

Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

---

*Zeynalov Zaman Həbib oğlu*

*Məmmədov Mahil İsa oğlu,*

# **WINDOWS EXPLORER**

**(Dərs vəsait)**

GƏNCƏ – 2017

*Dərs vəsaiti informasiya texnologiyaları kafedrasının 18 01 2017 –ci il tarixli (protokol 05), elektroenergetika və informasiya texnologiyaları fakültəsinin Elmi Şurasının 27.01.2017-ci il tarixli (protokol 06), ADAU-nun Tədris Metodiki Şurasının 13.03.2017-ci il tarixli (protokol 03) iclaslarında müzakirə olunmuş və nəşr edilməsi tövsiyə edilmişdir.*

*Dərs vəsaitinə Azərbaycan Dövlət Aqrar universitetinin 14 iyul 2017-ci il 436 sayılı əmri ilə nəşr hüququ (qrif) verilmişdir.*

**L – 104**

**Az – 2017**

**UOT 004.3**

**Zeynalov Z.H., Məmmədov M. İ.**– Windows bələdçi (Dərs vəsaiti). Gəncə:, ADAU, 2017. -76 səh.

*Dərs vəsaiti ADAU-nun 050626-Elektrik mühəndisliyi, 050632- İnformasiya texnologiyaları və sistemləri mühəndisliyi, 050510-Ekologiya, 050702-Aqronomluq, 050703-Zootexniklik, 050704-Baytarlıq, 050706-Aqromühəndislik, 050708-Meşəçilik, 050806-Əczaçılıq, 050707-Balıqçılıq və balıqçılıq təsərrüfatı işi, 050402-Mühasibat uçotu və audit, 050403-Maliyyə, 050404-İqtisadiyyat, 050407-Menecment, 050408-Marketing, 050409-Biznesin idarə edilməsi ixtisaslarının tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur.*

*Rəy və təkliflərini bildirən oxucularımıza təşəkkürümüzü bildiririk. mahilmi@rambler.ru*

**M51 – N036 – 2017 qrifli nəşr**

©ADAU-nun nəşriyyatı 2017

© Zeynalov Z.H., Məmmədov M. İ.

## MÜNDƏRİCAT

<b>GİRİŞ</b> .....	<b>4</b>
<b>I. NƏZƏRİ HİSSƏ</b> .....	<b>5</b>
<b>1. Windows Explorer əlavəsinin işə salınması</b> .....	<b>5</b>
<b>2. İstifadəçi interfeysi</b> .....	<b>6</b>
<b>3. Ünvan paneli (Address bar)</b> .....	<b>8</b>
<b>4. Menyü paneli (Menu bar)</b> .....	<b>11</b>
4.1. Fayl (File) menyususu .....	<b>12</b>
4.2. Redaktə (Edit) menyususu .....	<b>13</b>
4.3. Görünüş (View) menyususu .....	<b>14</b>
4.4. Alətlər (Tools) menyususu .....	<b>15</b>
<b>5. Alətlər (Toolbars) paneli</b> .....	<b>17</b>
5.1. Organize (Təşkil et) .....	<b>19</b>
5.2. Include in Library (Kitabxanaya daxil et) .....	<b>36</b>
5.3. Burn (Yaz) .....	<b>40</b>
5.4. Change your view (Görünüşü dəyişdirin) .....	<b>41</b>
<b>II. PRAKTİKİ HİSSƏ</b> .....	<b>57</b>
<b>2.1. Obyektləri seçmək</b> .....	<b>57</b>
<b>2.2. Yeni obyekt yaratmaq</b> .....	<b>59</b>
<b>2.3. Obyektlərin sürətinin çıxarılması (kopyalanması)</b> .....	<b>63</b>
<b>2.4. Obyektlərin yerinin dəyişdirilməsi</b> .....	<b>65</b>
<b>TEST TAPŞIRIQLARI</b> .....	<b>67</b>

## GİRİŞ

Bildiyimiz kimi kompüterdə saxlanılan informasiyalar kompüterin xarici yaddaş qurğularında fayl şəklində saxlanılır. fayllar isə axtarılması, asan olsun deyə müvafiq şəkildə qruplaşdırılaraq qovuqlarda saxlanılır. Məlumdur ki, xarici yaddaş qurğuları dedikdə elektron informasiya daşıyıcıları-bərk diskələr, fləşkartlar, CD və DVD diskələr, maqnit kartları və lentləri, şəbəkə daşıyıcıları-lokal şəbəkənin digər kompüterlərinin xarici yaddaşları və s. Nəzərdə tutulur. Kompüter istifadəçiləri bu qurğularda olan qovluq və fayllarla işləmək üçün-baxmaq, yaratmaq, silmək, köçürmək və s. Məqsədi ilə müxtəlif proqramlardan fayl menecerlərdən istifadə edirlər.

Bu struktura daxil olmaq və onu idarə etmək üçün istifadə edilən fayl menecer proqramlarından biri də Windows Explorer (Проводник (Bələdçi)) adlanan xüsusi proqramlardır. Windows bələdçi (Windows Explorer/Windows проводник) Windows sisteminin standart əlavələrindən biri olub fayl sistemində manupulyasiya işlərini icra etmək üçün istifadə edilir. Bu proqram fayllar, qovluqlar, nişanlar üzərində sadə əməliyyatları: saxlamaq, yaratmaq, silmək, adını dəyişmək, sürətini (kopyası) çıxarmaq, yerini dəyişmək və s. yerinə yetirmək üçün istifadə edilən proqramlardan biridir. Windows əməliyyat sisteminin əvvəlki versiyalarında Windows Bələdçisi (Windows Explorer (Windows Проводник)) proqramı onun tərkibində yalnız çox saylı tətbiqi proqramlardan biri idi, lakin zaman keçdikcə Windows təkmilləşdikcə, o əməliyyat sisteminin əsas “gövdəsinə” o qədər inteqrasiya etmişdir ki, bu gün biz onu artıq müstəqil alət, vasitə kimi qəbul etmirik.

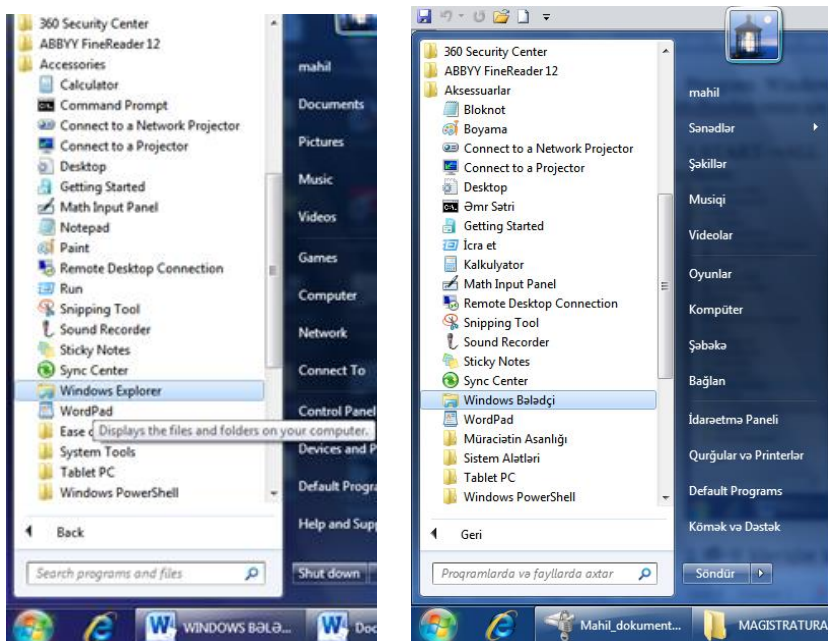
Təqdim olunan vəsait iki hissədə ibarətdir. Nəzəri hissədə proqramın istifadəçi interfeysi və onun elementlərinin vəzifələri geniş izah edilmişdir. Məlumdur ki, proqramda müəyyən əmrlər (alətlər) bir neçə bölmədən istifadə edilə bilər. Məsələn Obyektlərin sürətinin çıxarılması. Bu əməliyyat konteks menyudan (Copy), File menyusundan, Organize alətlər panelindən və klaviaturadan düymələr (klavişlər) kombinasiyası ilə (Ctrl+C) icra edilə bilər. Kitabda bu çür əməliyyatlar təkrarçılıq olmasın deyə bir dəfə nəzəri cəhətdən izah edilmişdir. Məsələn Copy (sürətin alınması) əmri “ORGANİZE” bölməsinin izahı zamanı geniş şərh edilmiş digər bölmələrdə həmin əməliyyatın izahı verilməmişdir.

# I. NƏZƏRİ HİSSƏ

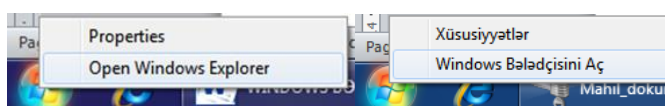
## 1. Windows Explorer əlavəsinin işə salınması

Program Windows sistemidə standart proqramlar qrupuna aid olduğundan onun işə salınması aşağıdakı üsullardanbiri ilə icra edilir:

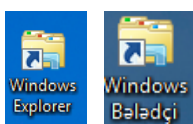
1.START→ALL PROPGRAMS→ACCSESSORES→Windows Explorer;



2. +E klavişlər kombinasiyası;



3. İş masasından Windows Explorer nişanını tıklamaqla

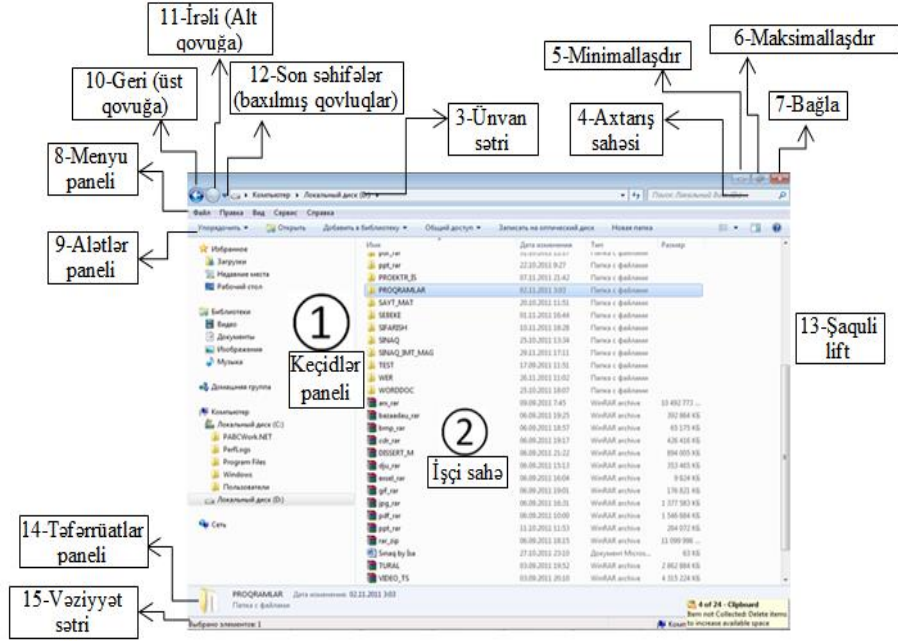


4. +E düymələr kombinasiyası ilə

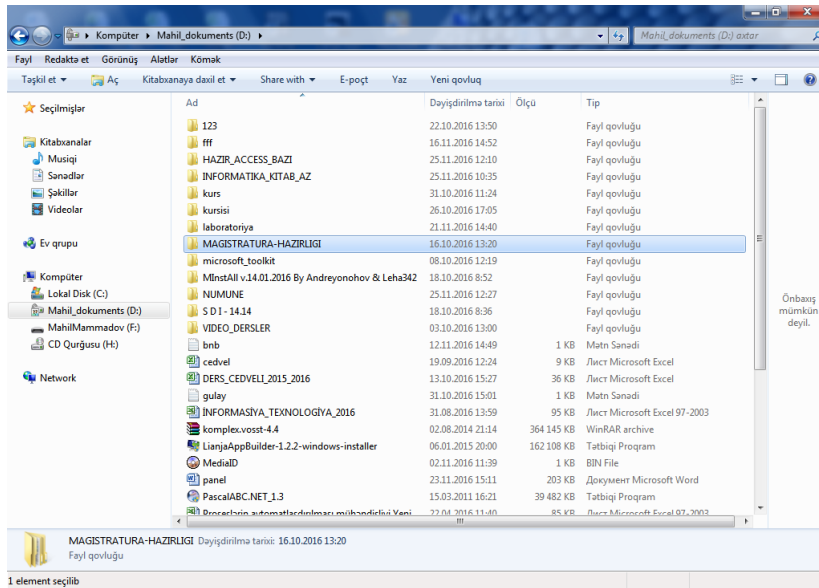
5. Başlat/Strt düyməsindən sağda yerləşən  düyməsinə siçanla sıxmaqla

## 2. İstifadəçi interfeysi

Bələdçi proqramının əsas vəzifələrindən biri kompüterin qovluq və fayllarının strukturuna baxmaqdır. Bələdçi proqramı işə başlandıqda iş masasında (monitorun ekranında) proqramın işçi pəncərəsi açılır (şəkil 1.1).



a)



b)

**Şəkil 1.1. Bələdçi proqramının işçi pəncərəsi**  
a-İngilis dilli interfeys; b-Azərbaycan dilli interfeys

Bələdçi proqramı əməliyyat sisteminin yükləndiyi (yazıldığı) xarici yaddaş

qurğusunda (əsasən C: local diskində) Windows qovluğunda yerləşir və onun icra olunan modulu explorer.exe adlanır.


Bələdçi proqramının pəncərəsi (istifadəçi interfeysi) aşağıdakı elementlərdən ibarətdir:




1-**Navigation pane (1) (Hərəkət paneli)** – özündə sistemin əsas (baş) işçi elementlərini (kateqoriyalarını birləşdirir.




2-**İşçi sahə (oblast)** – Hərəkət panelindən seçilmiş obyektin (qovluğun) məzmununu əks etdirir.


3- Ünvan sətiri (Address pane) –Aktiv (cari istifadə edilən) qovluğun tam yolunu göstərir.

4-Axtarış sahəsi- Fayl və qovluqların müxtəlif əlamətlərə görə avtomatik axtarılıb tapılmasını təmin edir.

5-  **Minimallaşdır (Minimize)** düyməsi pəncərəni müvəqqəti olaraq yığmaq (ekrandan götürmək) üçün istifadə edilir. Bu düymə basıldıqda pəncərə ən kiçik ölçüyə qədər kiçilərək düymə vəziyyətini alır və tapşırıq paneli üzərində yerləşir.

6-  **Maksimallaşdır (Maximize)** (6) düyməsi pəncərəni tam ekran ölçüsündə açmaq üçün istifadə edilir. Bu düymə basıldıqda pəncərə ekranı tamam tutur və ekrandakı digər elementlər (tapşırıqlar panelindən başqa) görünməz olur. Bu halda avtomatik olaraq  işarəsi  işarəsi ilə əvəz olunur.

6-  **Bərpa et (Restore)** (6) düyməsi pəncərəni əvvəlki normal ölçüsündə bərpa etmək üçündür. Yəni bu düymə basıldıqda pəncərə ekranda yenə ilkin vəziyyətdə olduğu kimi görünür. Bu halda isə avtomatik olaraq  işarəsi  işarəsi ilə əvəz olunur.

7-  **Bağla (Close)** (7) düyməsi pəncərəni bağlamaq üçün nəzərdə tutulur. Bunun üzərində mausun sol düyməsi basılarkən pəncərə bağlanır. Hər hansı proqramın icrası zamanı bu düymə basılırsa, onda həmin proqramın icrası yarımçıq dayandırılır.

8- Menyü paneli (sətiri) – proqramın əsas menyü əmrlərini əks etdirir

9-Alətlər paneli-Ən çox istifadə olunan alətləri üzərində saxlayır.

10- Geri qayıt- Üst qovluğa (əvvəlki addımda baxılan qovluğa) qayıdır

11-İrəli – Cıxılan qovluğa yenidən qayıdır.

12- Son istifadə - axıncı istifadə olunmuş qovluqların siyahısını əks etdirir.

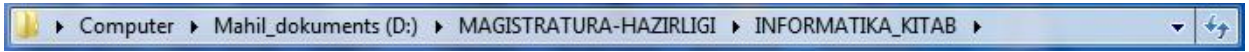
13- Şaquli lift- işçi sahənin ekranda şaquli istiqamətdə hərəkət etdirilməsi8ni təmin edir.

14 – Təfərrüatlar paneli- seçilmiş obyekt haqqında məlumatı əks etdirir

15- Vəziyyət sətiri-seçilmiş obyektlərin sayını və vəziyyətini əks etdirir.

### 3. Ünvan paneli (Address bar)

Windows 7 əməliyyat sistemində qovluğun (kataloqun) adı işçi pəncərənin başlıq sətirində (sərlövəhə sətirində) görsənir. Hər bir açılmış qovluğun adı **Ünvan paneli (Address bar)** (şəkil 1.1, 3) sətirində əks olunur. Cari qovluğa gedən yol da bu paneldə göstərilir. Həmin yolda bir-birindən kiçik üçbucaqlarla ayrılan qovluqlar ardıcılığı əks olunur (şəkil 1.2). Bu ardıcılığa daxil olan istənilən qovluğu açmaq olar. Bunun üçün zəruri qovluq üzərində mausun sol düyməsini klikləmək kifayətdir. Həmçinin ünvan panelindəki kiçik ► üçbucaq işarələri vasitəsilə müəyyən qovluqlar siyahısını açmaq olar.



Şəkil 1.2. Address bar paneli

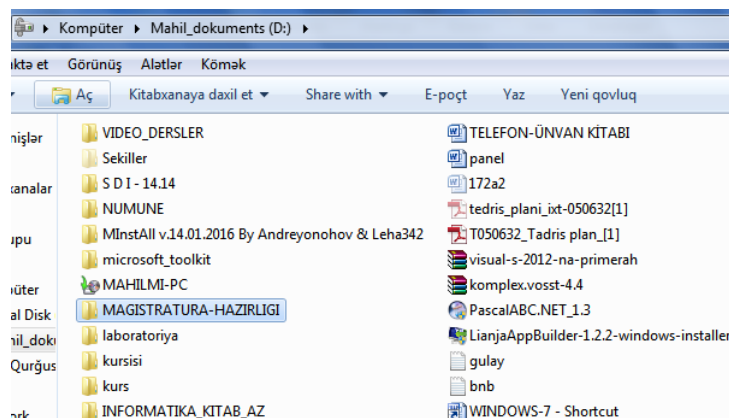
Windows 7 əməliyyat sistemində açılmış qovluq pəncərəsinin ünvan panelindəki hər bir ünvan düymə şəklindədir. Yəni, mausun göstəricisini bu paneldəki istənilən ünvan üzərinə gətirib sol düyməsini soxsaq (tıklasaq,- düyməyə bir dəfə barmaqla vursaq), həmin ünvana birbaşa keçid baş verəcək.

Məsələn: indiki halda aktiv qovluğa gedən yol

	Ad	Dəyişdirilmə tarixi	Tip	Ölçü
nişlər	mentiq-pristij-1-sozler	20.10.2016 14:12	Документ Adobe ...	1 205 KB
xənalər	mentiq-pristij-2-fiqurlar-1	22.10.2016 13:47	Документ Adobe ...	7 225 KB
	mentiq-pristij-3-shifirleme	23.10.2016 11:04	Документ Adobe ...	349 KB
upu	mentiq-pristij-4	28.10.2016 13:55	Документ Adobe ...	4 034 KB
	mentiq-pristij-5	04.11.2016 10:58	Документ Adobe ...	2 754 KB
üster	mentiq-pristij-cvablar	19.11.2016 9:38	Документ Adobe ...	381 KB

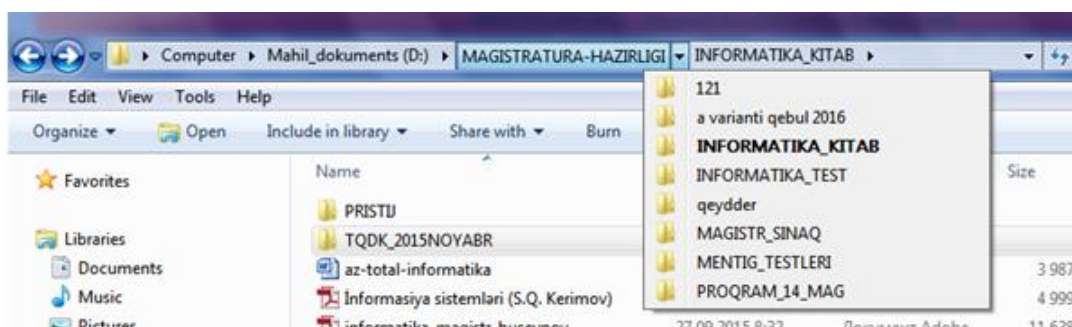
şəklindədir. əgər Mosula “Mahil\_dokuments (D:)” nişanının üzərində tıklasaq ünvan sətri və işçi sahə



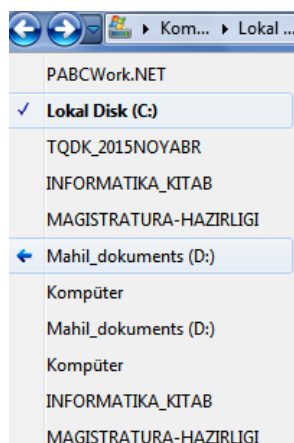




şəklində dəyişər.


Əgər həmin paneldəki kiçik ► üçbucaq işarələri üzərində mausun düyməsini tıklasaq, onda burada əks olunan kiçik üçbucaq işarəsi aşağı ▼ istiqamətlənmiş üçbucaq formasını alacaq və cari qovluqdakı alt qovluqlar siyahısı göstəriləcək (şəkil 1.3).



Şəkil 1.3. Cari qovluqdakı altqovluqlar siyahısı



Ünvan sətirinin sol sahəsində (hissəsində) yerləşən  **Geri (Back)** (səkil 1.1, 10) və  **İrəli (Forward)** (səkil 1.1, 11) düymələri proqramla iş müddətində əvvəl açılmış qovluqlara tez keçidi təmin edir.

Həmin qovluqlara keçid onların baxıldığı ardıcılıqla yerinə yetirilir. Bu paneldəki  **Son səhifələr (Recent Pages)** (səkil 1.1, 12) düyməsi isə bundan əvvəl baxılmış hər hansı qovluğa yenidən baxmağa imkan verir (şəkil 1.4).

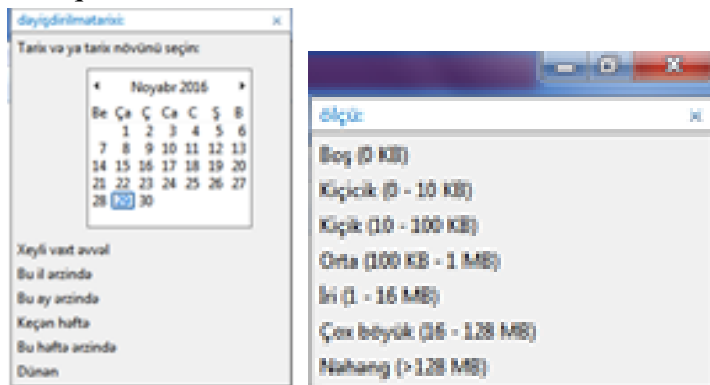
Şəkil 1.4. Son baxılanlar

Ünvan panelinin sonunda yerləşən **Lokal Disk (C:) axtar** **Axtarış sahəsi** (*Search area*) (*səkil 1.1, 4*) cari qovluq və onun bütün alt qovluqlarında yerləşən qovluq və faylları müəyyən əlamətlərə görə axtarıb tapmağa imkan verir. Nəzərə almaq lazımdır ki, sorğunun ilk simvolu axtarış sətrindən daxil edilən kimi axtarış prosesi başlayır.

Ad	Dəyişdirilmə tarixi	Tip	Ölçü
INFORMATIKA_FESILLER_UZRE_TESTLER	14.11.2016 16:31	Fayl qovluğu	
informatika_test_2016_1_fesil	14.11.2016 16:31	Документ Micros...	35 KB
2016	14.11.2016 15:21	Fayl qovluğu	
QARISHIQ	12.11.2016 15:25	Fayl qovluğu	
test-informaika-mim15	12.11.2016 15:25	Документ Micros...	77 KB
INFORMATIKA_TEST	11.11.2016 13:55	Fayl qovluğu	
INFORMATIKA_3000_TEST	10.11.2016 14:32	Fayl qovluğu	
Windows_7_Testi_555_test_kitabından	07.11.2016 15:36	Документ Micros...	2 546 KB
MAG_SINAQ_MAHIL_2016_3	06.11.2016 14:41	Документ Micros...	1 590 KB
adi	06.11.2016 14:07	Fayl qovluğu	
magistr sual	06.11.2016 14:07	Fayl qovluğu	
Magistr suallari	06.11.2016 14:07	Fayl qovluğu	
Aynur yeni	06.11.2016 14:07	Fayl qovluğu	
Новая панка	06.11.2016 14:07	Fayl qovluğu	
testler informatika	06.11.2016 14:07	Fayl qovluğu	
movzu	06.11.2016 14:07	Fayl qovluğu	
INFORMATIKA_KITAB	05.11.2016 14:14	Fayl qovluğu	
mentiq-pristij-5	04.11.2016 10:58	Документ Adobe ...	2 754 KB
windows-7-kitabından-informatika-testleri-1	02.11.2016 15:12	Документ Micros...	144 KB
RFSHAFT 3000 TEST KITABI FESIL I FER CAVABLAR	29.10.2016 15:40	Документ Micros...	119 KB

**Şəkil 1.5.** Adında və məzmununda “inf” sözü olduğuna görə seçilmiş obyektlər

Bu bölmədən, həmçinin obyektləri dəyişdirilmə tarixinə və ölçülərinə görə də axtarmaq olar



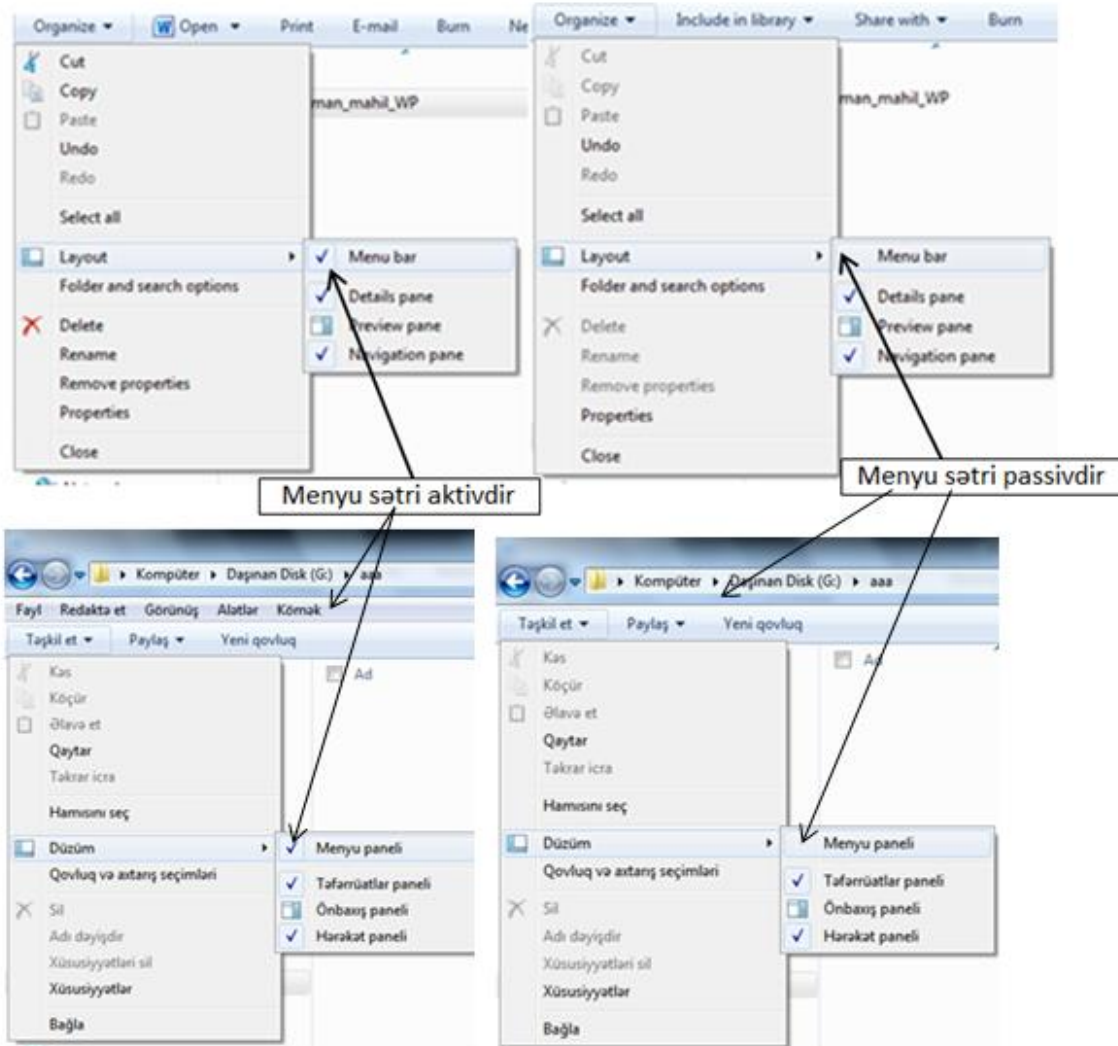
a)

b)

**Şəkil 1.6.** a- tarixə görə, b- obyektin tutduğu həcmə görə seçim şərtinin verilməsi pəncərəsi

#### 4. Menyü paneli (Menu bar)

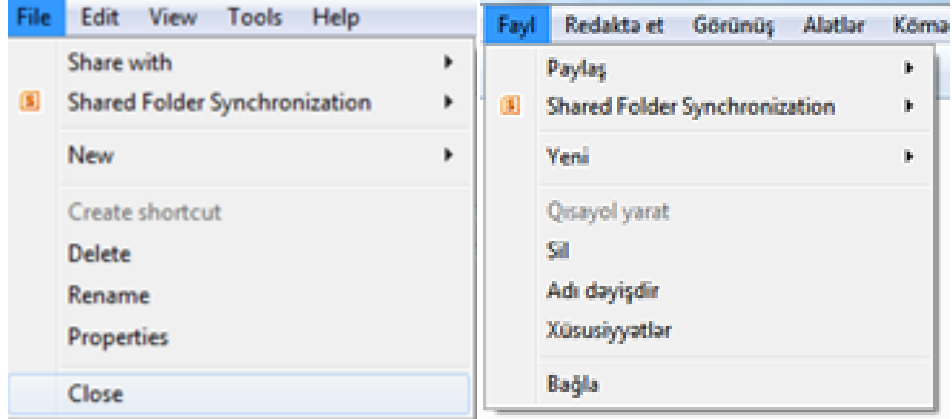
Proqramın istifadəçi interfeysindəki *Menyü paneli (Menu bar)* (şəkil 1.1, 8) xarici yaddaş qurğularında yerləşən və proqramın panellərində əks olunan obyektləri idarə etməyə imkan verir. Bu sətir ilk anda (susmaya) görə gizlədilmiş olur. Windows Bələdçi proqramında menyü sətrinin pəncərədə müvəqqəti əks olunub- olunmamasını klaviaturanın Alt düyməsi ilə təmin etmək olar. Həmçinin menyü sətrinin həmişəlik pəncərədə görünməsi üçün alətlər paneli üzərindəki aşağı açılan *Təşkil et (Organize)* düyməsi ilə açılan siyahıdakı *Düzüm (Layout)* alt menyusundan *Menyü paneli (Menu bar)* rejimini seçmək lazımdır (Şəkil 1.7.).



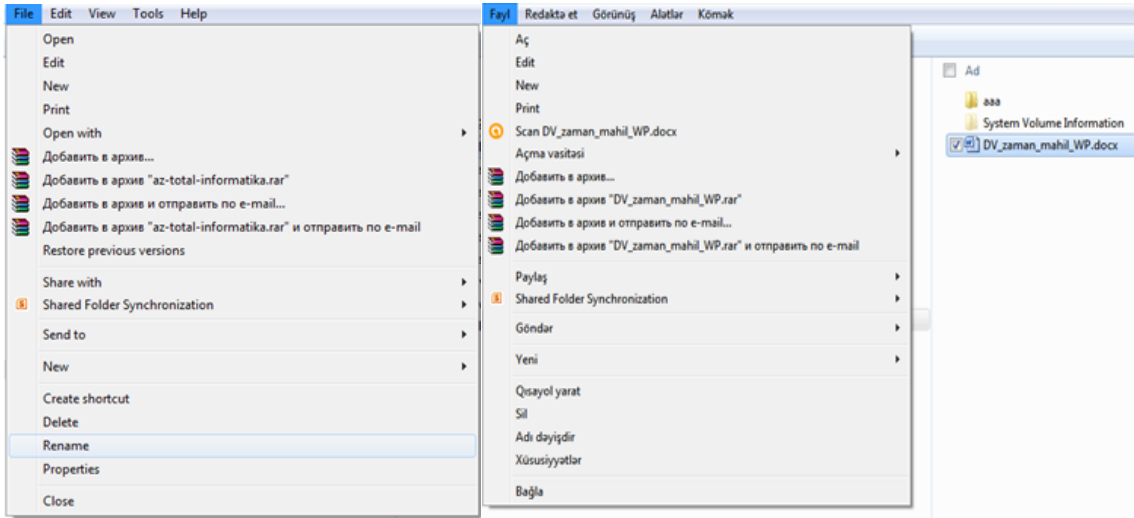
Şəkil 1.7. Menyü panelinin aktiv edilməsi

#### 4.1. Fayl (File) menyusu

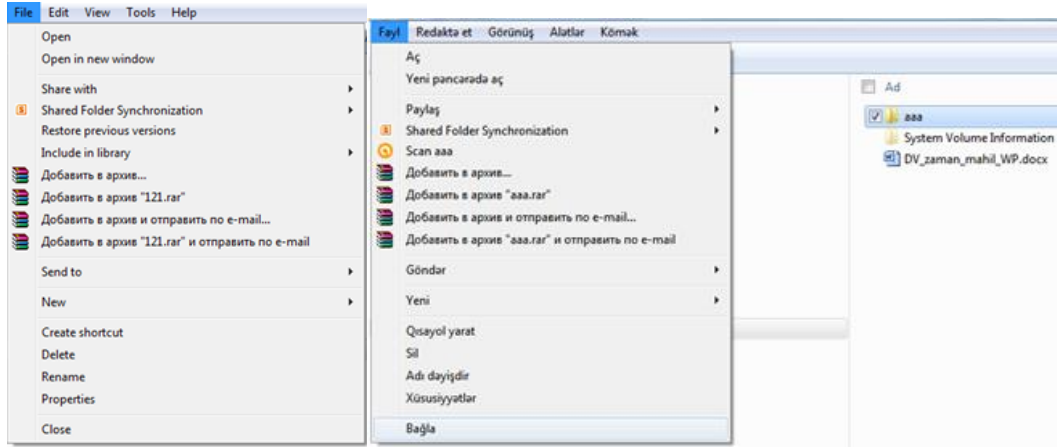
**File (Fayl) menyusu.** Bu menyunun məzmunu seçilmiş obyektədən və seçimin program pəncərəsinin hansı hissəsində olmasından asılı olaraq dəyişir. Ona görə də onu açmaq və məzmununa baxmaq üçün əvvəlcə hansı obyektin seçildiyinə fikir vermək lazımdır.



**Səkil 1.8. a-Hərəkət panelində seçilmiş obyektin fayl menyusu**



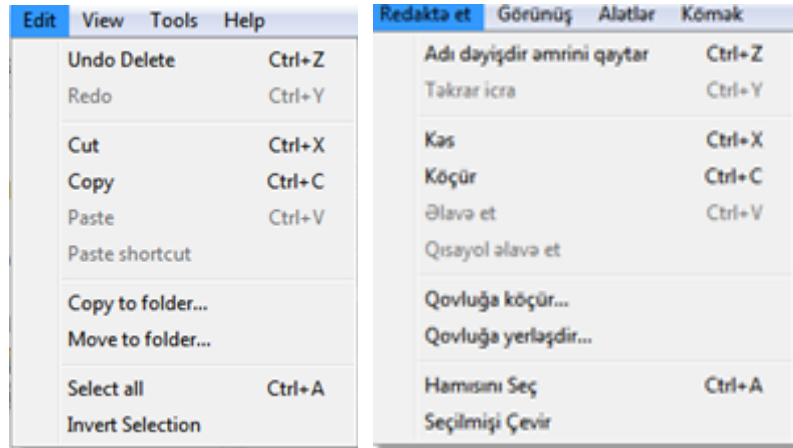
**Səkil 1.8. b-işçi sahədən seçilmiş faylın fayl menyusu**



**Şəkil 1.8. c- işçi sahədən seçilmiş qovluğun fayl menyası**

Bu menyuya daxil olan əmərlərlə obyektlərin idarə edilməsi (manipulyasiyası) bölməsində bəhs ediləcək.

#### 4.2. Redaktə (Edit) menyusu



**Şəkil 1.9. Edit menyusunun əmərləri**

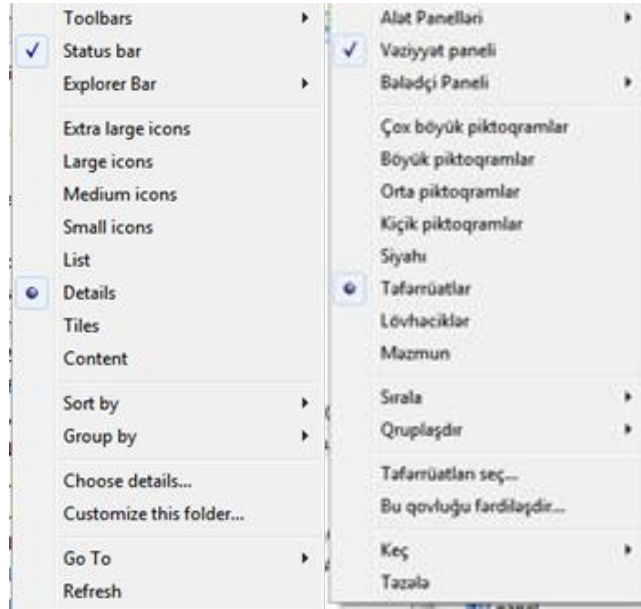
Select All (Hamısını seç) əmri nəzərdə tutulan qovluqdakı bütün obyektlərin hamısını seçir. Bu əmri klaviaturadakı “Ctrl+A” düymələr kombinasiyası ilə də yerinə yetirmək olar.

Invert Selection (Seçilmiş çəvir) əmri seçimi dəyişmək üçün nəzərdə tutulur, yəni qovluqda seçilmiş obyektlərlə seçilməmiş obyektlər öz görünüşlərini əksinə dəyişir.

Bu menyuya daxil olan digər əmərlərlə obyektlərin idarə edilməsi (manipulyasiyası) bölməsində bəhs ediləcək.

### 4.3. Görünüş (View) menüsü

Bu menyunun əmərləri müxtəlf qruplara bölünmüş formada əks olunur (şəkil).



**Şəkil 1.10. View menyusunun əmərləri**

Bu menyudakı **Status Bar (Vəziyyət paneli)** əmri vəziyyət sətrinin bələdçi proqram pəncərəsində əks olunmasını idarə etmək üçündür.

Menyunun **Choose Details (Təfərrüatları seç)** əmri Windows Explorer pəncərəsinin sağ panelində fayl və qovluqlar təfərrüatlar (Details) rejimində əks olunarkən bu cədvəldə fayl obyektləri haqqında daha çox məlumatın verilməsi üçün əlavə xarakteristikaların daxil edilməsini təmin edir. Bu halda həmin cədvəlin hər bir sütununda fayl obyektini haqqında konkret bir məlumat əks olunur. Bu sütunların başlığında isə cədvəldə əks olunan məlumatın adı verilir.

**Customize This Folder (Bu qovluğunu fərdiləşdir)** əmri qovluğun xarici görünüşünün sazlanması (piktogram dəyişdirilməsi) üçün nəzərdə tutulur.

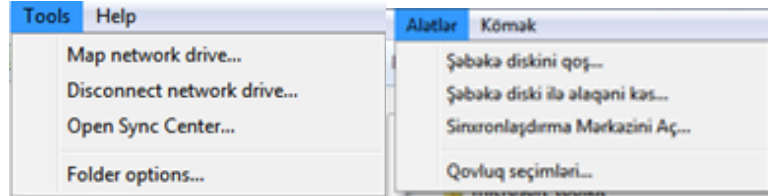
**Go To (Keç)** əmrinin funksiyası Windows Explorer (Windows bələdçi) pəncərəsindəki alətlər panelinin üzərində yerləşən keçid düymələrinin funksiyaları ilə eynidir.

**Refresh (Təzələ)** əmri Windows Explorer (Windows bələdçi) pəncərəsinin məzmununu yeniləşdirir.

Bu menyuya daxil olan digər əmərlərlə obyektlərin idarə edilməsi (manipulyasiyası) bölməsində bəhs ediləcək.

#### 4.4. Alətlər (Tools) menyusu

Menyuya daxil olan birinci üç əmr şəbəkə xidmətləri üçün nəzərdə tutulur. O cümlədən, *Map Network Drive (Şəbəkə diskini qoş)* əmri şəbəkə qovluğunu məntiqi disk kimi qoşmaq üçün istifadə edilir.



Şəkil 1.11. Tools menyusunun əmrləri

Şəbəkə qovluqlarının disk şəklində qoşulması şəbəkə ilə iş prosesində istifadəçi üçün əlavə imkanlar yaradır. Qoşulmuş şəbəkə qovluğu Özünü sistemdə istifadəçi kompüterinin bir hissəsi kimi bürüzə verir. Belə ki, qoşulma prosesində şəbəkə qovluğu disklərin işarələri kimi *Tools (Alətlər)* menyusu disk hərfləri ilə işarələnir. Bundan sonra qoşulmuş şəbəkə qovluğu virtual məntiqi diskə çevrilir. Odur ki, disklər kimi, onun da işarəsi *Computer (Kompüter)* pəncərəsində əks olunur. Daha doğrusu, həmin qovluğun işarəsi *Computer (Kompüter)* qovluğunda real mövcud olan disklərlə bir sırada yerləşir. Bununla da istifadəçi faktiki olaraq şəbəkədə işləyərkən daha bir diskdən (şəbəkə diskindən) istifadə etmək imkanı qazanır. Eyni zamanda, bu qovluğa həmişəki qayda ilə yenə *Network (Şəbəkə)* pəncərəsindən bir şəbəkə qovluğu kimi müraciət etmək olar. Lakin qovluğun şəbəkə diskini kimi qoşulması bu qovluğa həm də başqa üsulla giriş imkanı verir.

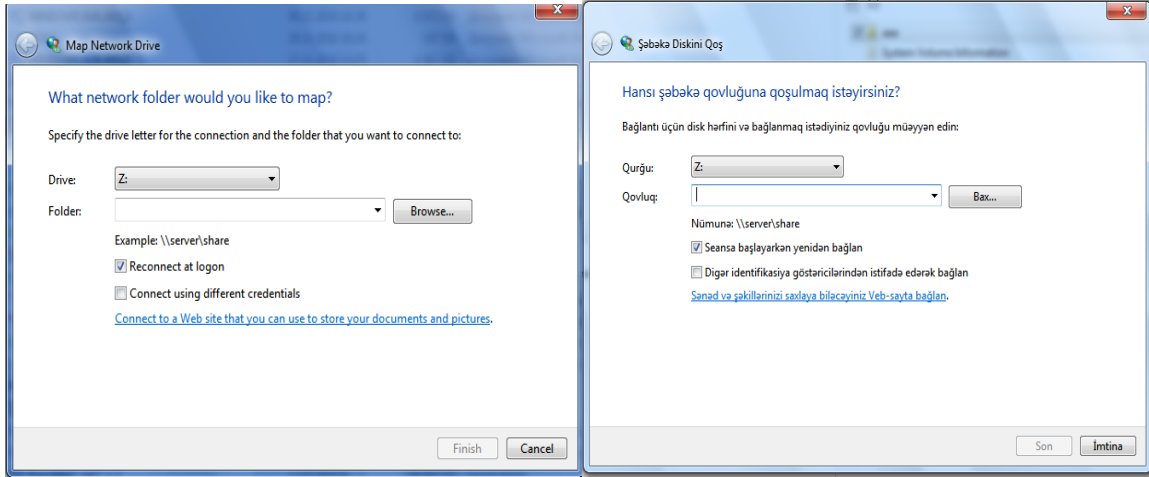
Şəbəkə qovluqlarının disk şəklində qoşulmasının bir sıra üstünlükləri var:

1. Bütün proqramlardan, eləcə də Windows sisteminin standart pəncərələri ilə işləməyən (köhnəlmiş) proqramlardan şəbəkə diskinə giriş mümkündür.

2. *Computer (Kompüter)* qovluğundan şəbəkə qovluğuna giriş mümkündür. Çünki yuxarıda göstəriləndi kimi, qoşulan şəbəkə qovluğu kompüterin virtual məntiqi diskinə çevrildiyindən onun işarəsi *Computer (Kompüter)* qovluğundakı digər disklərlə bir sırada yerləşir. Bu isə daim lokal fayllarla işləyərkən şəbəkə fayllarına müraciət etmək lazım gəldikdə şəbəkə qovluğundan istifadə etmək imkanı yaradır. Yəni bu məqsədlə NetWork (Şəbəkə) qovluğuna keçməyə ehtiyac qalmır.

3. Disk kimi qoşulmuş şəbəkə qovluqları Computer (Kompüter) qovluğunun bir hissəsinə çevrildiyindən faylın axtarış prosesi asanlaşır. Belə ki, Computer (Kompüter) qovluğunda saxlanılan faylın axtarışı üçün *Search (Axtarış)* əmri icra olunduqda axtarış prosesi mövcud olan disklərlə yanaşı, həm də şəbəkə qovluqlarında

aparılır.

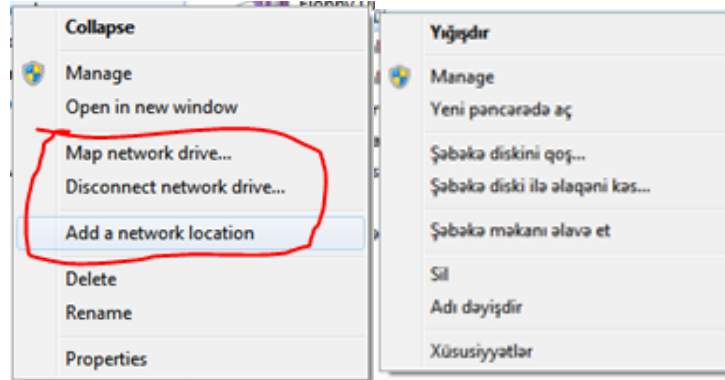


Şəkil 1.12. Şəbəkə diskinin seçilməsi

Beləliklə, baxılan menyunun *Map NetWork Drive (Şəbəkə diskini qoş)* əmri ilə Windows 7 əməliyyat sistemi ümumi şəbəkə qovluğuna qoşulmanı həyata keçirir və bunun üçün diskin hansı hərflə göstərildiyini təyin edir.

*Disconnect NetWork Drive (Şəbəkə diski ilə əlaqəni kəs)* əmri şəbəkə diskini ayırmaq üçün nəzərdə tutulur.

Qeyd edək ki, yuxarda nəzərdən keçirdiyimiz əməliyyatları həm də *Computer (Kompüter)* qovluğunun kontekst menyusunda verilmiş müvafiq əmrlərlə icra etmək olar.



Şəkil 1.12 (a). Şəbəkə diskinin seçilməsi menyusu

*Open Sync Center (Sinxronlaşdırma mərkəzini aç)* əmri bilavasitə avtonom rejimdə gedən iş prosesi ilə bağlıdır. Avtonom rejimdə iş prosesi dedikdə şəbəkə əlaqəsi olmayan müddət ərzində müvəqqəti fayllarla aparılan əməliyyatlar nəzərdə tutulur. Belə ki, istifadəçi şəbəkədə işlədiyi müddət ərzində müraciət etdiyi bütün fayllar sistem tərəfindən avtomatik olaraq bərk diskdə saxlanılan ümumi qovluğa



köçürür. Bu qovluqda avtonom iş rejimində (şəbəkə kəsilən müddətdə) işlətmək üçün nəzərdə tutulmuş müvəqqəti fayllar saxlanılır. Şəbəkə qoşulmaları baş tutmayan vaxtlarda müvəqqəti olaraq həmin qovluğa kopyalanmış fayllarla şəbəkədə olduğu kimi işləmək mümkün olur. Bunun ardınca şəbəkə qoşulması baş tutan kimi Windows 7 əməliyyat sistemi həmin faylı serverdə (şəbəkədə) saxlanılan əsas fayllarla sinxronlaşdırır. Yəni bu fayllar serverdəki əsas surətləri ilə tutuşdurulur və aparılmış düzəlişlər nəzərə alınmaqla yeniləşdirilir. Bunun nəticəsində həm istifadəçinin kompüterində və həm də serverdə həmin faylın son versiyaları (düzəlişdən sonrakı) olur. .

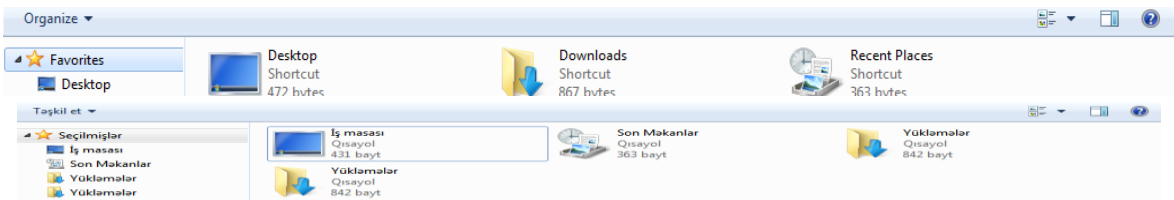
Beləliklə, *Tools (Xidmətlər)* menyusunun *Open Sync Center (Sinxronlaşdırma mərkəzini aç)* əmri avtonom rejimdə işlədilmiş fayl və proqramların sinxronlaşdırılması üçün istifadə edilir.

*Folder Options (Qovluq seçimləri)* əmri icra olunan kimi eyniadlı dialoq pəncərəsi açılır. Qovluğun sazlanması üçün bu pəncərədə xeyli parametrlər təklif edilir.

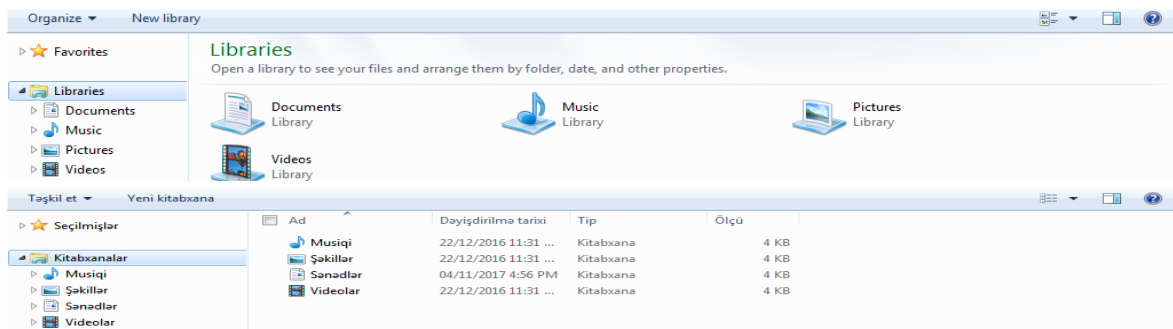
*Help (Kömək)* menyusu sistemin məlumat və kömək mərkəzinə daxil olmağa imkan verir. Bu mərkəzdə ən müxtəlif ixtisas sahibləri olan istifadəçilər üçün çox böyük həcmdə məlumat ehtiyatları var. İstifadəçilər hər an bu imkanlardan bəhrələnmə bilirlər.

## 5. Alətlər (Toolbars) paneli

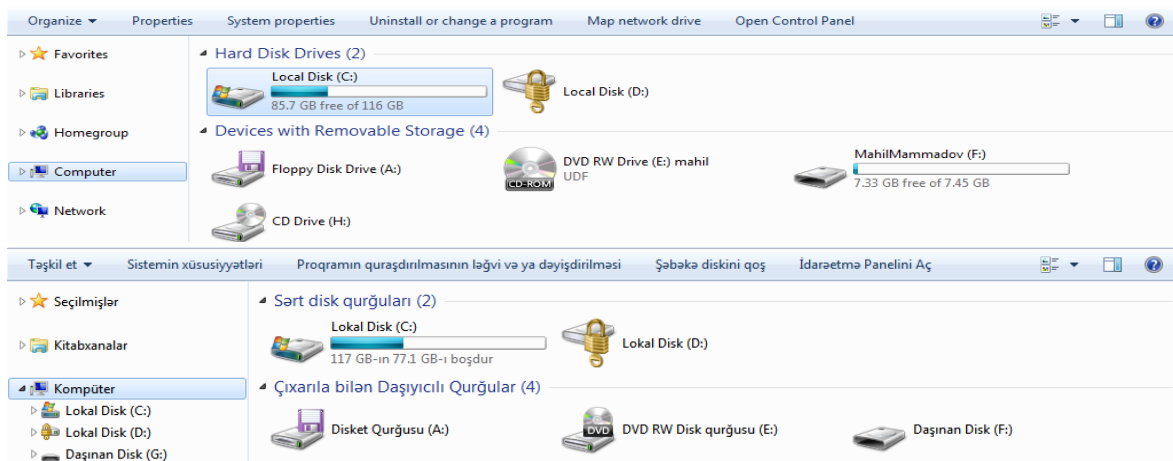
Proqramın *Alətlər (Toolbars) paneli (şəkil 1.1,9)* üzərindəki düymələr pəncərənin məzmunu ilə bağlı müxtəlif əməliyyatları yerinə yetirmək üçün nəzərdə tutulub. Panel üzərindəki düymələrin sayı və adları hər bir konkret obyektin təyinatından asılıdır. Yəni alətlər panelinin məzmunu pəncərədə hansı obyektin seçilməsindən asılı olaraq dəyişir. Bu panel üzərindəki düymələr əsas menyunun ən çox istifadə olunan əməllərini təkrarlayır, lakin onların istifadəsi sürət və effektivlik baxımından daha səmərəlidir. Odur ki, əvvəlcə Windows Explorer (Windows Bələdçi) proqramının alətlər panelinin üzərində əks olunan düymələrini xarakterizə edək.



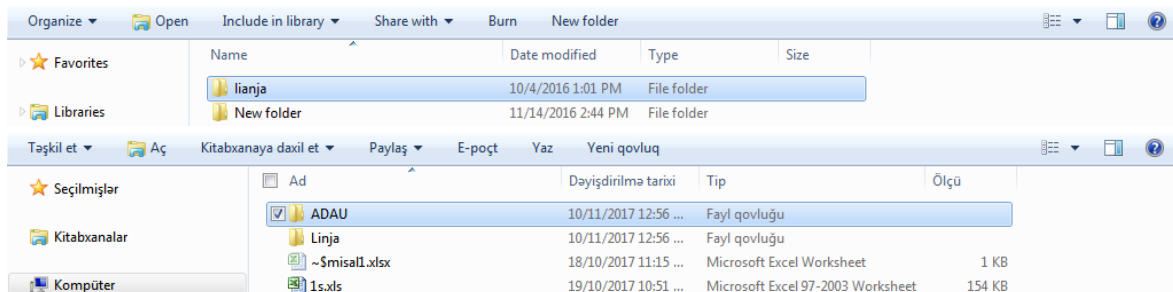
a) Hərəkət panelindən Favorites qovluğu seçilərkən aktivləşən alətlər paneli



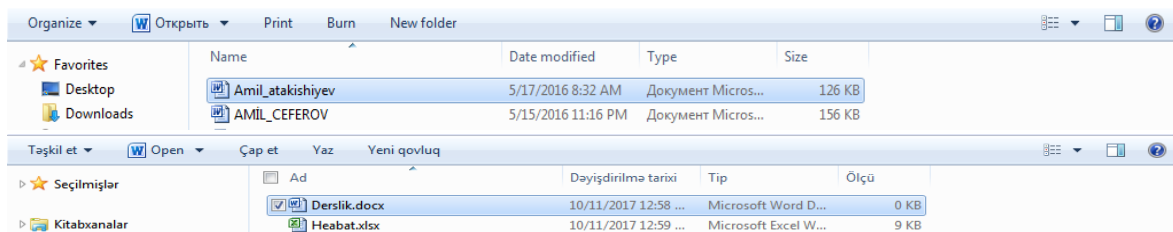
*b) Hərəkət panelindən Libraries qovluğu seçilərkən aktivləşən alətlər paneli*



*c) Hərəkət panelindən Computer qovluğu seçilərkən aktivləşən alətlər paneli*



*d) istifadəçi qovluğu seçilərkən aktivləşən alətlər paneli*

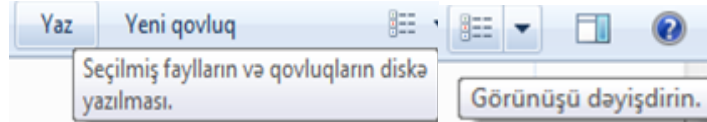


*e) istifadəçi faylı seçilərkən aktivləşən alətlər paneli*

**Şəkil 1.13. Alətlər panelinin müxtəlif vəziyyətləri**

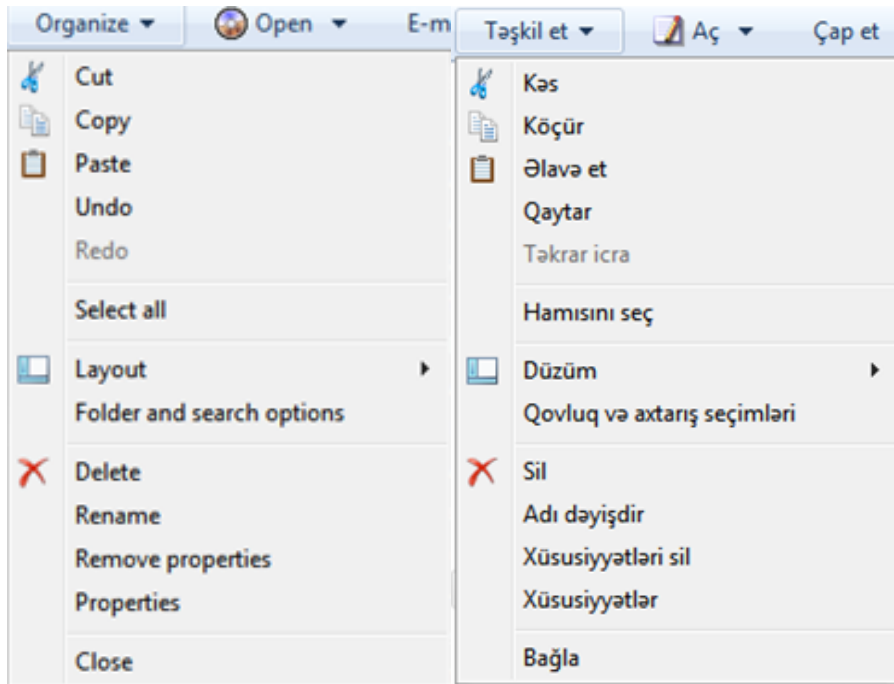
Programın işçi interfeysində əks olunan alətlər panelində yuxarıda qeyd edildiyi kimi panelin məzmunu pəncərədə hansı növ obyektin seçilməsindən asılı olaraq nisbətən fərqli olsa da, əsasən aşağıdakı düymələrdən təşkil olunur: *Təşkil et (Organize)*, *Kitabxanaya daxil et (Include in library)*, *Paylaş (Share with)*, *E-poçt (E-mail)*, *Yaz (Burn)*, *Yeni qovluq (New Folder)*, *Görünüşi dəyişdirin (Change your view)*, *Ön baxış panelini göstərin (Preview)* və *Kömək istə (Get help)*.

Mausun göstəricisi bu alətlərin üzərinə gətirildiyində onların funksiyaları əks olunur.



### 5.1.Organize (Təşkil et)

Mausun göstəricisi ilə *Organize (Təşkil et)* düyməsinin sıxılması ilə ekrana bu tabın alt əməllərinin siyahısı çıxır.



Şəkil 1.14. Organize alətlər panelinin əməllər menyusu

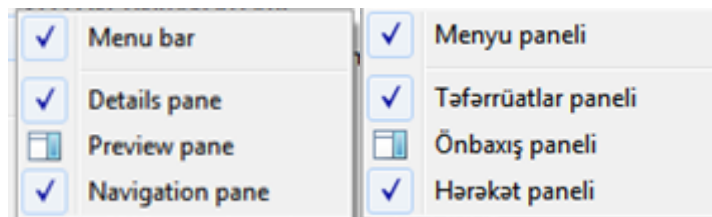
Burada:

- 1) **Cut (Kəs)** əmri cari qovluqda seçilmiş obyektə kəsərək Clipboard (Mübadilə buferi) aralıq yaddaşına yerləşdirir. Obyekt olduğu yerdən kəsilir. Əgər istifadəçi növbəti addımda başqa bir qovluq (və ya disk) seçib *Paste (əlavə et)* əmrindən

istifadə etsə **Cut** əmri verilmiş obyekt olduğu yerdən silinəcək. Bu əməliyyatı klaviaturanın **Ctrl+X** düymələr kombinasiyası, **Edit** menyusundan **Cut**, obyektin konteks menyusundan **Cut** əmri ilə də həyata keçirmək olar.

- 2) **Copy (Köçür)** əmri cari qovluqda seçilmiş obyektin nüsxəsini (kopyasını) Clipboard (Mübadilə buferi) aralıq yaddaşına yerləşdirir. Əgər istifadəçi növbəti addımda başqa bir qovluq (və ya disk) seçib **Paste (əlavə et)** əmrindən istifadə etsə **Copy** əmri verilmiş obyektin surəti (kopyası) bu qovluğa köçürüləcək, olduğu yerdən silinməyəcək. Bu əməliyyatı klaviaturanın **Ctrl+C** düymələr kombinasiyası, **Edit** menyusundan **Copy**, obyektin konteks menyusundan **Copy** əmri ilə də həyata keçirmək olar.
- 3) **Paste (Əlavə et)** əmri **Clipboard (Mübadilə buferi)** aralıq yaddaşından cari ünvana (kursorun olduğu yerə-cari aktiv sahəyə) əlavə edir. Bu əməliyyatı klaviaturanın **Ctrl+V** düymələr kombinasiyası, **Edit** menyusundan **Paste**, obyektin konteks menyusundan **Paste** əmri ilə də həyata keçirmək olar. Qeyd edək ki bu əmrin icar olunması (yerinə yetirilməsi) üçün əvvəlcə **Cut** və ya **copy** əmrlərindən biri mütləq icra olunmalıdır. Əks halda bu əmr aktiv olmur.
- 4) **Undo (Qaytar)** əmri sonuncu əmrin icrasından imtina edərək geri qaytarır. Yəni icra olunmuş əmri ləğv edir. Burada ardıcıl olaraq bir necə əmri ləğv etmək olar. Bunun üçün alət davamlı olaraq təkrar sıxılmalıdır. Bu əməliyyatı klaviaturanın **Ctrl+Z** düymələr kombinasiyası, **Edit** menyusundan **Undo**, obyektin konteks menyusundan **Undo** əmri ilə də həyata keçirmək olar.
- 5) **Redo (Təkrar icra)** əmri isə imtina edilmiş (ləğv edilmiş) əmri təkrar icra edir (yerinə qaytarır). Bu əməliyyatı klaviaturanın **Ctrl+Y** düymələr kombinasiyası, **Edit** menyusundan **Redo**, obyektin konteks menyusundan **Redo** əmri ilə də həyata keçirmək olar..
- 6) **Select all (hamısını seç)** əmri cari qovluqdakı bütün obyektlərin (fayl, qovluq və qısayollar) seçilməsini təmin edir. Bu əməliyyatı klaviaturanın **Ctrl+A** düymələr kombinasiyası, **Edit** menyusundan **Select All**, obyektin konteks menyusundan **Select All** əmri ilə də həyata keçirmək olar.
- 7) **Layout (Düzüm)** alt menyusundakı rejimlərin seçilməsi ilə həmin rejimlərin Windows Bələdçi proqram pəncərəsində görünüşü təmin edilir (şəkil).

Belə ki,

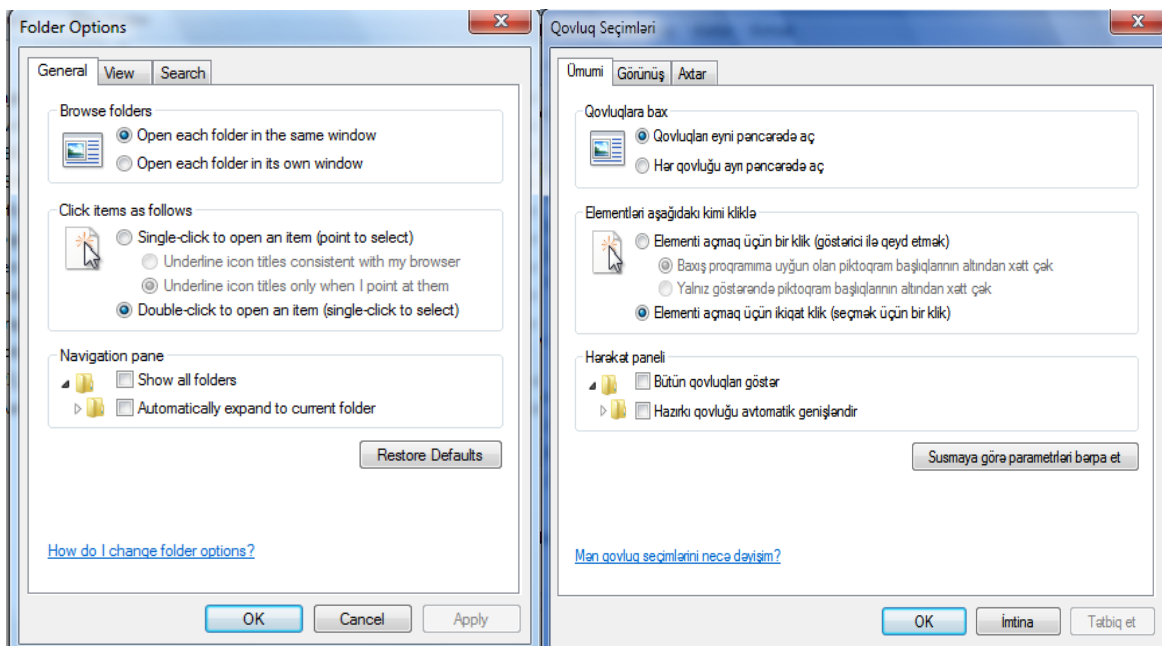


Şəkil 1.15 Layout (düzüm) əmrinin alt əmrləri

- a) **Menu bar (Menyu paneli)** - pəncərədə menyu panelinin daimi olaraq görünüb-görünməməsini təmin edir.
- b) **Details pane (Təfərrüatlar paneli)** - pəncərənin aşağı hissəsində vəziyyət panelinin yuxarısında cari qovluqda olan obyektlərin miqdarının və ya seçilmiş obyektin xüsusiyyətlərinin əks olunduğu panelin görünüb-görünməməsini təmin edir.
- c) **Preview pane (Önbaxış paneli)** - pəncərənin sağ kənarında cari qovluqda seçilmiş fayl obyektlərinin, veb-səhifələrin kiçildilmiş formada tərkibi əks olunur. Pəncərənin sağında yerləşən bu oblast susmaya görə gizlədilmiş olur. Bu oblasün görünməsi üçün alətlər panelinin sağında uyğun düyməsi kliklənir.
- d) **Navigation pane (Hərəkət paneli)** - Bələdçi proqram pəncərəsinin sol hissəsində yalnız qovluqlar və disklərdən ibarətdir və onların ağacşəkilli (ağacvari) iyerarxik strukturunun əks olunması təmin edilir. Hərəkət panelində kompüterin xarici yaddaş qurğularında mövcud olan bütün qovluqlar və disklərin istinadlardan (linklərdən) ibarət iyerarxik strukturu yerləşir. Bu hissədə yalnız qovluqlar əks oluna bilər. Nəzərə almaq lazımdır ki, hərəkət panelində qovluqlar linklər şəklində göstərilir. Elə ona görə də mausun göstəricisini sol tərəfdə hərəkət etdirərkən göstərici standart ox şəklindən avtomatik olaraq əl işarəsinə çevrilir.

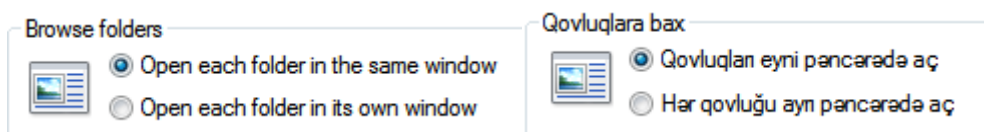
Qeyd. Əgər Düzüm əmrinin alt əmirləri qarşısında  işarəsi varsa bu o deməkdir ki, bu əmr aktivdir, yəni seçilib və icra olunur (görsənir). Əgər  işarəsi olarsa bu əmr seçilməyib, passivdir.

- 8) **Folder and search options (Qovluq və axtarış seçimləri)** - Windows Explorer proqramı pəncərəsində fayl obyektlərinin əks olunma seçimlərinin sazlanması üçün istifadə olunur. Bu əmrin icrası zamanı açılan **Folder Options (Qovluq seçimləri)** dialoq pəncərəsinin üç tabı vardır (şəkil 1.16): **General (Ümumi)**, **View (Görünüş)** və **Search (Axtar)**.

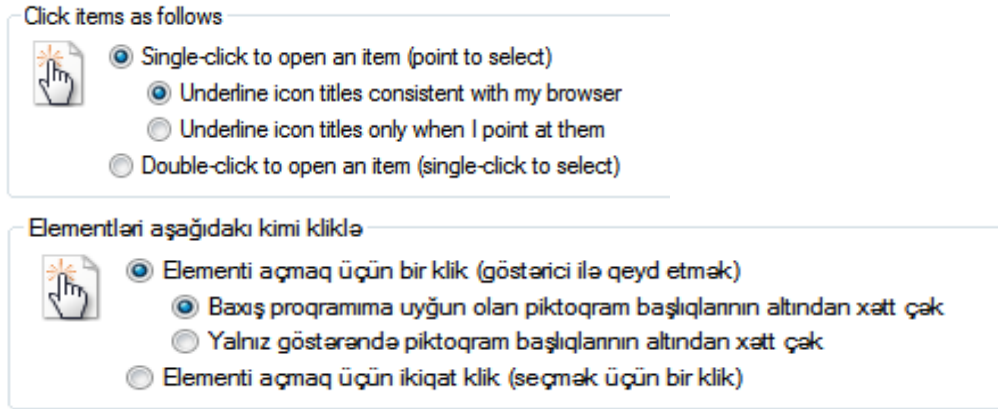


**Şəkil 1.16 Folder and search options (Qovluq və axtarış seçimləri) dialoq pəncərəsinin General alt pəncərəsi**

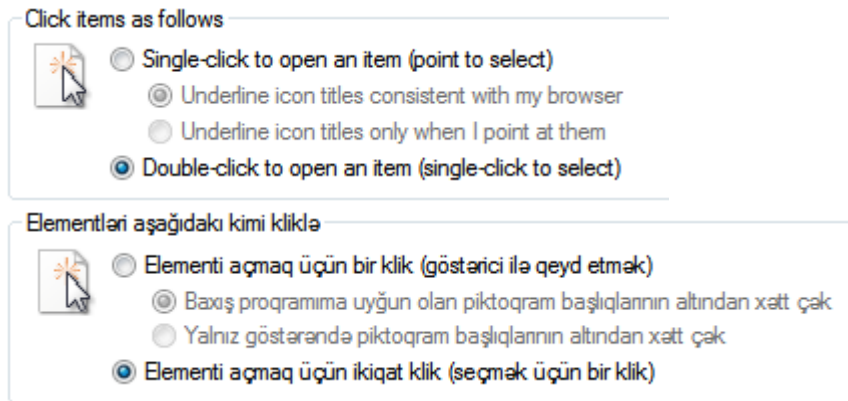
✓ **Ümumi (General)** dialoq pəncərəsinin **Qovluqlara bax (Browse folders)** sahəsində **Qovluqları eyni pəncərədə aç (Open each folder in the same window)** parametrinin seçilməsi (Bunun üçün Mouse-nin göstəricisi ilə sətirin əvvəlindəki dairə seçilir  alt qovluqların açılması zamanı eyni pəncərədə açılmasını təmin edir. **Open each folder in its own window (Hər qovluq ayrı pəncərədə aç)** parametri seçildikdə isə alt qovluqların ayrı-ayrı (hər birinin yeni bir pəncərədə) pəncərələrdə açılmasını təmin edir.



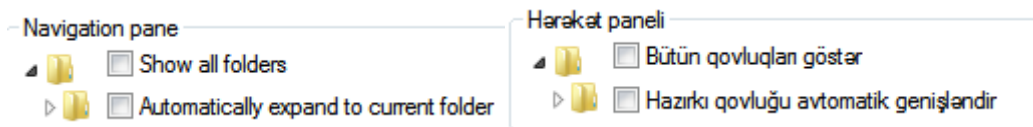
**Click items as follows (Elementləri aşağıdakı kimi kliklə)** sahəsindəki parametrlər fayl və qovluqların açılma üsullarını sazlamağa imkan verir. **Single-click to open an item (point to select) (Elementi açmaq üçün bir klik göstərici ilə qeyd etmək)** parametri seçildikdə obyektlər mousun sol düyməsinin bir dəfə kliklənməsi ilə açılır və mousun göstəricisi əl şəklində əks olunur.

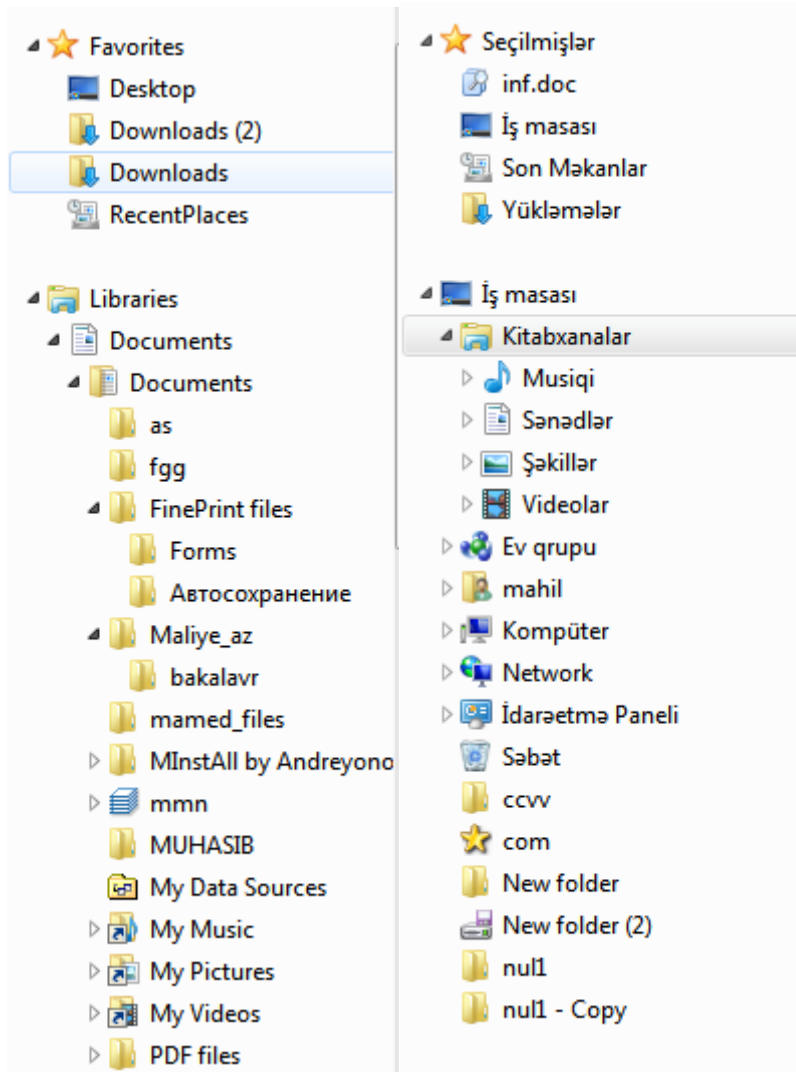


***Double-click to open an item (single-click to select) (Elementi açmaq üçün ikiqat klik seçmək üçün bir klik)*** parametri seçildikdə obyektlər sol düymə ikiqat kliklənərək açılır və mausun göstəricisi ox şəklində əks olunur.

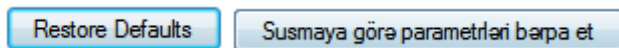


***General (Ümumi)*** tabının ***Navigation pane (Hərəkət paneli)*** sahəsindəki ***Show all folders (Bütün qovluqları göstər)*** parametri seçildikdə proqram pəncərəsinin sol hissəsindəki ağacvari struktur formasını dəyişərək klassik bələdçi strukturundakı kimi ***Desktop (İş masası)***-un budaqları şəklində əks olunur (şəkil). ***Automatically expand to current folder (Hazırkı qovluğu avtomatik genişləndir)*** parametri seçilmiş olduqda işçi sahədə hər yeni qovluq seçildikcə hərəkət panelində əks olunan ağacvari strukturu avtomatik olaraq həmin qovluğa qədər açılır.





**Şəkil 1.17. Hərəkət panelinin ağacvarı (iyerarxik) görünüşü**

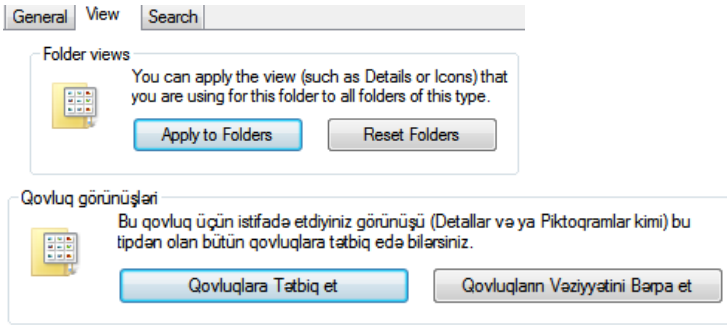


(Şəkil 1.16) bu düymə sıxıldıqda

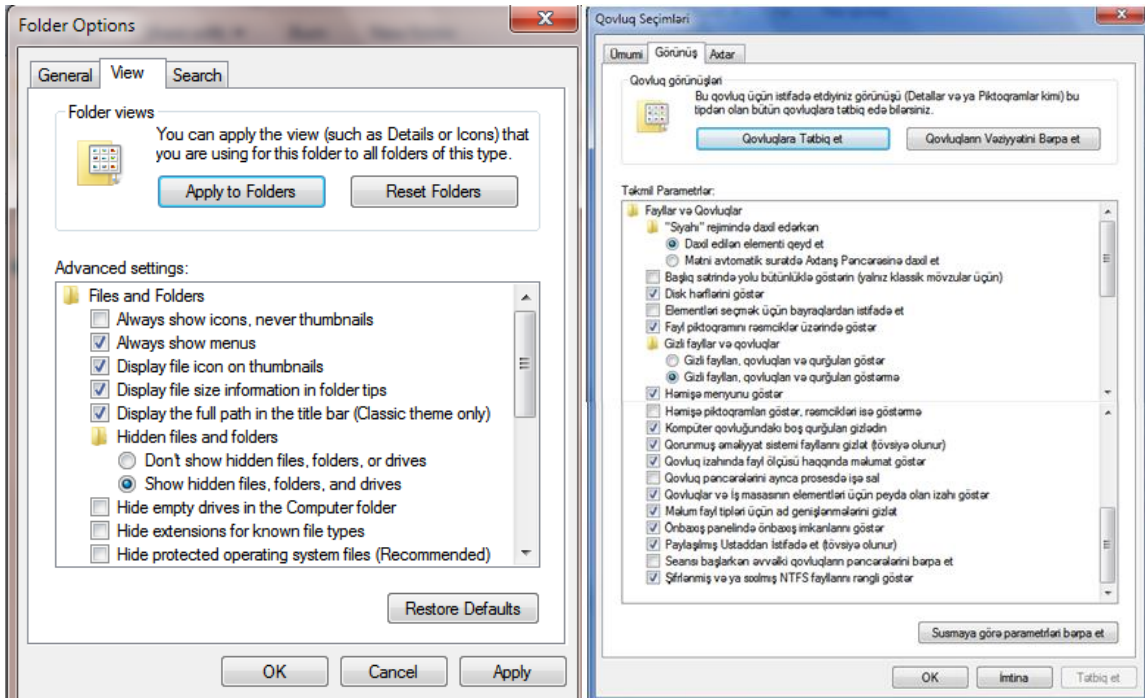
istifadəçi tərəfindən yerinə yetirilmiş parametr dəyişiklikləri ləğv edilir və sistem ilkin vəziyyətə qaytarılır.

✓ **Folder Options (Qovluq seçimləri)** dialoq pəncərəsinin **View (Görünüş)** tabındakı (şəkil) **Folder views (Qovluq görünüşləri)** sahəsindəki **Apply to Folders (Qovluqlara tətbiq et)** və **Reset Folders (Qovluqlann vəziyyətini bərpa et)** düymələri ilə bu qovluq üçün istifadə edilmiş görünüş rejimini bu tipdən olan bütün qovluqlara tətbiq olunması və ya qovluqların əvvəlki vəziyyətinin bərpasını təmin edir.





**Advanced settings (Təkmil parametrlər)** bölməsində bütün qovluqların ekranda əks olunma parametrləri tənzimlənir.



**Şəkil 1.18 Folder and search options (Qovluq və axtarış seçimləri) dialog pəncərəsinin View alt pəncərəsi**

Məsələn:

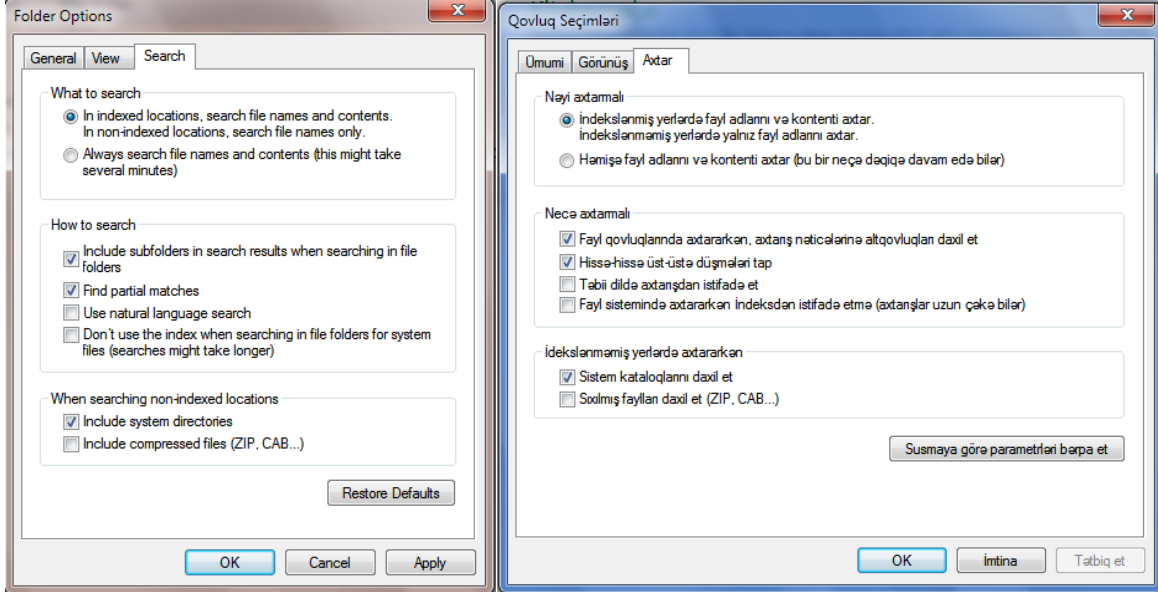
**Don't show hidden files, folders or drives (Gizli faylları, qovluqları və qurğuları göstərmə)** parametri seçilmiş olduqda atributu "gizli" olan elementlər ekranda əks olunmur.

**Show hidden files, folders or drives (Gizli faylları, qovluqları və qurğuları göstər)** parametri seçildikdə isə həmin elementlər ekranda görünür.

**Hide extensions for known file types (Məlum fayl tipləri üçün ad genişlənmələrini gizlət)** parametri seçilərsə, o halda əməliyyat sistemində məlum olan proqramların fayl tipləri yəni ad genişlənmələri ekranda əks olunmur. Əks halda

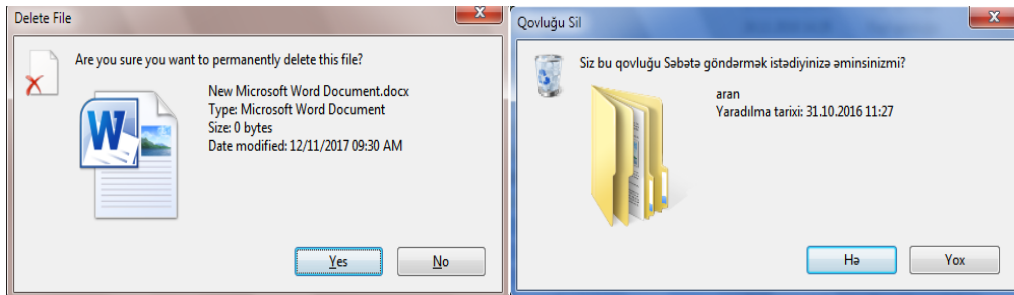
bütün faylının ad genişlənmələri əks olunur.

✓ **Folder Options (Qovluq seçimləri)** dialoq pəncərəsinin **Search (Axtar)** pəncərə əlavəsindəki parametrlərlə əməliyyat sisteminin qovluqlarda axtarış parametrləri tənzimlənir.



**Şəkil 1.19. Folder and search options (Qovluq və axtarış seçimləri) dialoq pəncərəsinin Search alt pəncərəsi**

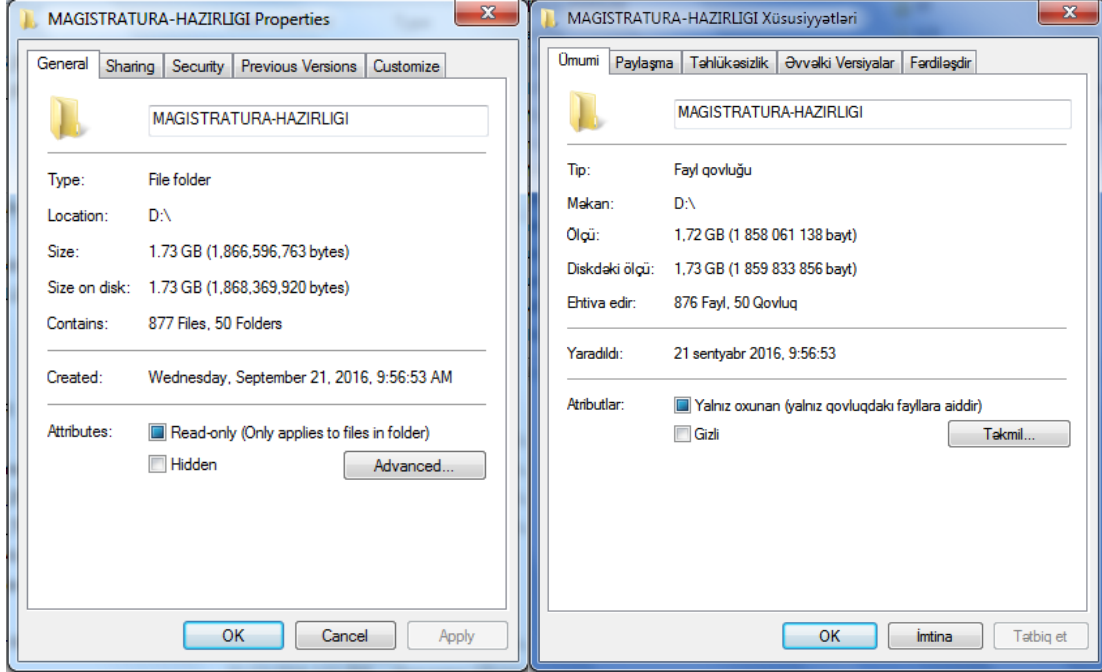
9) **Delete (Sil)** əmri cari qovluqda seçilmiş obyektləri silir. Nəzərə almaq lazımdır ki, seçilmiş obyekt fləş diskə aid deyilsə, bu zaman silinmiş obyektlər avtomatik olaraq **Recycle Bin (Səbət)** qovluğuna düşür. Qeyd edək ki, seçilmiş obyektləri silmə əməliyyatını klaviaturanın **Delete** düyməsi ilə də yerinə yetirmək olar. Əgər seçilmiş obyektləri klaviaturanın **Shift + Delete** düymələr kombinasiyası ilə silinərsə, bu zaman həmin obyektlər **Recycle Bin (Səbət)** qovluğuna düşmür, birbaşa silinir.



**Şəkil 1.20. Obyektə delete əmri verildikən açılan dialoq pəncərəsi**

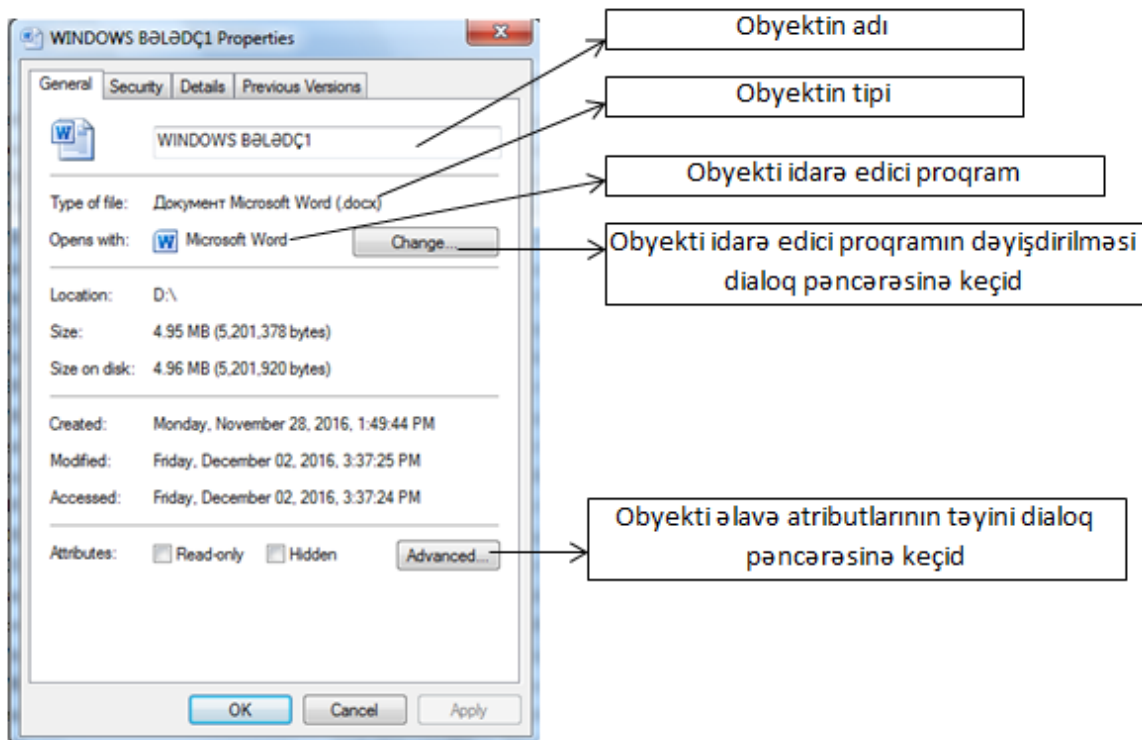
10) **Rename (Adı dəyişdir)** əmri seçilmiş obyektin adını dəyişdirmək üçün imkan yaradır. Obyektin adını klaviaturanın **F2** funksional düyməsi ilə də dəyişmək olar.

11) **Properties (Xüsusiyyətlər)** əmri seçilmiş obyektin bütün xüsusiyyətlərini göstərməklə bərabər bəzi xüsusiyyətlərini dəyişməyə də imkan yaradır.



**Şəkil 1.21. Qovluęun Properties dialoq pəncərəsinin General alt dialoq pəncərəsi**

Windows bələdçi (Windows Explorer) pəncərəsində hər hansı fayl obyektini üzərində mausun sol düyməsi basıldıqda bu obyekt haqqında əsas informasiya pəncərəsinin aşağısında yerləşən məlumat oblastında əks olunur. Lakin seçilmiş obyekt haqqında daha ətraflı məlumat əldə etmək üçün onun **Properties (Xüsusiyyətlər)** əmri ilə açılan eyni adlı pəncərəyə baxmaq lazımdır. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, bu pəncərənin tablaları müxtəlif tipli obyektlər üçün fərqli olur. Odur ki, nümunə üçün qovluę xüsusiyyətləri pəncərəsinin elementlərinə baxaq (şəkil 1.21; 1.22).



**Şəkil 1.22. İstifadəçi faylının (Word sənədi) Properties dialoq pəncərəsinin General alt dialoq pəncərəsi**

**Location (Məkan)** – Obyektin yerləşdiyi yaddaş qurğusunu (və ya qovluğu), yəni obyektə gedən yolu göstərir.

**Size (Ölçü)** – obyektin baytlarla tutumunu (həcmi) göstərir

**Size on disk (Diskdəki ölçüsü)** – Obyektin xarici yaddaş qurğusunda tutduğu həcmi baytlarla göstərir.

**Contains (Ehtiva edir)** – Seçilmiş (aktiv) qovluqdakı alt qovluqların və faylların sayını göstərir Yalnız qovluq obyektinə aiddir).

**Created (Yaradıldı)** – Obyektin yaradılma tarixini göstərir.

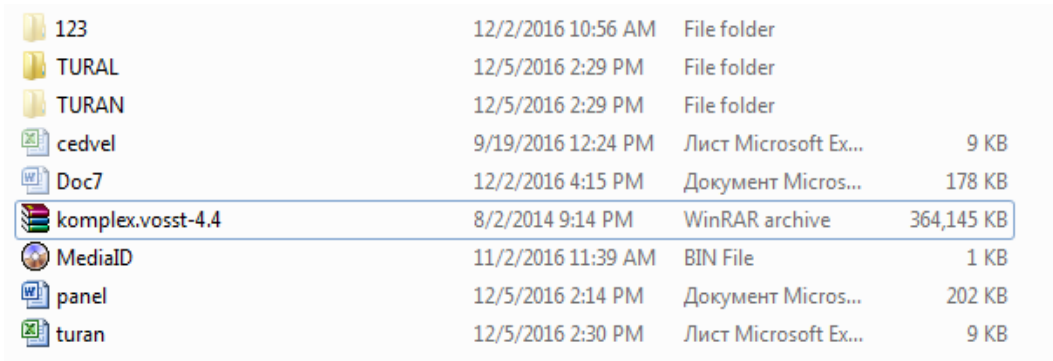
**Modified (Dəyişdirildi)** – Son (axırıncı) düzəliş tarixini göstərir.

**Accessed (Baxıldı)** – son baxış tarixini göstərir.

**Read-only (Yalnız oxunan (yalnız qovluqdakı fayllara aiddir))** atributu faylın adını və ya yerini dəyişmək, onu köçürmək və ya ləğv etmək, faylın məzmununda müəyyən düzəlişlər aparmaq imkanı yaratsa da, dəyişiklikləri həmin faylda saxlamaq olmur. Buna baxmayaraq həmin faylı başqa adla saxlamaq olur. Bu atribut faylı düzəliş və dəyişikliklərdən qoruyur, lakin ləğv olunmaqdan qorumur.

**Hidden (Gizli)** atributu seçilmiş obyektlərini gizli edir. Atributunda gizli parametri

verilmiş obyektlər ekranda görünmür. Əgər istifadəçi “Gizli obyektləri göstər” rejimindən istifadə edərsə onda bu obyektlər solğun formada əks olunur.



123	12/2/2016 10:56 AM	File folder	
TURAL	12/5/2016 2:29 PM	File folder	
TURAN	12/5/2016 2:29 PM	File folder	
cedvel	9/19/2016 12:24 PM	Лист Microsoft Ex...	9 KB
Doc7	12/2/2016 4:15 PM	Документ Micros...	178 KB
komplex.vosst-4.4	8/2/2014 9:14 PM	WinRAR archive	364,145 KB
MediaID	11/2/2016 11:39 AM	BIN File	1 KB
panel	12/5/2016 2:14 PM	Документ Micros...	202 KB
turan	12/5/2016 2:30 PM	Лист Microsoft Ex...	9 KB

**Şəkil 1.23. Gizli edilmiş obyektlər olan siyahı**

(123 və TURAN adlı qovluqlar və Cedvel və Doc7 adlı fayllar Gizli (Hidden) atributlu obyektlərdir)

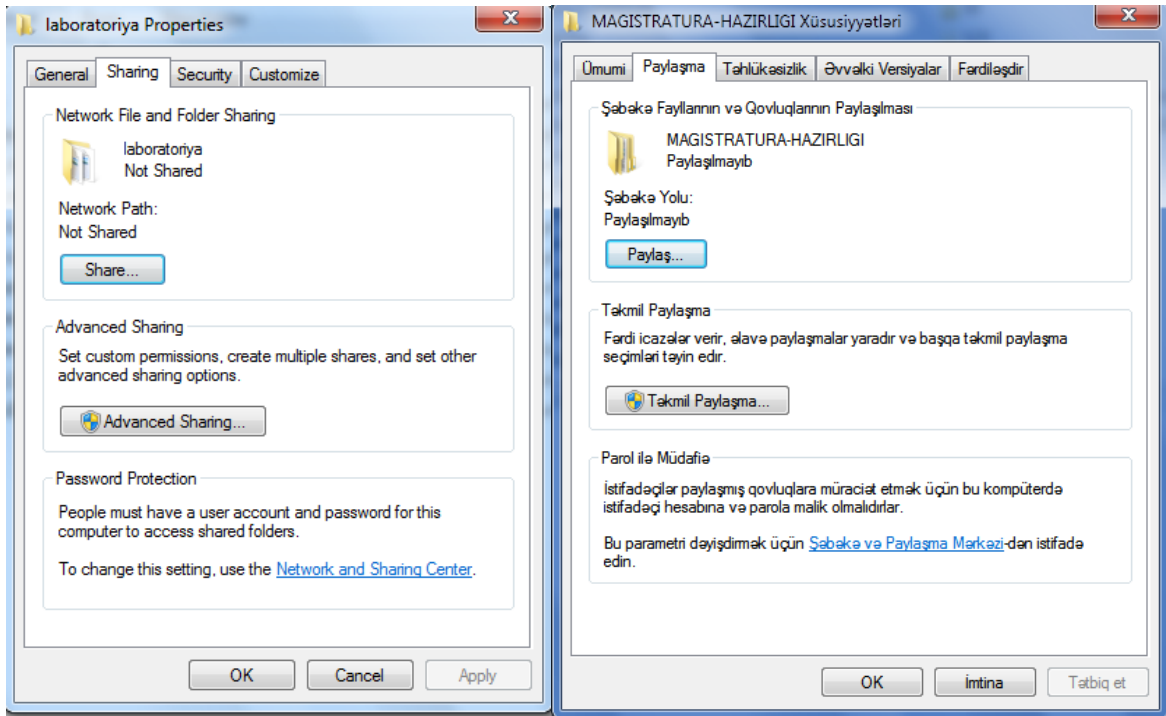
Gizli atributlu obyektlərin ekranda görünüb-görünməməsi **Folder Options (Qovluq seçimləri)** pəncərəsinin **View (Görünüş)** tabında (şəkil) **Show hidden files, folders or drives (GİZLİ faylı, qovluqları və qurğuları göstər)** və **Don't show hidden files, folders or drives (Gizli faylı, qovluqları və qurğuları göstərmə)** parametrləri ilə təyin edilir. Adətən bir çox sistem faylları gizli olurlar. Bu isə onların istifadəçilər tərəfindən silinməsi və ya yerinin dəyişdirilməsinin qarşısını alır. Bu göstərilən atributlardan əlavə **System (Sistem)** atributu da var. Bu atribut avtomatik olaraq mühüm sistem faylı üçün quraşdırılır. Adətən bu atributlu fayllar üçün susmaya görə həm də əlavə olaraq **Hidden (Gizli)** atributu quraşdırılır. Belə faylın əks olunması üçün yuxandakı pəncərənin **View (Görünüş)** hissəsindən (şəkil) gizli faylın görünməsi rejimi seçilməli və əlavə olaraq **Hide protected operating system files (Qorunmuş əməliyyat sistemi fayllarını gizlət)** rejimi aktiv olmamalıdır.

**OK-** edilmiş dəyişikliklər təsdiqlənir və dialoq pəncərəsi bağlanır.

**Cancel (imtina)** – edilmiş dəyişikliklər qəbul edilmədən dialoq pəncərəsi bağlanır.

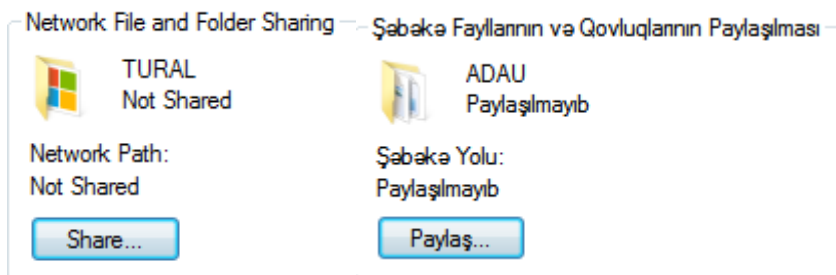
**Apply (Təsdiq et)** - edilmiş dəyişikliklər təsdiqlənir, lakin dialoq pəncərəsi bağlanmır.

Cari kompüterdə və lokal şəbəkə kompüterlərində qeydiyyat yazıları olan digər istifadəçilər üçün də həmin fayl obyektinə giriş açmağa Sharing (Paylaşma) pəncərə tabı imkan verir.



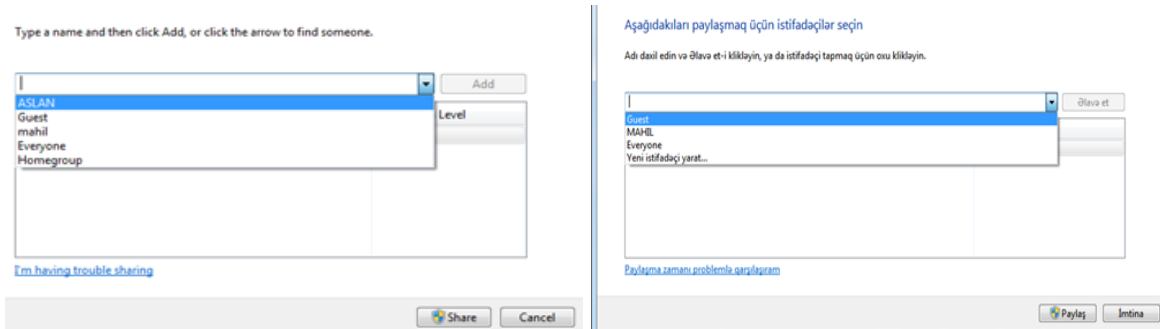
**Şəkil 1.24. Qovluğun Properties dialog pəncərəsinin Sharing alt dialog pəncərəsi**

Burada



TURAL (ADAU) qovluğunun ümumi istifadəyə açıq olmadığını, yəni paylaşılmadığını göstərir.

Bu qovluğun ümumi istifadəyə açmaq (icazə vermək), yəni paylaşmaq lazımdırsa onda **Share...** ( **Paylaş...** ) düyməsi tıklanır. Bu düymə tıklandıqda ekrana paylaşım aparılacaq istifadəçiləri seçmək üçün dialog pəncərəsi açılır.



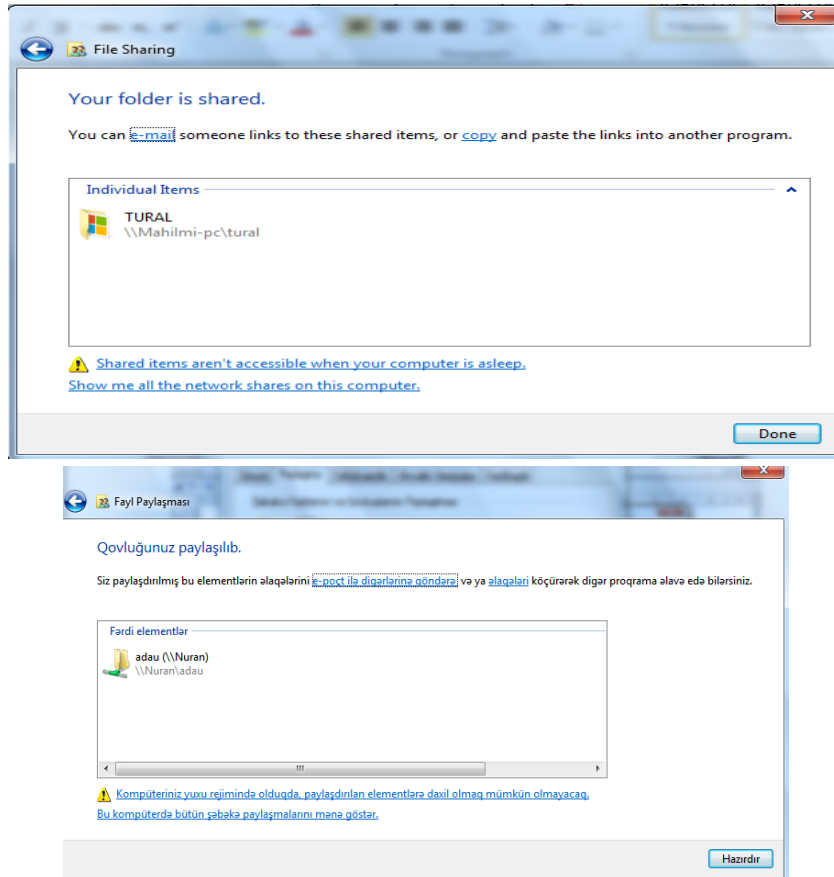
**Şəkil 1.25. istifadəçilərin (Account) seçilməsi pəncərəsi**

Bu siyahıdan zəruri istifadəçi (User account) seçilir və dialoq pəncərəsindən ADD düyməsi tıklanır. Bu zaman seçilmiş istifadəçinin adı NAME pəncərəsinə əlavə olunur. İstifadəçi bu üsulla bir neçə istifadəçinin paylaşımına icazə verə bilər.

Name	Permission Level
ASLAN	Read ▼
mahil	Owner

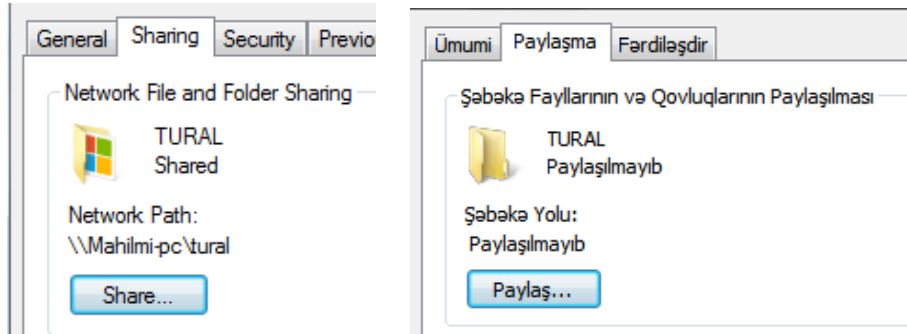
**Şəkil 1.26. İstifadəçilərin siyahısı**

İstifadəçilər secildikdən sonra dialoq pəncərəsinin **Share...** düyməsi tıklanır.



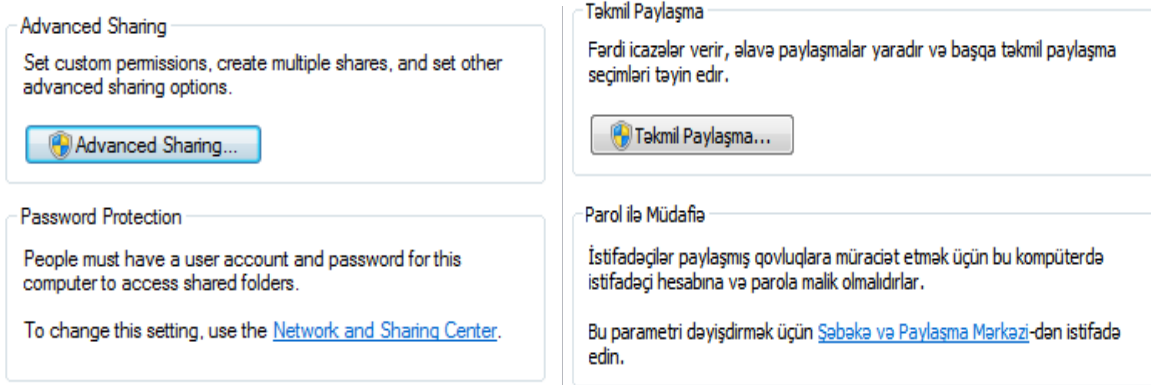
**Şəkil 1.27. İstifadəçilərin ümumi istifadəsinə (paylaşım) icazə haqqında məlumat pəncərəsi**

Bu pəncərədən “Done” düyməsi tıklanaraq proses başa çatdırılır.



**Şəkil 1.28. “TURAL” adlı qovluq ümumi istifadəyə icazəlidir (paylaşılmışdır)**

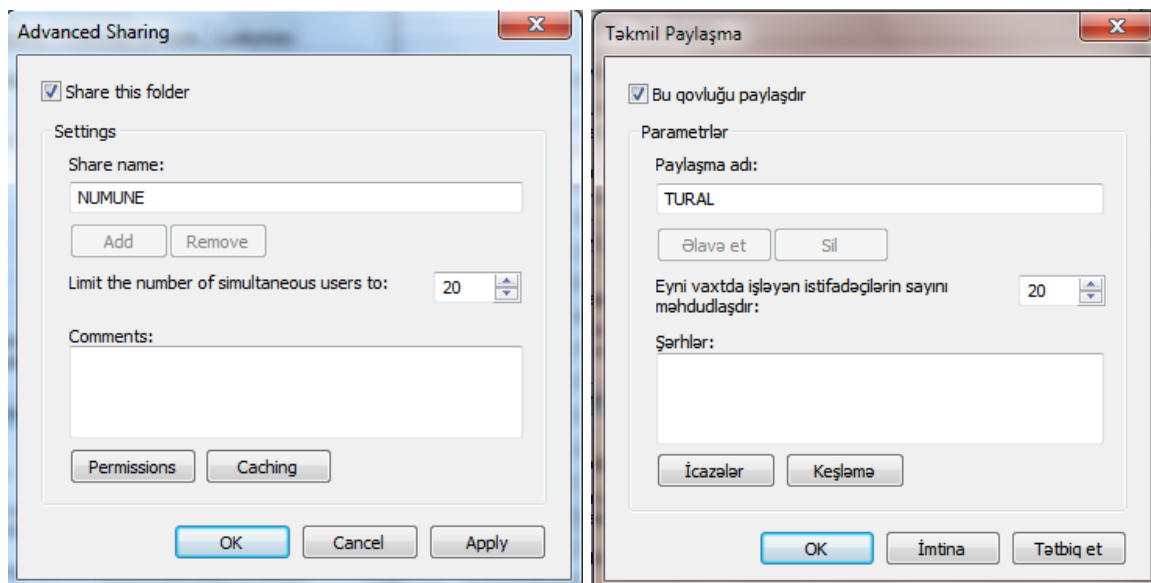
Qovluğun bütün istifadəçilər üçün əlyətərli (Ümumi istifadəli) olmasını təmin etmək üçün *Properties dialog pəncərəsinin Sharing alt dialog pəncərəsinin Advanced Sharing* bölməsindən istifadə edilir.



**Şəkil 1.29. Properties dialog pəncərəsinin Sharing alt dialog pəncərəsinin Advanced Sharing bölməsi**

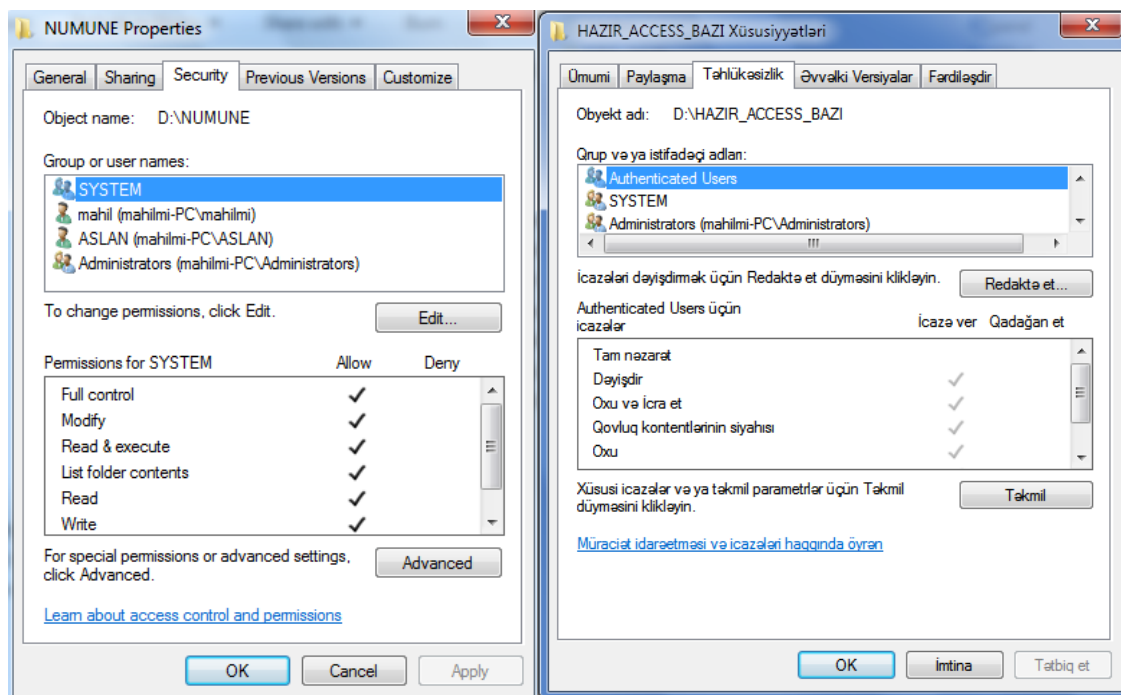
Bunun üçün dialog pəncərəsinin *Advanced Sharing* düyməsi tıklanır. Açılan pəncərənin  Share this folder (  Bu qovluğu paylaşdır )sahəsində  qutusu seçilir(!). Bu zaman seçilmiş qovluğun adı Share name mətn qutusunda əks olunur. İstifadəci Ok və ya Apply düymələrini tıklamaqla qovluğu paylaşma açar.





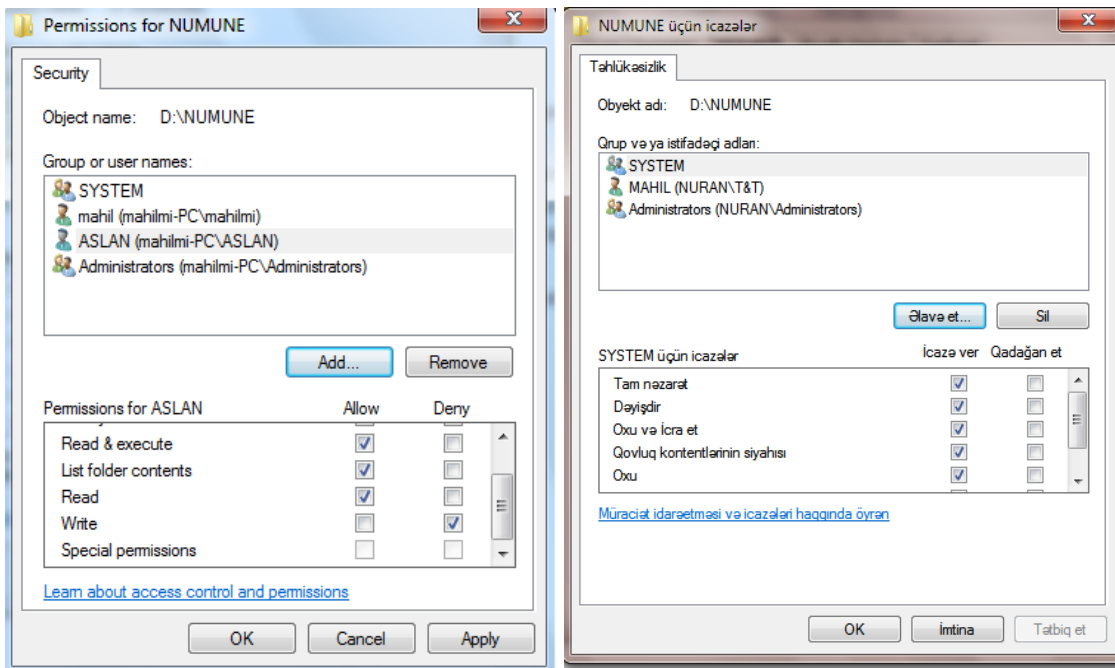
*Şəkil 1.30. Properties dialog pəncərəsinin Sharing alt dialog pəncərəsinin Advanced Sharing dialog pəncərəsi*

Müxtəlif istifadəçilərin fayl obyektinə giriş hüquqları *Security (Təhlükəsizlik)* pəncərə tabı vasitəsilə idarə olunur



*Şəkil 1.31. Properties dialog pəncərəsinin Security alt dialog pəncərəsinin*

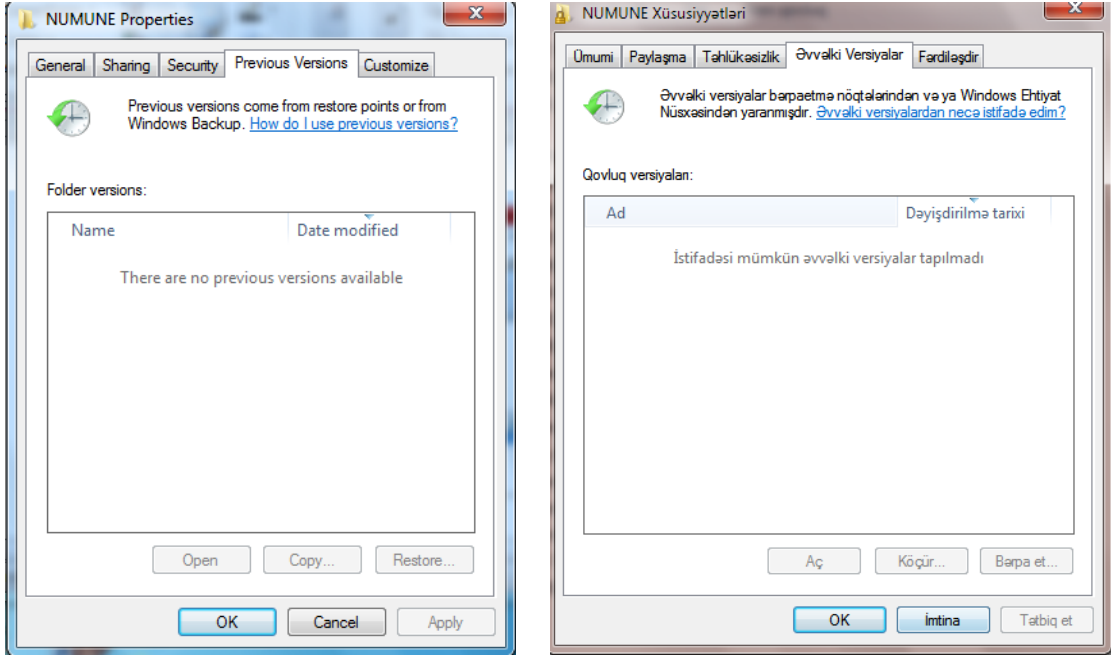
Bu dialoq pəncərəsinin elementlərindən istifadəçilərə hansı əməliyyatların yerinə yetirmələrinə icazələrin verilməsi məqsədilə istifadə edilir. İstifadəçilər **Grup və ya istifadəçi adları (Grup or user name)** bölməsindən seçilir. İcazələr və qadağalar Permission for SYSTEM bölməsində əks olunur. Verilmiş icazə və qoyulmuş qadağa uyğun əməliyyatın qarşısındakı ✓ işarəsi ilə bilinir. İcazə verilməli və qadağan edilməli əməliyyatları təyin etmək üçün dialoq pəncərəsinin Edit (Redaktə et) düyməsi tıklanır (Şəkil 1.31). Bu zaman ekranda Permission for ... dialoq pəncərəsi açılır.



**Şəkil 1.32. Properties dialoq pəncərəsinin Security alt dialoq pəncərəsinin icazələrin təyini dialoq pəncərəsi**

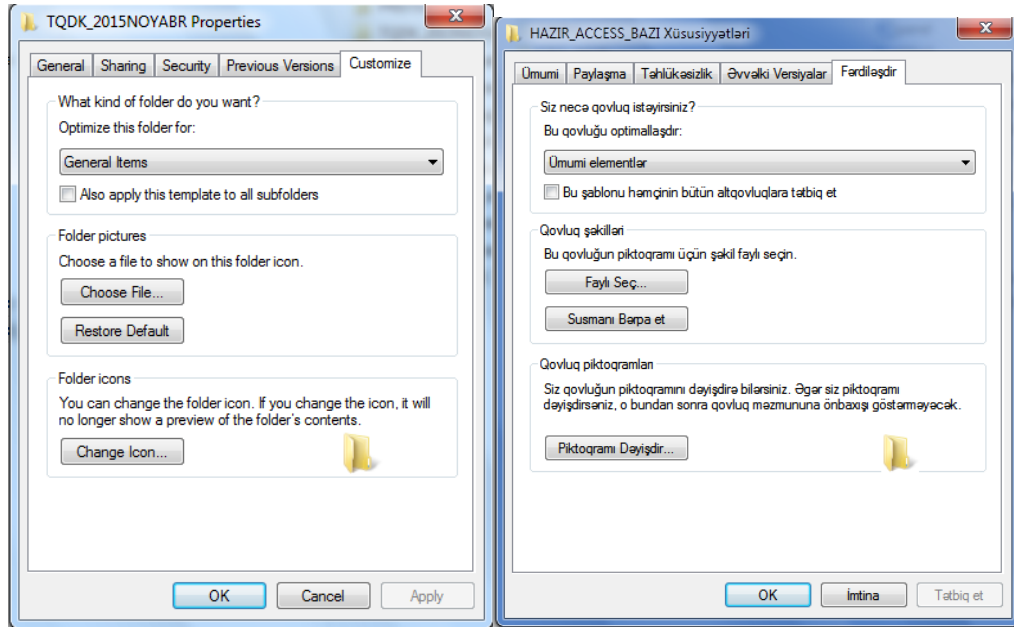
İstifadəçi zəruri icazələri və ya qadağaları seçib seçimi təsdiq edir (OK və ya Apply).

Fayl obyektlərinin əvvəlki versiyalarını bərpa etməyə **Previous versions (Əvvəlki versiyalar)** pəncərəyə tabı imkan yaradır



**Şəkil 1.33. Properties dialog pəncərəsinin Previous Version alt dialog pəncərəsinin**

Qovluqların xarici görünüşünü sazlamağa, yəni onların işarəsini standart variantlardan biri ilə əvəz etməyi **Customize (Fərdiləşdir)** pəncərə tabının parametrləri təmin edir. Bu pəncərə tabından seçilmiş qovluğun piktogramını dəyişdirmək də mümkündür.



**Şəkil 1.34. Properties dialog pəncərəsinin Customise alt dialog pəncərəsinin**

12) **Close (Bağla)** kliklənməsi nəticəsində açılan siyahının sonuncu əmri olan düyməsi ilə proqram pəncərəsinin bağlanması həyata keçirilir.

## 5.2. *Include in Library (Kitabxanaya daxil et)*

Alətlər panelindəki növbəti ***Include in Library (Kitabxanaya daxil et)*** düyməsi ilə açılan siyahıdan zəruri kitabxana seçilir və seçilmiş qovluq öz əvvəlki yerində qalmaqla məzmunu həmin kitabxanaya əlavə edilir. Qovluqlar kitabxanaya əlavə edilərkən avtomatik olaraq indeksləşdirilir ki, bu da istifadəçiyə faylın adı, xüsusiyyətləri və məzmununa görə sürətli axtarış aparmaq imkanı verir.

Seçilmiş kitabxanadakı qovluq lazımsızdırsa, onu ləğv etmək olar. Nəzərə almaq lazımdır ki, kitabxanadan ləğv edilən qovluq və onun məzmunu öz əvvəlki yerində qalır, ləğv edilmir.

Qovluğu kitabxanadan ləğv etmək üçün hərəkət panelində kitabxananın adı üzərində mausun sol düyməsi ikiqat kliklənir və kitabxanadakı qovluqlar siyahısı açılır. Sonra isə bu siyahıdakı zəruri qovluğun kontekst menyusunda ***Remove location from library (Yerləşdiyi kitabxanadan sil)*** əmri icra olunur. Bu halda qovluq kitabxanadan ləğv olunur, lakin öz əvvəlki yerində qalır. Bununla yanaşı kitabxana pəncərəsində qovluq və fayl ləğv edildikdə onlar öz əvvəlki yerindən də ləğv olunur.

Ümumiyyətlə Windows 7 əməliyyat sisteminin əvvəlki versiyalarından fərqli xüsusiyyətlərindən biri də ***Libraries (Kitabxanalar)*** qovluğudur (bax, şəkil 6.18). Bu qovluq sənədlərin, musiqinin, şəkillərin, videoların və s. faylının idarə olunması üçün nəzərdə tutulan bir yerdir. Kitabxanalar fiziki olaraq biz bildiyimiz mənada qovluq deyildir. Kitabxanada sadəcə olaraq faylının yerləşməsi haqqında məlumat, yəni qovluqlara və bu qovluqlarda yerləşən sənədlərə keçid əlaqələri yerləşir. Yəni kitabxananın məzmunu əlaqələr qovluğundan ibarətdir və bu əlaqələrdən istifadə edərək bir andaca zəruri ünvana keçid etmək olur. Kitabxanalarda heç bir başqa fiziki verilənlər olmur.

Kitabxanalar müəyyən mənada qovluqlara bənzəyir. Məsələn, kitabxana açılarkən bir və ya bir neçə fayl obyektləri ekranda əks oluna bilər. Lakin qovluqdan fərqli olaraq kitabxana açılarkən fayl obyektlərini saxlandıqları bir neçə müxtəlif yerlərdən toplayaraq ekranda əks etdirir. Yəni kitabxana müxtəlif qovluqlarda saxlanılan faylları eyni vaxtda əks etdirə bilər. Bu isə kitabxana ilə qovluq arasında çox mühüm fərqi olduğunu göstərir. Əslində kitabxanalarda fayl obyektləri saxlanılır.

Kitabxanalar fayl obyektləri saxlanılan qovluqları izləyir və həmin obyektlərə baxmağa və onları müxtəlif üsullarla nizamlamağa imkan verir. Məsələn, istifadəçinin sərt diskdə və xarici diskdəki qovluqlarda şəkil faylı varsa, o halda şəkillər kitabxanasının köməyiylə bütün şəkil fayllarına girişi təmin etmək olar.

Kitabxana aşağıdakı xüsusiyyətlərə malikdir:

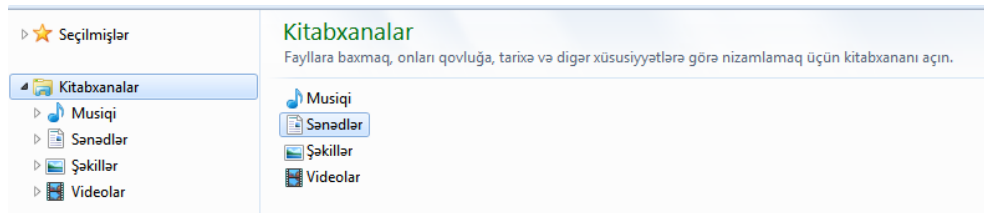
■ Kitabxana fiziki olaraq heç bir informasiya saxlamır, o bir qayda olaraq yalnız fayl və qovluqları əks etdirir;

■ Kitabxana çoxlu sayda qovluqların məzmununu əks etdirə bilər;

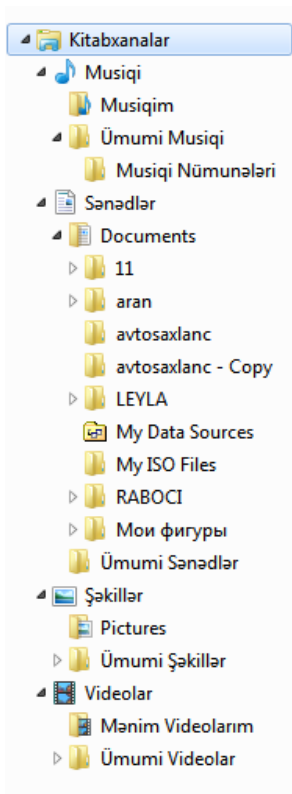
■ Kitabxananın məzmunu avtomatik indeksləşdirilir.

Beləliklə, Windows 7 əməliyyat sistemində susmaya görə Libraries (Kitabxanalar) adlı bir əsas kitabxana var və bu kitabxana daxilində isə öz növbəsində əvvəlcədən quraşdırılmış dörd kitabxana saxlanılır (şəkil).

Yəni, mənim sənədlərim, mənim musiqim, mənim şəkillərim, mənim videolarım qovluqlarını Windows 7 əməliyyat sistemində kitabxanalar adlanan xüsusi qovluqlar əvəz edir: Documents (Sənədlər), Music (Musiqi), Pictures (Şəkillər), Videos (Videolar) (şəkil).



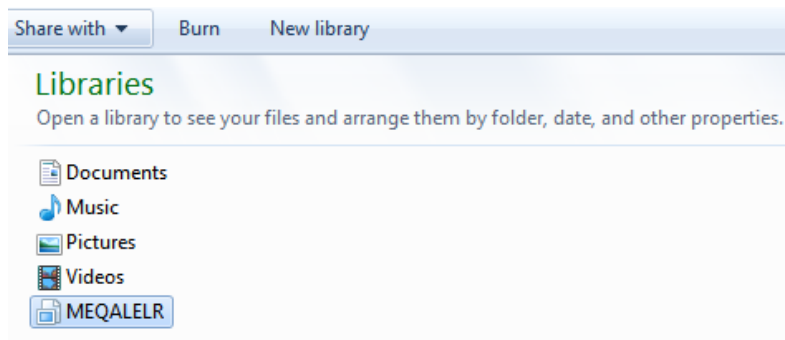
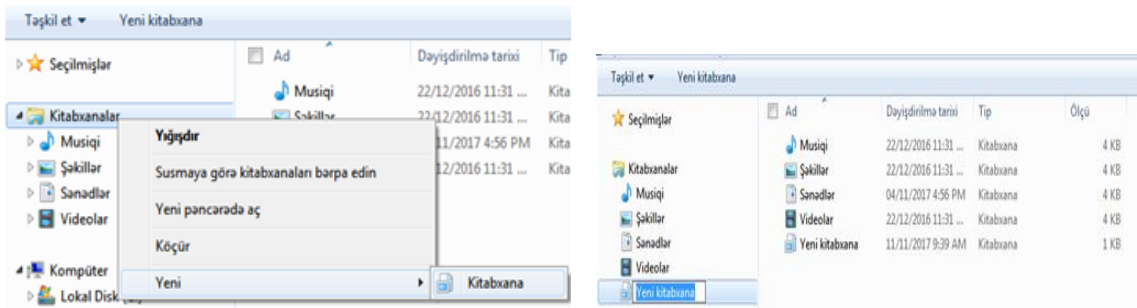
Bu kitabxanaların hər birində susmaya görə iki istifadəçi qovluğu yerləşir (şəkil). Məsələn, Documents (Sənədlər) kitabxanasında My Documents (Mənim sənədlərim) və Public Documents (Ümumi sənədlər) qovluqları vardır (şəkil). Lakin əslində bunlar qovluq deyil, sadəcə olaraq yalnız real istifadəçi qovluğunun yerləşmə yerini göstərən əlaqələrdir.



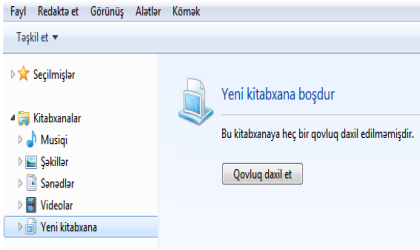
Kitabxana pəncərəsi ilə adi qovluq pəncərəsinin bəzi mühüm fərqləri elə ilk baxışdan nəzərə çarpır. Belə ki, kitabxana pəncərəsində xüsusi başlıq oblastı vardır. Başlıq oblastmda kitabxananın adı əks olunur. Burada həmçinin kitabxanaya əlavə edilmiş qovluqların yerini bildirən Locations (Məkan) keçid əlaqəsi və bəzi əlavə sazlama işləri üçün nəzərdə tutulmuş Arrange by (Nizamla) adlı açılan siyahı əks olunur. Kitabxananın məzmunu pəncərədə susmaya görə qovluqlar üzrə qruplaşdırılmış olur. Başqa qruplaşdırma variantı seçmək üçün başlıq oblastmm sağında açılan Arrange by (Nizamla) siyahısından zəruri variant seçilir.

İstənilən kitabxana pəncərəsinin başlıq sahəsində Locations (Məkan) keçid əlaqəsi üzərində mausun sol düyməsi klikləndikdə artıq bu kitabxanaya daxil edilmiş qovluqların siyahısına baxmaq və həmçinin daxil edilmiş qovluqları ləğv etmək və ya yeni qovluqlar əlavə etməklə bu siyahını redaktə etmək olar.

Mövcud sistem kitabxanaları ilə yanaşı istifadəçi öz şəxsi kitabxanasını da yarada bilər. Bunun üçün Include in Library (Kitabxanaya daxil et) düyməsi ilə açılan siyahıdan və ya alətlər panelindən New library (Yeni kitabxana yaradın) düyməsi kliklənilir və yeni kitabxana üçün ad daxil edilir.

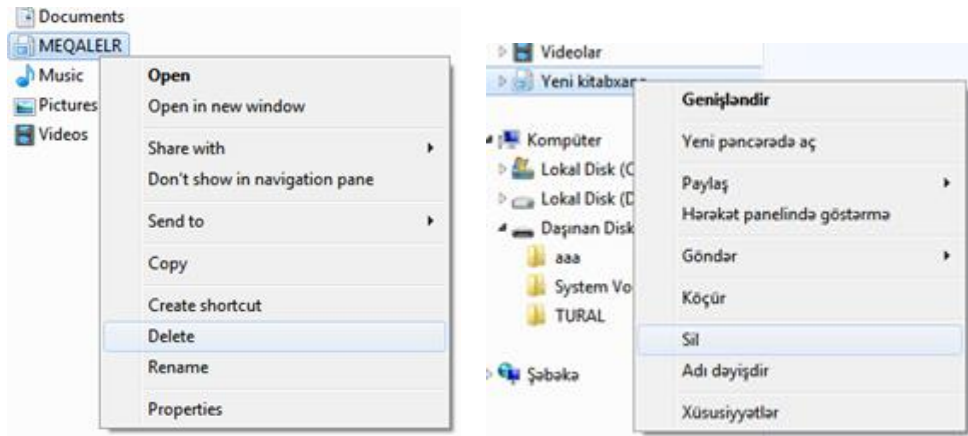


Əgər istifadəçi yaratdığı yeni kitabxanaya yeni qovluq əlavə etmək istəsə onda hərəkət panelində bu kitabxananın adını seçir. Bu zaman



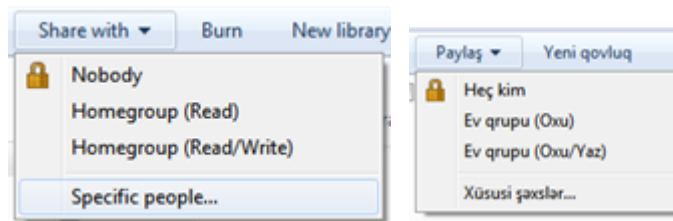
Pəncərəsi açılır ki, bu pəncərədən “Qovluq daxil et” bölməsi seçilir.

Lazımsız kitabxananı ləğv etmək üçün onun kontekst menyusunu açmaq və Delete () əmrini icra etmək lazımdır.



*Şəkil 1.35. Konteks menyusunu dialoq pəncərəs*

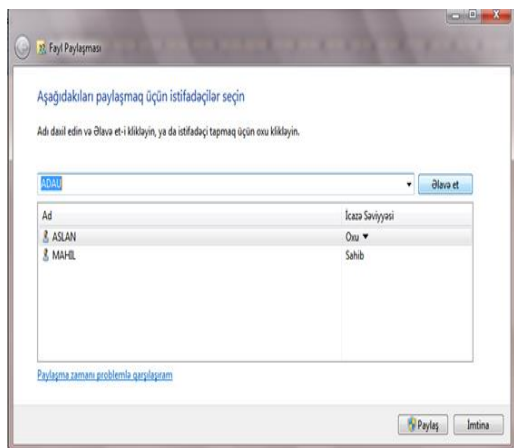
Alətlər panelindəki Share with (Paylaş) düyməsi ( qovluq və ya fayl seçildikdə) ilə seçilmiş elementləri şəbəkədəki digər şəxslərlə paylaşma xüsusiyyətləri təmin edilir.




Paylaşımı təmin etmək üçün

Specific people...

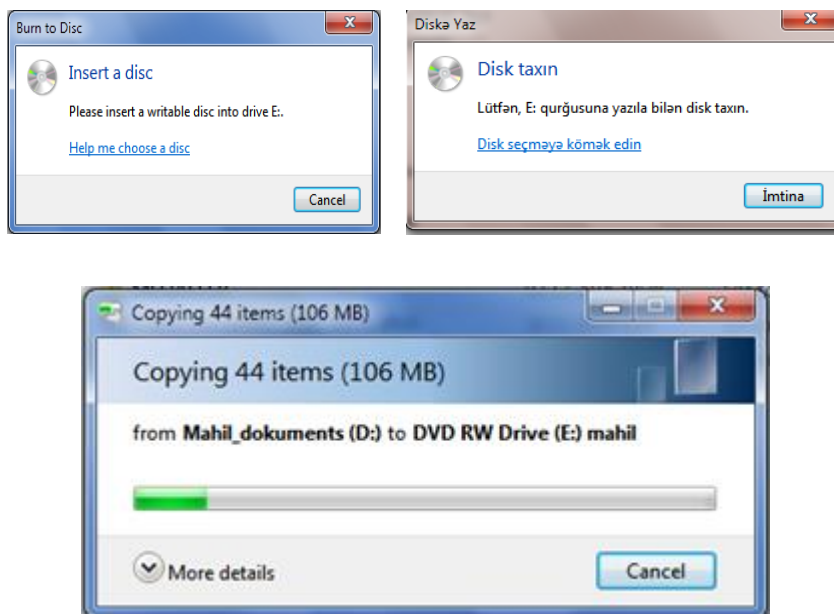
Xüsusi şəxslər...



Açılan pəncərədə paylaşım ediləcək istifadəçilər seçilir (ADAU yazılan sətirib sa qurtaracağındakı  aləti tıklanarkən açılan siyahıdan) və “Əlavə et” düyməsi sıxılır. Seçilmiş istifadəçilər siyahıya əlavə edilir. Paylaşımı tamamlamaq üçün “Paylaş” düyməsi tıklanır.

### 5.3. Burn (Yaz)

Windows Explorer (Windows Bələdçi) program pəncərəsindəki alətlər panelinin növbəti Burn (Yaz) düyməsi ilə seçilmiş fayl və ya qovluq kompakt diskə yazılması üçün ekranda Burn to Disc (Diskə yaz) pəncərəsi açılır (şəkil). Kompüterin disk daşıyıcısına yazıla bilən disk daxil edilir və yazma prosesinə keçid üçün Next Növbəti) düyməsi kliklənilir.




Şəkil 1.36. Obyekt(lər)in CD vəy DVD disklərə köçürülməsi



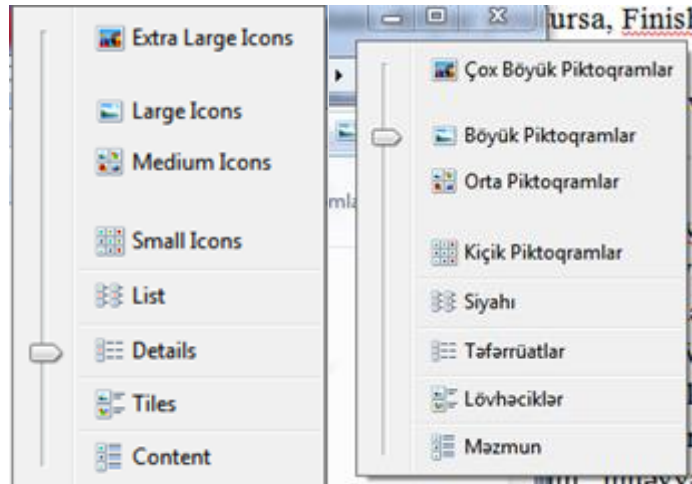
Yazma prosesi başa çatan kimi bu barədə müvafiq məlumat xüsusi pəncərədə ekrana çıxır. Bu pəncərədə əks olunan müvafiq rejimi seçməklə həmin faylları başqa bir diskə də yazmaq olar. Buna ehtiyac yoxdursa, Finish (Hazır) düyməsi kliklənir.

Paneldə əks olunan New Folder (Yeni qovluq) düyməsinin kliklənməsi ilə cari qovluğa yeni qovluğun əlavə edilməsini həyata keçirmək olur.

Panelin sağ kənarında əks olunan  **Change your view (Görünüşi dəyişdirin)** düyməsi cari qovluqda göstərilən obyektlərin ölçü və görünüş vəziyyətlərini təyin edir. Qeyd edək ki, Windows 7 əməliyyat sisteminin Windows Explorer (Windows bələdçi) pəncərəsində fayl obyektləri işarələrinin əks olunma üsulları ciddi şəkildə təkmilləşdirilmişdir. Belə ki, artıq pəncərələrdə əks olunan piktoqramların ölçülərini müəyyən qaydada dəyişmək, həmçinin müəyyən formada əks olunmasına baxmayaraq onları nizamlamaq, qruplaşdırmaq və keçirmək (filtrləmək) mümkündür.

#### 5.4. Change your view (Görünüşi dəyişdirin)

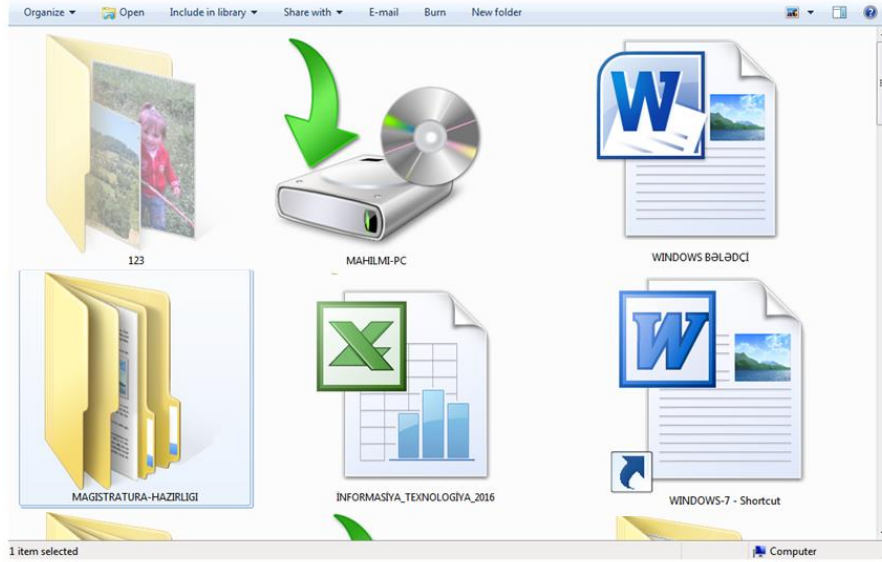
Alətlər paneli üzərində yerləşən **Change your view (Görünüşi dəyişdirin)** düyməsi və bu düymənin sağındakı ox ilə açılan siyahıdan cari qovluqdakı obyekt piktoqramlarının ölçüləri və pəncərədə əks olunma rejimləri təyin edilir (şəkil).



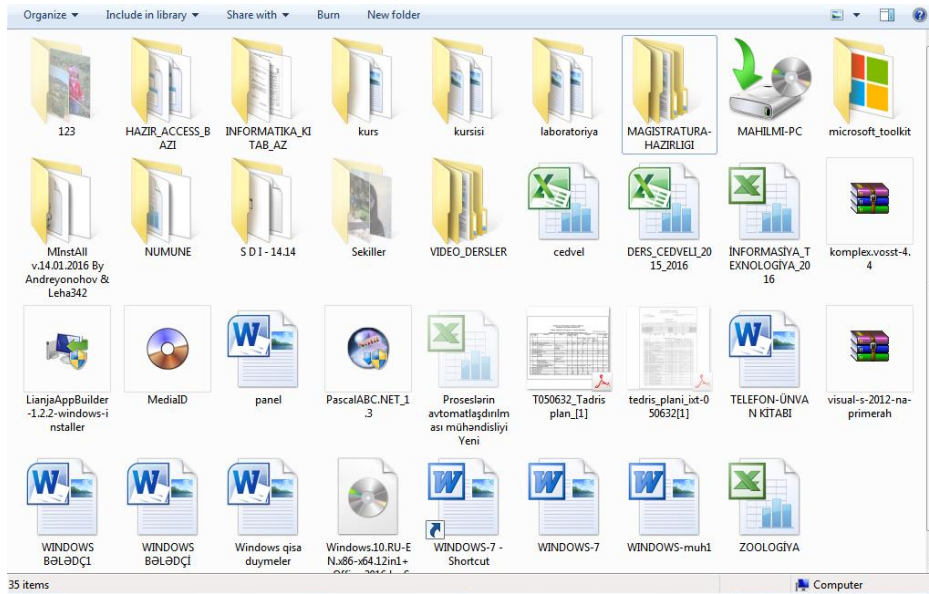
**Şəkil 1.37. Explorer proqramının işçi oblastında obyektlərin görünüş rejimlərinin seçimi kontekst menyusu**

Buradan aşağıdakı variantları seçmək olar:

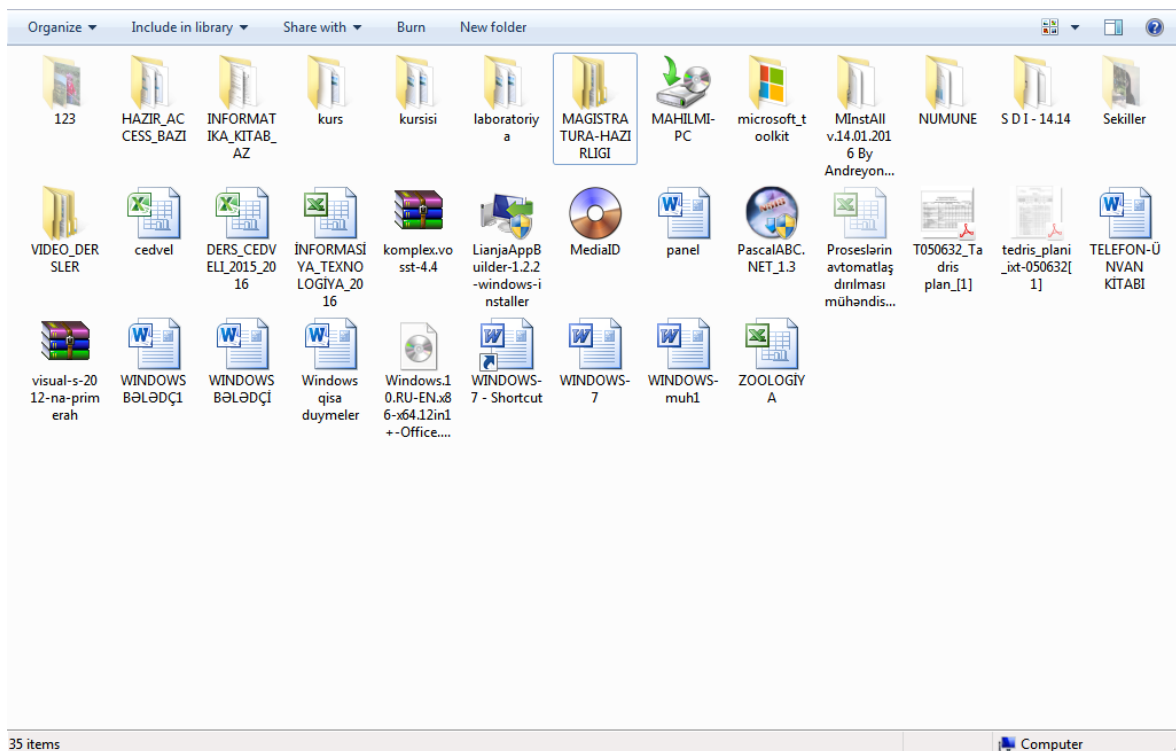
**Extra Large Icons (Çox böyük piktoqramlar).** Bu rejimlə pəncərələrdə əks olunan piktoqramların ölçüsü ən böyük olur (şəkil). Bu zaman şəkillər kiçik eskizlər şəklində, videofayllar birinci kadrın eskizi şəklində əks olunur və içərisində fayllar olan qovluq işarələrində isə fayl eskizləri görünür.



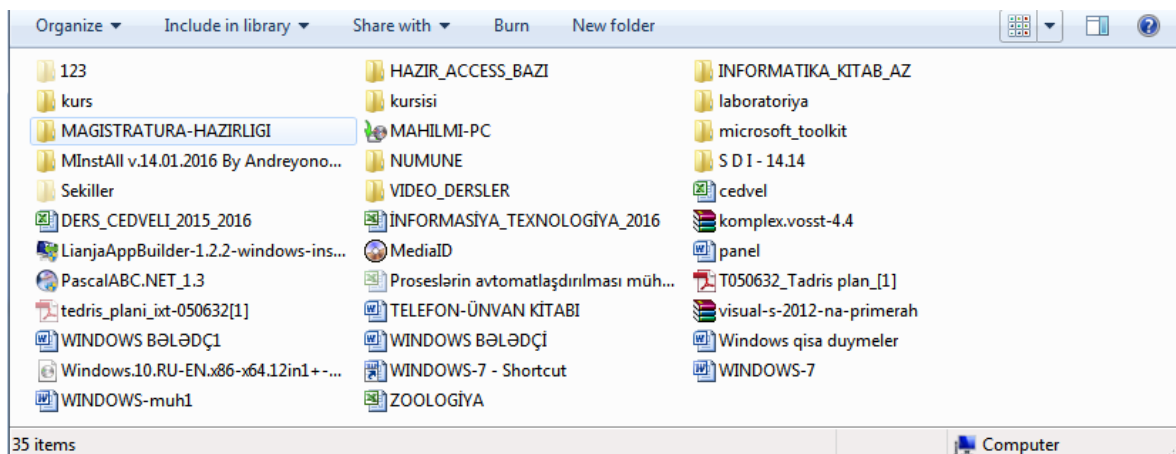
**Large Icons (Böyük Piktoqramlar).** Bu rejim əvvəlki rejimdən yalnız piktoqramların nisbətən kiçik ölçüdə əks olunması ilə fərqlənir.



**Medium Icons (Adi işarələr).** Bu rejimdə də piktoqramların pəncərədə əks olunma strukturu saxlanılır. Lakin bu halda piktoqramlar əvvəlki hallarla müqayisədə daha kiçik ölçüdə əks olunur.

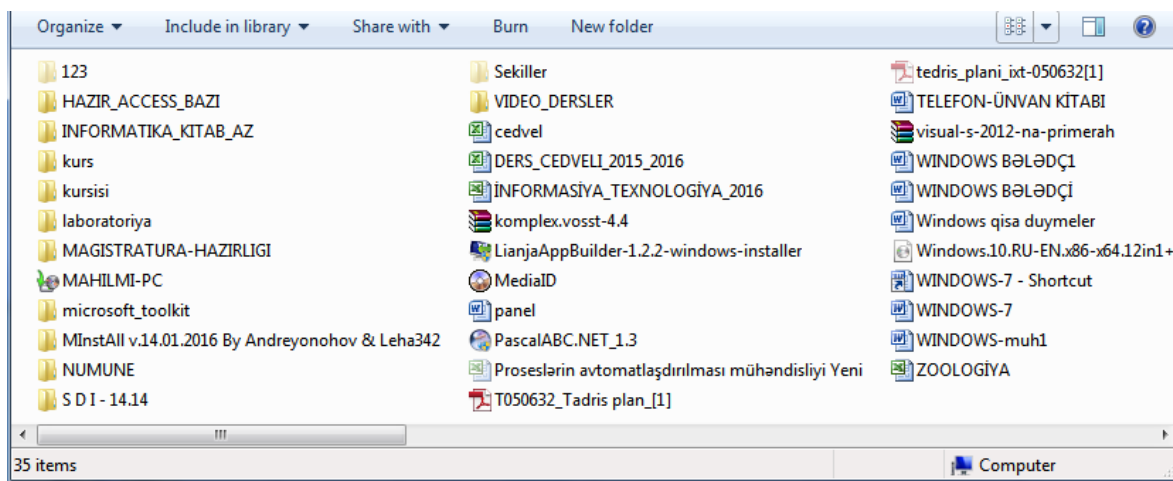


**Small Icons (Kiçik işarələr).** Bu rejimdə bütün obyektlərin piktoqramları kiçik ölçüdə əks olunur və sətirlər üzrə əlifba sırası ilə yerləşir (şəkil ).

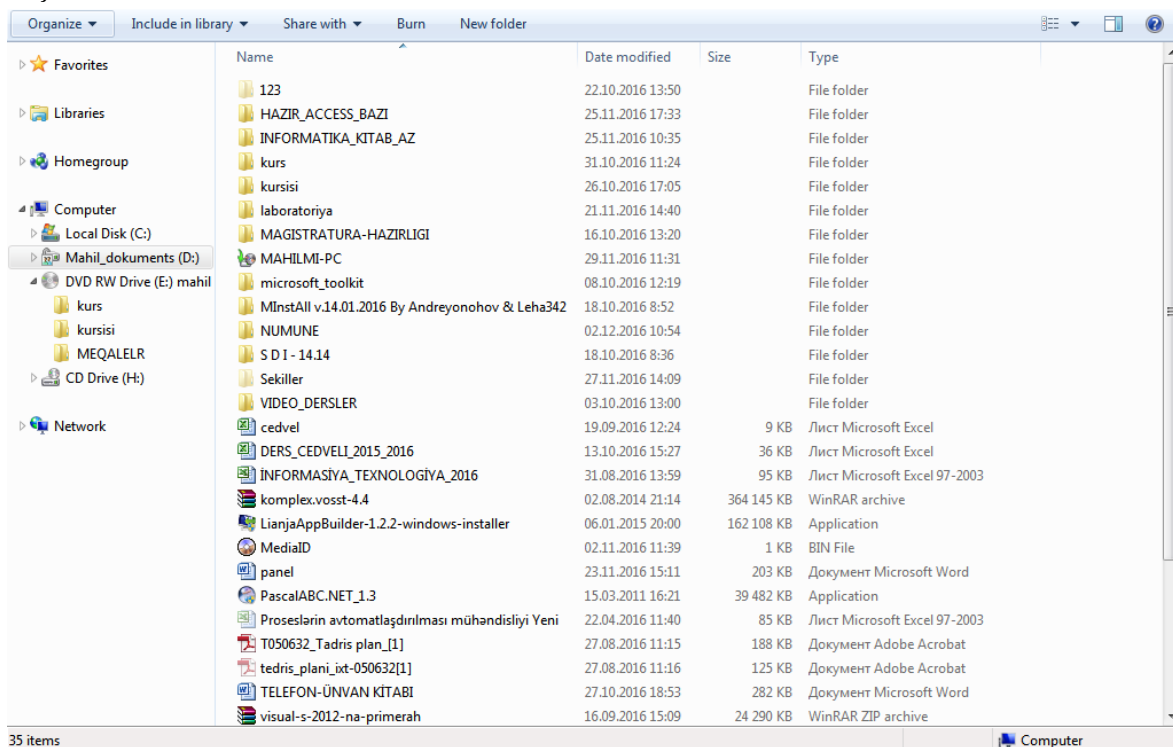


Cari qovluqda piktoqramların müəyyən nizamə uyğun görünüşləri aşağıdakı rejimlərlə tənzimlənir:

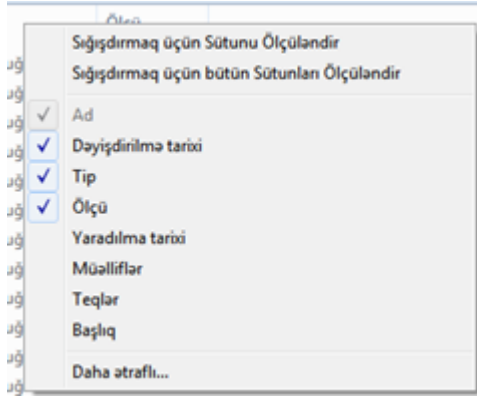
**List (Siyahı),** Bu rejimdə də piktoqramlar əvvəlki halda olduğu kimi kiçik ölçüdə əks olunur, lakin bu halda onlar bir-birinin altında yerləşməklə sətir üzrə əlifba sırası ilə nizamlanır.



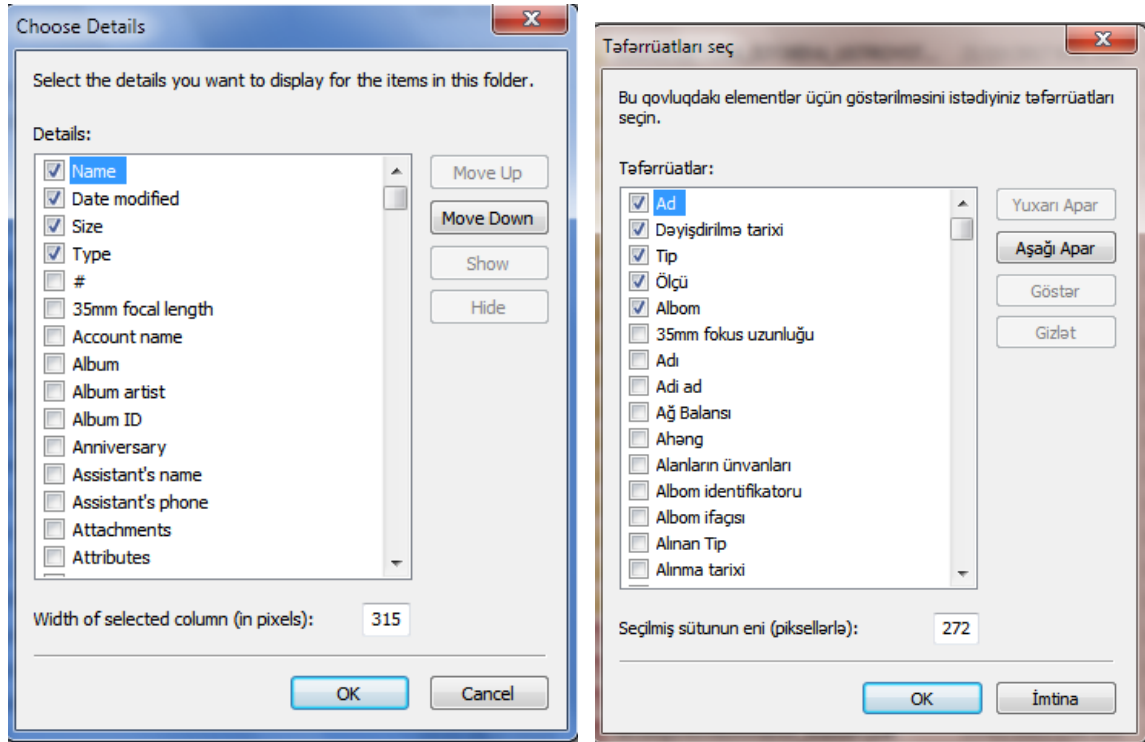
**Details (Təfərrüatlar).** Cədvəl rejimində piktoqramlar əvvəlki rejimdə olduğu kimi kiçik ölçüdə və əlifba sırası ilə əks olunur (şəkil). Həm də bu halda hər bir fayl obyektinin ölçüsü, tipi, axırncı düzəliş tarixi haqqında informasiya müvafiq sütunlarda (cədvəl şəklində) əks olunur. Həmin sütunları qovluqlarda yerləşən fayl obyektlərinin tipindən asılı olaraq Windows 7 əməliyyat sistemi avtomatik olaraq seçir.



Buna baxmayaraq istifadəçi öz arzusu ilə istənilən halda sütunları özü təyin edə bilər. Bunun üçün istənilən sütunun başlığı üzərində sağ düymə klikləyir və açılan siyahıdan zəruri sütun başlığı seçilir.



**More... (Daha ətraflı...)** əmri icra olubduqda isə açılan cədvəldə zəruri sütun başlıqlarının adını seçmək və ya lazımsız başlıqlardan imtina etmək olar (şəkil).



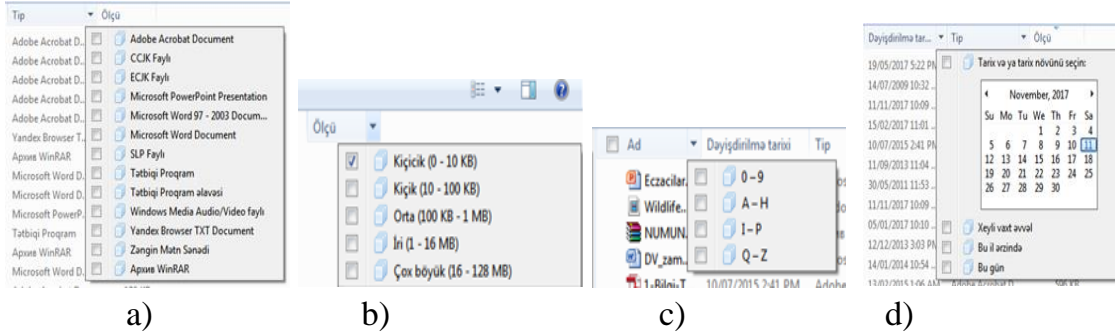
Details (Təfərrüatlar) görünüş rejimində Windows Explorer (Windows bələdçi) proqram pəncərəsində fayl obyektlərinin idarə olunması üçün həm də süzgəcləmə (filtrləmə) əməliyyatından da istifadə edilir. Süzgəcləmə cari qovluq pəncərəsində yalnız müəyyən meyarlar əsasında fayl obyektlərinin əks olunmasına imkan verir. Yəni bu rejimində yalnız müəyyən şərtləri ödəyən faylı seçərək ekrana çıxarıla bilər. Bu imkandan istifadə etmək üçün əvvəlcə tələb olunan meyarlara uyğun süzgəci quraşdırmaq lazımdır. Bunun üçün aşağıdakı addımlar ardıcıl icra olunur:

1. Qovluq pəncərəsinin məzmunu Details (Təfərrüatlar) görünüş rejimində əks etdirilir;

2. Zəruri sütun başlığının sağındakı ox işarəsi üzərində mausun sol düyməsi basılır və açılan siyahıdan bir və ya bir neçə süzgüləmə meyan seçilir (şəkil);

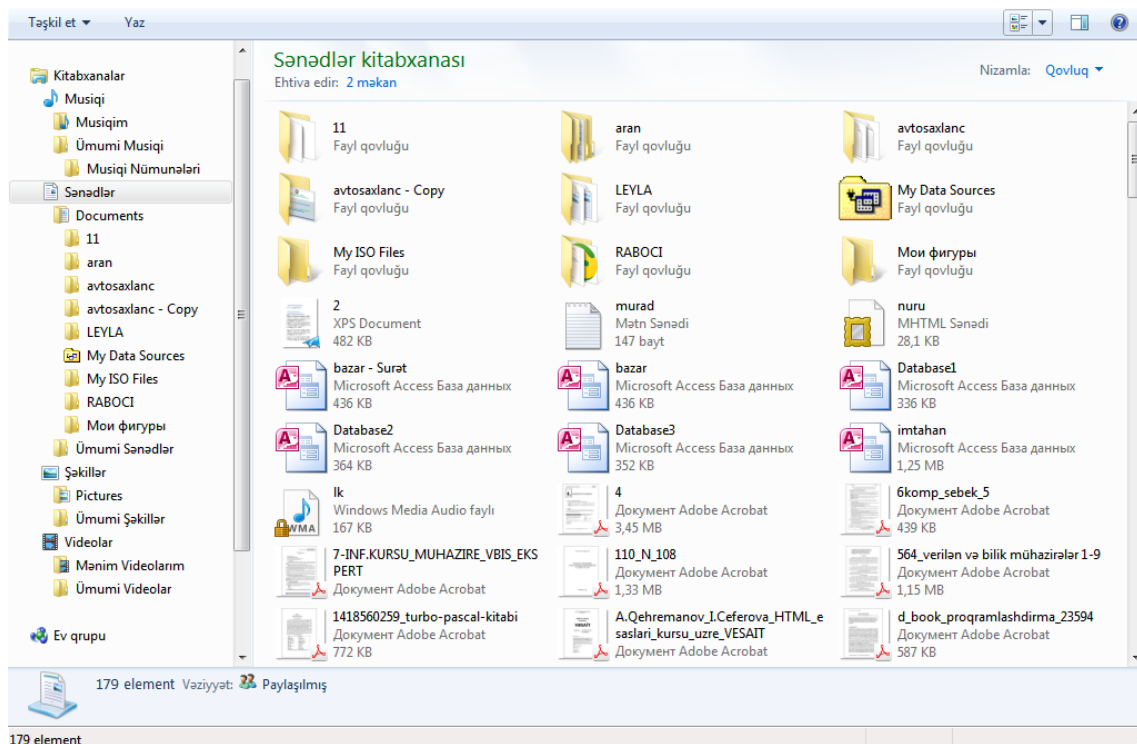
3. Seçilmiş süzgüləmə meyarının tətbiq edilməsi üçün Enter düyməsi və ya pəncərənin boş yerində mausun sol düyməsi kliklənir.

Quraşdırılmış süzgüləmə rejimindən imtina etmək üçün seçilmiş meyarların qarşısındakı seçim (qeydiyyat) işarəsi ləğv edilir.

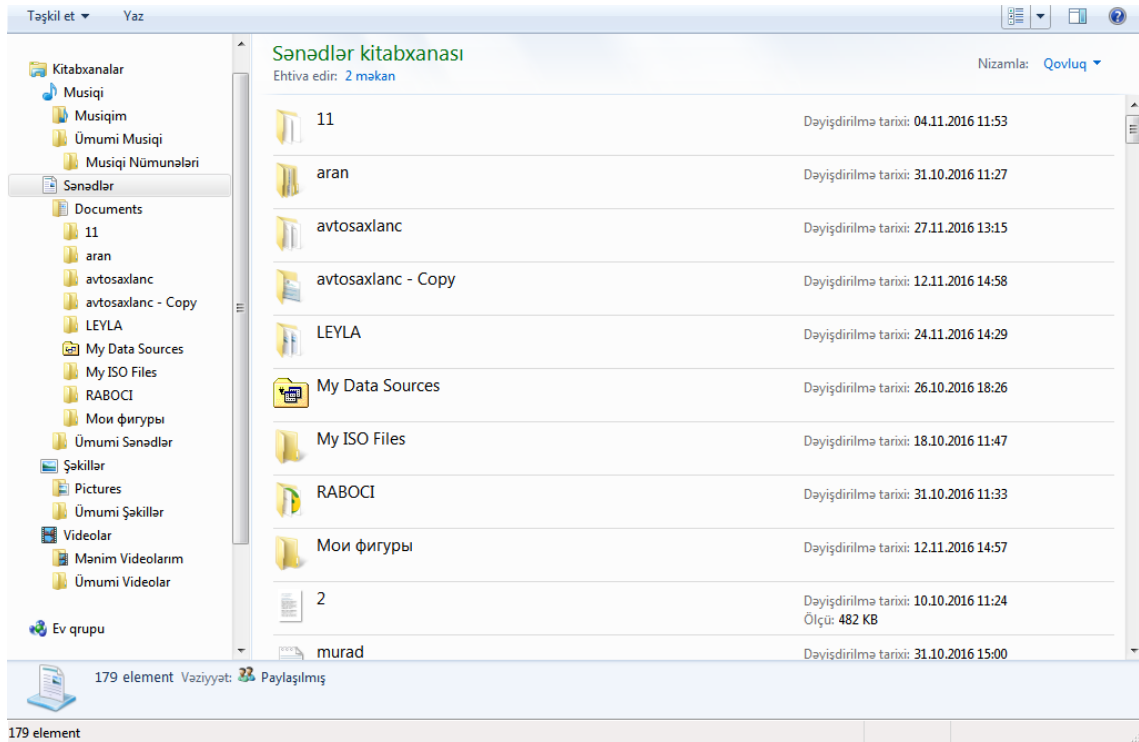


şəkil. 1. Obyektlərin “Details” görünüş rejimində seçim əlamətləri: a-Obyektin tipinə görə; b-obyektin ölçüsünə görə; c-Adına görə; d-Son düzəliş (redaktə) tarixinə görə)

**Tiles (Lövhəciklər).** Bu rejimdə bütün fayl obyektlərinin piktoqramları orta ölçüdə olur və onların hər birinin tipi və ölçüsü haqqında məlumatlar obyektin sağ tərəfində əks olunur (şəkil ).



**Content (Məzmun).** Bu rejim piktoqramları orta ölçüdə göstərir və fayllar haqqında ətraflı məlumat əks olunmasına imkan verir. Bu rejimdə cari qovluqdakı hər bir obyekt haqqındakı məlumatlar həmin obyektin sağ tərəfində və altında ayrıca zolaqda əks olunur (şəkil).



Bələdçi proqramının alətlər panelinin sağ kənarında əks olunan Preview (Ön baxış panelini göstər) düyməsini kliklədikdə cari qovluğun sağ kənarında seçilmiş faylın məzmununun əks olunması üçün sahə ayrılır və faylın məzmunu bu hissədə əks olunur. Bu əməliyyatla istifadəçi faylı açmadan həmin faylın məzmununa pəncərədə baxa bilər.



Fayl Redaktə et Görünüş Alətlər Kömək

Təşkil et Открыть Çap et E-poçt Yaz Yeni qovluq

Seçilmişlər

Kitabxanalar Musiqi Sənədlər Şəkillər Videolar

Ev qrupu

Kompüter

Lokal Disk (C:)

Mahil\_dokuments (D:)

CD Qurğusu (H:)

Network

Ad

123  
fff  
HAZIR\_ACCESS\_BAZI  
INFORMATIKA\_KITAB\_AZ  
kurs  
kursisi  
laboratoriya  
MAGISTRATURA-HAZIRLIGI  
microsoft\_toolkit  
MlnstAll v.14.01.2016 By Andreyon  
NUMUNE  
S DI - 14.14  
Sekiller  
VIDEO\_DERSLER  
bnb  
cedvel  
DERS\_CEDVELL\_2015\_2016  
gulay  
INFORMASIYA\_TEXNOLOGIYA\_201  
kompleks.vosst-4.4  
LianjaAppBuilder-1.2.2-windows-ir  
MediaID  
panel  
PascalABC.NET 1.3

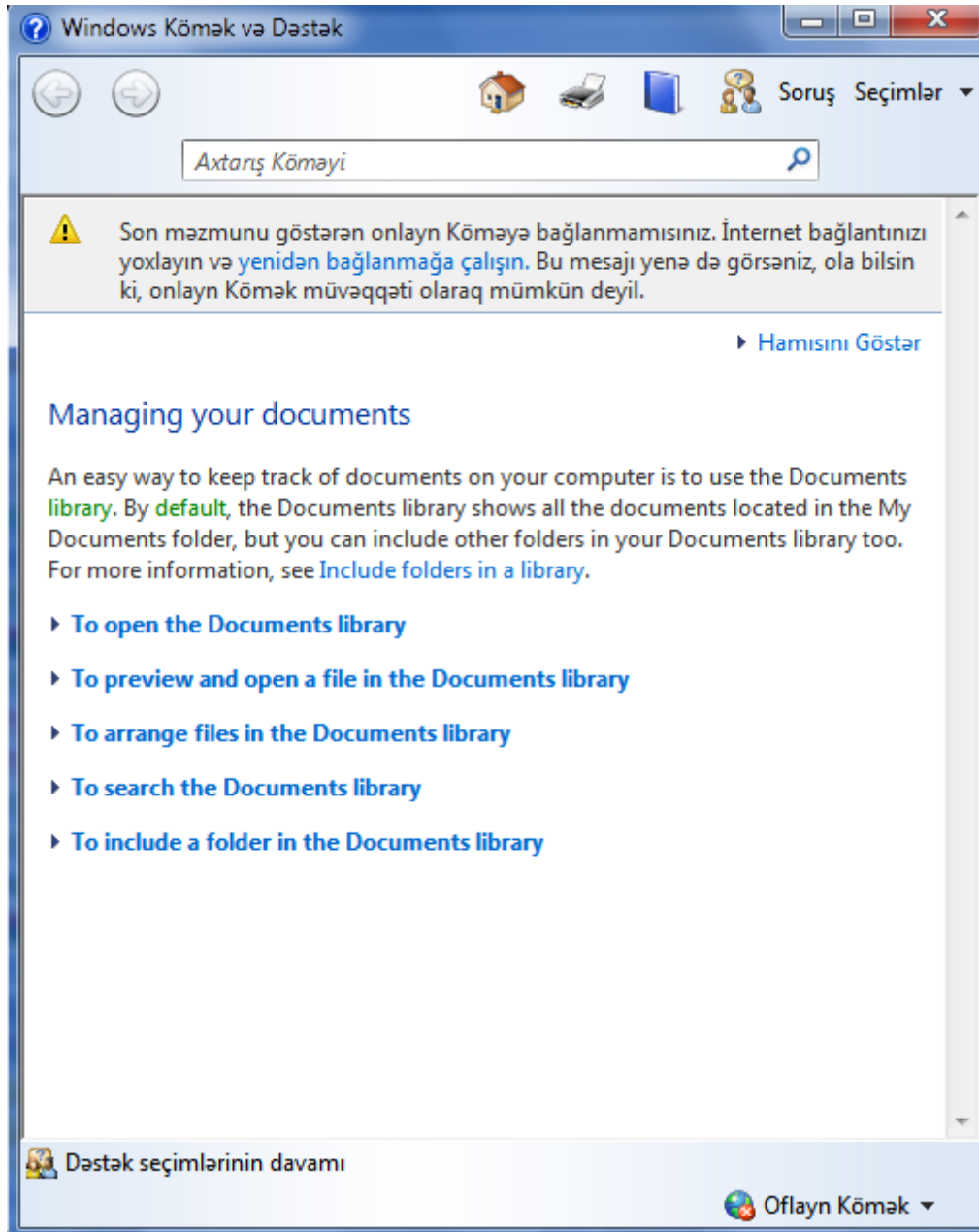
	A	B	C	D	E	F
1			I GÜN	II GÜN	III GÜN	IV GÜN
2	DƏRS	KURS				
3	8:30 - 10:05	9:00-10:30		Inf. Müh. ZOO baytar 12	VEB 152 is mex 125	VİBS 154İS mex 126
4	10:15 - 11:50	10:30-12:00	Elşən+Ümid		Elşən+Ümid	
5	12:00 - 13:35	12:00-13:30	Məntiq		Məntiq	
6	13:45 - 15:20	14:00-15:30	GR3	GR2	GR3	GR2
7	15:30 - 17:05	15:30-17:00	GR1	mentiq-1	GR1	mentiq-1
8	17:15 - 18:50	17:30-19:00				
9						
10						
11						
12						
13						
14						
15						
16						
17						
18						
19						
20						
21						
22						
23						

Лист1 CEDVELL\_2015\_2016 INFORMATIKA MENTIQ

DERS\_CEDVELL\_2015\_2016 Başlıq: Başlıq əlavə et Müəlliflər: Müəllif əlavə et Ölçü: 35,2 KB Teqlər: Teq əlavə et

1 element seçilib Kompüter

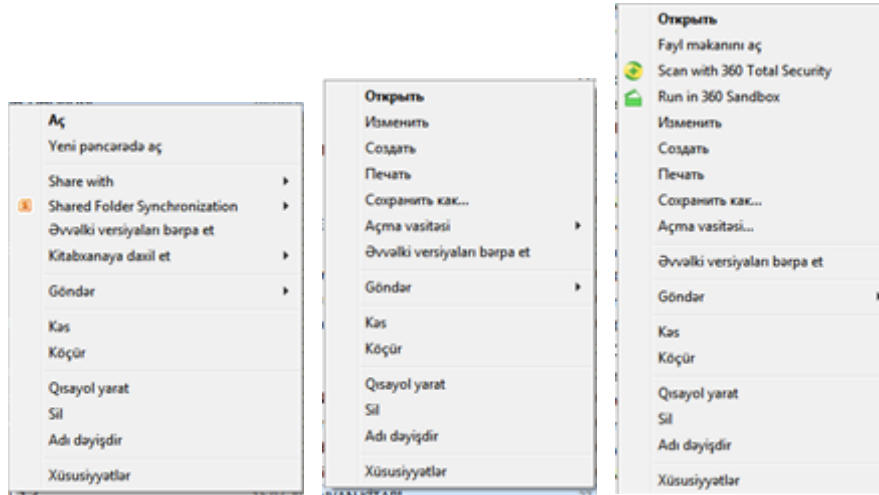
Nəhayət, Get help (Kömək istə) düyməsi ilə ekranda Windows Help and Support (Windows Kömək və Dəstək) sorğu pəncərəsi açılır ki, istifadəçi bu pəncərədəki Search (Axtarış) qutusuna tələb olunan əmri daxil edir. Sorğuya uyğun məlumatlar həmin pəncərədə əks olunur. Nəzərə almaq lazımdır ki, burada məlumatlar əsasən əlaqə (link) formasında verilir.



Windows sistemində hər bir fayl, qovluq və ya onların piktoqramları üzərində açmaq, k   r m k, silmək, qısayol yaratmaq, adını d yiřdirm k və s. kimi çoxlu sayda əməliyyatlar aparmaq olar. Bu əməliyyatların sayı və müxtəlifliyi bilavasitə istifadə olunan obyekt n asılıdır. Məsələn, fayl v  qovluq mahiyyətinə görə bir-birindən fərqli obyektlər olduėundan elə əməliyyatlar var ki, yalnız fayllar   n, el ləri də var ki, yalnız qovluqlar   n tətbiq edilə bilər. Odur ki, Windows  m liyyat sistemində hansı obyektlə baėlı hansı əməliyyatların mümkün olduėunu bilmək   n xüsusi bir anlayıřdan - kontekst menyudan istifadə edilir. Kontekst menyusu Windows  m liyyat sisteminin istənilən obyektini üzərində, həmçinin iř masasının və ya

pəncərənin istənilən yerində mausun sağ düyməsi kliklənərək ekrana çıxan menyuya deyilir. Menyunun adından (kontekst) görüldüyü kimi onun məzmunu hansı obyekt üzərində mausun sağ düyməsinin kliklənməsindən asılıdır. Kontekst menyuda obyektə bağlı icrası mümkün olan əməllər siyahısı əks olunur.

Kontekst menyuların bütün əməlləri haqqında izah vermək mümkün deyil. Belə ki, kontekst menyusu ona haradan müraciət olunmasından və sistemə quraşdırılmış proqramlardan asılı olaraq müxtəlif sayda tamamilə fərqli əməllərdən ibarət ola bilər.



a) a-qobluq, b-fayl, c-yarlıq obyektlərinin kontekst menyusu

Bütün bu deyilənlərlə yanaşı elə əməllər var ki, əksər kontekst menyulara daxildir. Bunlar Windows sistemində bir sıra əsas əməliyyatları icra etmək üçün nəzərdə tutulan geniş yayılmış standart əməllərdir: Nəzərə almaq lazımdır seçilmiş obyektlər üzərində mausun sağ düyməsi ilə əks olunan kontekst menyusu əməllərinin əksəriyyəti Windows Explorer (Windows bələdçi) proqramının Organize (Təşkil et) düyməsi ilə açılan siyahıdakı əməllərlə eynidir. Belə ki, kontekst menyunun:

- Open /Aç) əmri proqramların icrası, fayllar və qovluqların açılması üçündür, mausun sağ düyməsinin ikiqat kliklənməsi ilə ekvivalentdir;

- Cut (Kəs) əmri obyektin yerini dəyişmək və ya mətnin bir hissəsini sənədin bir yerindən başqa yerinə daşımaq üçün istifadə edilir. Yəni bu əmr vasitəsilə seçilmiş obyekt (fayl, qovluq, piktoqram, qısayol, mətnin seçilmiş bir hissəsi və s.) müvəqqəti olaraq mübadilə buferinə yerləşdirilir;

- Copy (Köçür) əmri obyektin bir yerdən başqa yerə köçürülməsi üçündür və əvvəlki əmrə oxşar şəkildə icra olunur. Belə ki, obyektin özü yox, nüsxəsi (kopyası) mübadilə buferinə yerləşdirilir, yəni seçilmiş obyekt öz əvvəlki yerindən silinmir;

- Paste (Əlavə et) əmri Cut (Kəs) və ya Copy (Köçür) əməlləri ilə mübadilə buferinə yerləşdirilmiş obyekti cari qovluğa əlavə edir. Yəni bu əmr obyekti mübadilə

buferindən lazım olan yerə əlavə edir;

- Delete (Sil) əmri seçilmiş obyektə ləğv etmək üçündür. Nəzərə almaq lazımdır ki, silinmiş obyektlər Recycle Bin (Kop3HHa/Səbət) sistem qovluğuna düşür.

- Create Shortcut (Qısayol yarat) əmri seçilmiş obyektin qısayol piktoqramını yaradır;

- Rename (Adı dəyişdir) əmri seçilmiş obyektin adını dəyişdirir;

- Properties (Xüsusiyyətlər) əmri isə seçilmiş obyekt haqqında bir sıra məlumatları eyni adlı dialoq pəncərəsində əks etdirir və bəzi parametrlərini dəyişmək imkanını 'da yaradır. Fayl obyektinin xüsusiyyətlərinə onun tipi, (yaranma, dəyişiklik, açılma) tarixləri, ölçüsü, yerləşdiyi məkan və s. daxildir. Bu əmrin daha bir mühüm funksiyası ondan ibarətdir ki, seçilmiş obyektin öz xüsusiyyətlərini dəyişmək imkanı verir. Məsələn, iş masasında yerləşən Computer (Kompüter) piktoqramı üzərində mausun sağ düyməsini klikləyərək müvafiq kontekst menyunu açaraq Properties (Xüsusiyyətlər) əmrini seçsək sistemin müxtəlif parametrlərinə və sazlanmasına girişi təmin edən pəncərə açılır.

Beləliklə, kontekst menyunun iki mühüm üstünlüyü var. Əvvəla, istifadəçinin işlətdiyi proqram menyusundan zəruri bir əmrin axtarışına ehtiyac qalmır və ikincisi kontekst menyuda məhz yalnız cari andakı iş rejimində və yalnız cari anda işlədilən obyektə bağlı mümkün ola bilən əmrlər siyahısı əks olunur. Bu isə istifadəçi üçün geniş imkan deməkdir.

Kontekst menyunu müxtəlif üsullarla açmaq olar:

• Obyekt üzərində və ya sənəd pəncərəsində mausun göstəricisi dayanan yerdə sağ düymə kliklənir;

• Klaviaturadan <Shift+F10> düymələr qrupu basılır;

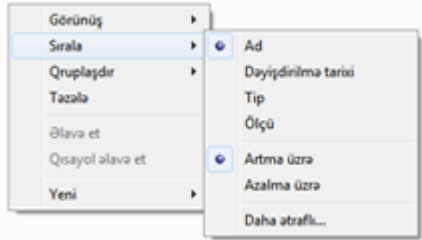
• Klaviaturadan <Kontekst menyusu> düyməsi -1 basılır.

• Eyni qayda ilə iş masasındakı obyekt üzərində və ya boş yerdə mausun sağ düyməsini və yaxud <Shift+F10> düymələr qrupunu basmaqla kontekst menyunu açmaq olar.

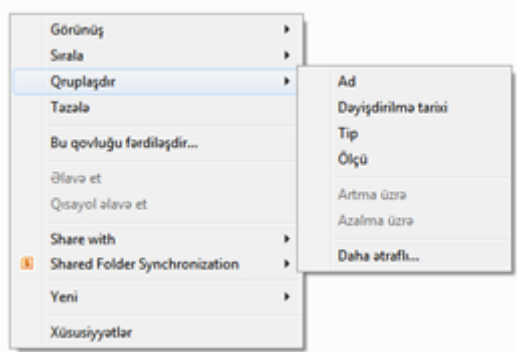
Windows Explorer (Windows Bələdçi) proqramında istənilən qayda ilə əks olunan fayl obyektlərini pəncərənin kontekst menyusundan istifadə etməklə nizamlamaq olar. Bununla yanaşı pəncərədə fayl obyektləri təfərrüatlar rejimində əks olunarkən onları yerləşdiyi cədvəl şəkilli sütunlarından istifadə etməklə də nizamlamaq olur və bu üsul daha əlverişlidir. Belə ki, bu halda heç bir menyusu əmrindən istifadə edilmir. Bunun üçün müvafiq sütunun başlığı üzərində mausun sol düyməsini klikləmək kifayətdir. Mausun sol düyməsi həmin yerdə təkrar klikləndikdə isə fayl obyektləri əks ardıcılıqla nizamlanır. Nizamlama istənilən sütun başlığına görə aparıla bilər.

Fayl obyektləri Təfərrüatlar (Details) görünüş rejimində əks olunmadıqda isə

onların nizamlanması üçün yalnız pəncərənin kontekst menyusundan istifadə edilir. Yəni pəncərənin boş yerində sağ düymə basılır və kontekst menyunun Sort by (Nizamla) əmri ilə açılan siyahıdan zəruri nizamlama rejimi seçilir. Belə ki, həmin əmr fayl və qovluqları ada, tipə, ölçüyə və s. parametrlərə görə nizamlamağa imkan verir (şəkil 6.53).

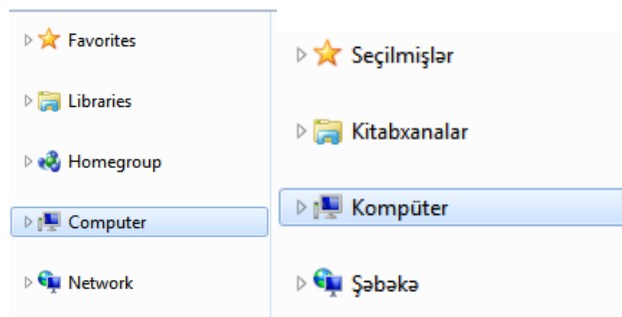


Qovluq pəncərəsində əks olunan fayl obyektlərini müəyyən əlamətə (adma, dəyişiklik tarixinə, tipinə, ölçüsünə və s.) görə qruplaşdırmaq olar. Bunun üçün pəncərənin boş yerində açılan kontekst menyudan istifadə edilir. Yəni qovluq daxilindəki fayl obyektlərini qruplaşdırmaq üçün onun pəncərəsində boş yerdə mausun sağ düyməsi kliklənir və müvafiq kontekst menyuda Group by Qruplaşdır) əmri ilə açılan, siyahıdan uyğun qruplaşdırma rejimi seçilir. Bununla da qovluq pəncərəsində əks olunan fayl obyektləri müəyyən əlamətə görə qruplara bölünürlər və hər bir qrup öz başlığı ilə əks olunur (şəkil).



Windows Explorer (Windows bələdçi) proqram pəncərəsindən görüldüyü kimi açılmış qovluq pəncərələri ayrı-ayrı xətt vasitəsilə iki hissəyə bölünür: sol hissədə xarici yaddaş qurğularında mövcud olan bütün qovluqların iyerarxik, yəni ağacşəkilli strukturu əks olunmuş Navigation pane (Hərəkət paneli), sağ hissədə isə hərəkət panelində seçilmiş qovluğun məzmununu əks olunan Work area (İş sahəsi). Məlumdur ki, Bələdçi proqramının əsas funksiyalarından biri qovluqdan-qovluğa əlverişli keçidi təmin etməkdən ibarətdir. Bu cəhətdən Navigation pane (/Hərəkət paneli) sahəsindəki qovluqların ağacvari iyerarxik strukturundan istifadə edərək bunu asanlıqla reallaşdırmaq olur. Verilmiş strukturdan istifadə üçün əlverişli olması baxımdan

bəzi qovluqlara xüsusi status verilmiş və onlar bu panelin yuxarı hissəsində əks olunur:



■ **Favorites (Seçilmişlər).** İstifadəçilərin tez-tez müraciət etdikləri və ən vacib sənədlər, proqramlar, veb səhifələr saxlanılan qovluqdur.

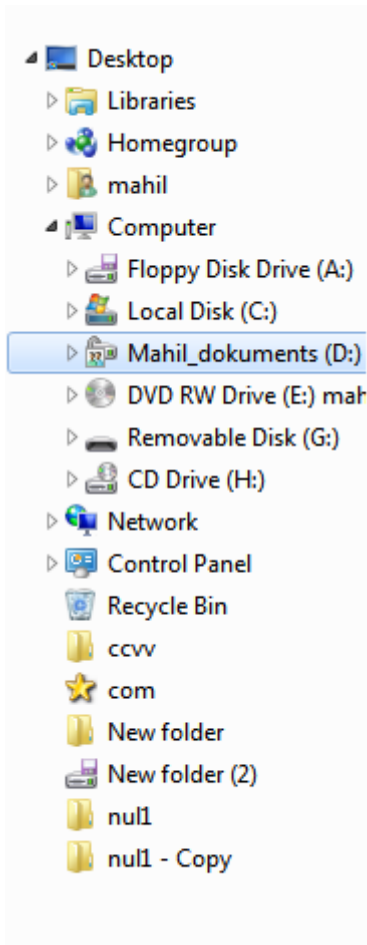
■ **Libraries (Kitabxanalar).** Bu qovluqda cari istifadəçinin bütün kitabxanaları saxlanılır.

■ **Computer (Kompüter).** Ən mühüm sistem qovluqlarından biridir. Sərt diskə və informasiya saxlanılan digər qurğulara giriş imkanı verir.

■ **Homegroup (Ev qrupu)** dedikdə, ev şəbəkəsində (lokal) printerlərə və fayllara ümumi giriş imkanları olan kompüterlər qrupu nəzərdə tutulur. Ev qrupuna daxil olan hər bir istifadəçinin şəkillərə, sənədlərə, musiqilərə, Videofayllara və printerlərə ümumi giriş imkanları olur. Ev qrupunu istənilən vaxt parolla qorumaq mümkündür. Başqa istifadəçilər ümumi giriş üçün açılan fayllarda müəllifin müvafiq razılığı olmadan düzəlişlər edə bilmir.

■ **NetWork (Şəbəkə)** kompüterə qoşulmuş şəbəkə ehtiyatlama baxmağa imkan verir. Windows sisteminin versiyalarından asılı olmayaraq şəbəkə pəncərəsində istifadəsi mümkün printerlər əks olunur.

Əgər Folder and search options (Qovluq və axtarış seçimləri) əmrinin icrası zamanı açılan Folder Options (Qovluq seçimləri) dialoq pəncərəsindən Navigation pane (Hərəkət paneli) sahəsindəki Show all folders (Bütün qovluqları göstər) parametri seçilərsə, onda bildiyimiz kimi Windows Explorer (Windows bələdçi) proqram pəncərəsinin sol hissəsindəki ağacvari struktur formasını dəyişərək klassik bələdçi strukturundakı kimi iş masasının budaqları şəklində əks olunur. Bu zaman sol paneldəki iyerarxik strukturun ən yuxarı səviyyədə şəkildən göründüyü kimi Desktop (İş masası) qovluğu əks olunur.



■ Desktop (İş masası). Kompüter iş salman kimi displey ekranında ilk açılan və mütamadi olaraq işlədilən fayl obyektlərinin əks olunduğu məkandır. Bu qovluqlar ağacının yuxarı səviyyəsində yerləşsə də, onun məzmunu ayrı-ayrı qovluqlarda saxlanılır.

Hərəkət panelinin aşağı hissəsində isə digər qovluqların siyahısı yerləşir.

Navigation pane (Hərəkət paneli) sahəsindəki ağacvari strukturda bəzi qovluqların qarşısında > və ya ► işarəsi əks olunur. Bu kiçik ox işarələri yalnız mausun göstəricisi

Hərəkət panelinə sürüşdürülən zaman üzə çıxır. Bu işarələrdən birincisi (yəni boz rəngli üçbucaq işarəsi) qovluğun tərkibində alt qovluq və ya qovluqların varlığını, ikincisi isə (yəni qara rəngli üçbucaq işarəsi) həmin qovluğun tərkibindəki alt qovluqların ağacvari iyerarxik strukturda budaq şəklində şaxələnməyə əks olduğunu bildirir. Boz və qara rəngli bu üçbucaq işarələri üzərində mausun sol düyməsi klikləndikdə qovluğun tərkibindəki alt qovluqlar iyerarxik strukturda uyğun olaraq ya budaqlanır ya da yığılır (bükülür).

Qeyd edək ki, ağacvari iyerarxik strukturda qovluqlar qarşısındakı bu işarələr

yalnız həmin qovluğun daxilində alt qovluq olduqda əks olunur. Əgər qovluq qarşısında bu işarələrdən hər hansı biri göstərilməzsə, onda həmin qovluqda alt qovluğun olmadığı aydın olur.

Hər hansı qovluğun məzmununa baxmaq üçün onun adı və ya işarəsi üzərində mausun sol düyməsi kliklənir. Bu halda onun məzmunu pəncərənin sağ hissəsində açılır.

Pəncərənin sağ tərəfində solda seçilmiş ixtiyari qovluğun, diskin və ya kitabxananın məzmunu əks olunur. Bəzən hərəkət panelini eninə doğru genişləndirmək lazım gəlir ki, qovluqların adları tam əks olunsun. Bunun üçün mausun göstəricisini ayıncı xətt üzərinə gətirərək (bu halda göstərici iki istiqamətli ox formasını alır) sol düyməni basılı vəziyyətdə saxlamaqla həmin xətti sağa (və ya sola) sürüşdürmək lazımdır.

Windows Explorer (Windows bələdçi) proqram pəncərəsinin aşağısında Details pane (Təfərrüatlar paneli) yerləşir. Burada seçilmiş fayl və ya qovluq haqqında onun tipindən asılı olaraq müəyyən məlumatlar əks olunur. Məsələn, mətn faylı üçün adı, tipi, axırncı düzəliş tarixi və s.

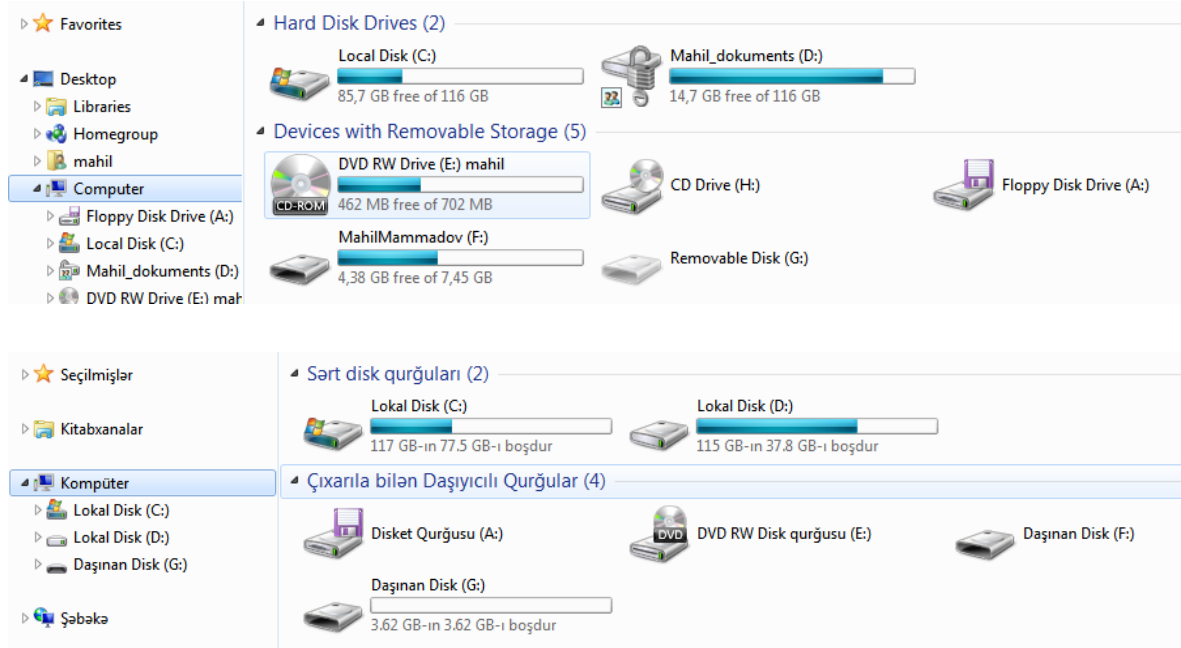


## II. PRAKTİKİ HİSSƏ



### 2.1.Obyektləri seçmək

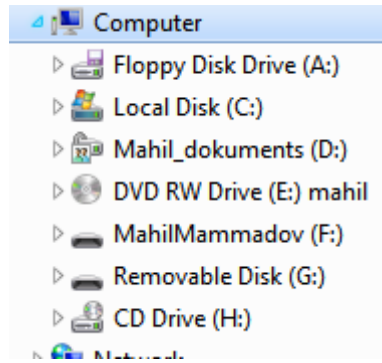
Bilirik ki, Windows əməliyyat sistemində obyekt dedikdə qovluqlar, fayllar və yarlıqlar (qısa yol) başa düşülür. Windows Explorer (Windows bələdçi) proqramı bu elementlər üzərində müxtəlif əməliyyatların icrasını təmin edən proqramdır. Belə əməliyyatlardan biri də obyektlərin siyahısına baxmaqdır. Obyektlərini hiyahısına baxmaq üçün proqramın hərəkət paneli və işçi sahələrindən istifadə edilir.

Tutaq ki, D: lokal diskində olan obyektlərin siyahısına baxmaq lazımdır. Bunun üçün proqramın hərəkət panelindən (Şəkil 1.(1).) kompüter bölməsi seçilir. Bu zaman işçi sahədə (Şəkil 1.(2).) kompüterdə quraşdırılmış lokal və dəyişdirilə bilən (daşınan) xarici yaddaş qurğularının siyahısı aktivləşir. (şəkil 2.1.).



**Şəkil 2.1. hərəkət panelindən Computer bəndi seçilərkən işçi sahədə əks olunan (görünən) obyektlərin siyahısı**

Əgər istifadəçi hərəkət panelindən “Computer” bölməsinin qarşısındakı  işarəsini mousla sıxsaxsa onda bu işarə  formasını alar və xarici yaddaş qurğularının siyahısı hərəkət panelində əks olunur (şəkil 2.1).



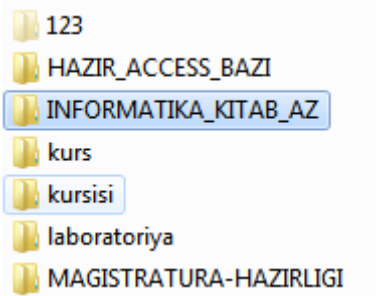
**Şəkil 2.2. Hərəkət panelində Computer bölməsinin seçilmiş (açılmış) vəziyyəti**

İstifadəçi bu siyahıların birindən zəruri (cari anda işlədəcəyi, məzmununa baxacağı) informasiya daşıyıcısını (xarici yaddaş qurğusunu) mousla seçir (obyektin üzərində mousun göstəricisini saxlayır və sol düyməni bir dəfə sıxır (tıklayır). əgər seçilmiş obyektin məzmununa baxmaq üçün ya klaviaturadan “ENTET” düyməsi basılır və ya Mousenin sol düyməsi iki dəfə (ardıcıl və fasiləsiz) sıxılır.

Bu zaman Bələdçi proqramının sol pəncərəsində (hərəkət panelində) seçdiyimiz diskdə olan qovluqlar (bizim misalda D: lokal diski) sağ paneldə (işçi sahə) seçilmiş diskdə olan qovluqlar, fayllar və qısa yollar (hansılar varsa) əks olunur. Qeyd edək ki, bu obyektlərin işçi sahədə əks olunma üsulları nəzəri hissədə ətraflı şərh edilmişdir (bax. )

Təqdim olunan siyahıdan lazım olan obyekt və ya obyektlər qrupunun seçilməsi üçün aşağıdakı üsulların birindən istifadə etmək olar.

1. bir obyektin seçilməsi-mousenin göstəricisi lazımı obyektin üzərinə gətirilir və sol düyməsi bir dəbə tıklılır.



**Şəkil 2.3. “İNFORMATİKA\_KİTAB\_AZ” qovluğu seçilmiş anı (vəziyyəti)**

2. Seçilmiş diskdə (qovluqda) olan bütün obyektlərin seçilməsi:

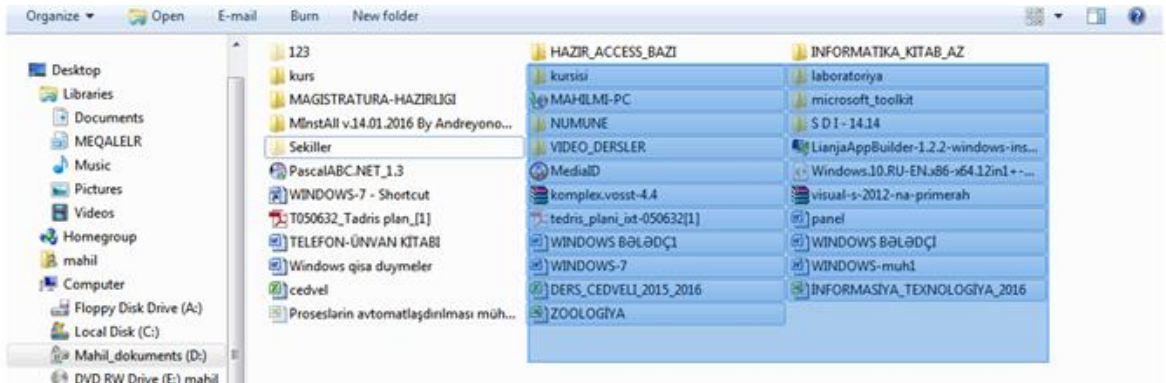
- a) “Ctrl+a” düymələrinin birgə sıxılması ilə;
- b) “EDİT” menyusundan “Selekt all” əmri ilə;
- c) “Organize” alətlər qrupundan “Selekt all” əmri ilə;
- d) birinci obyekt seçilir klaviaturadan Shift düyməsi sıxılıb saxlanılır və Mouse ilə sonuncu obyekt seçilir.

3. Bir necə obyektin seçilməsi:

a) bir birinə yaxın (yanaşı) olmayan obyektləri seçmək üçün klaviaturadan Ctrl düyməsi sıxılmış vəziyyətdə lazımi obyektlər mouseini göstəricisi ilə bir-bir seçilir

b) ardıcıl (yanaşı) obyektlərin seçilməsi üçün isə birinci obyekt seçilir klaviaturadan Shift düyməsi sıxılıb saxlanılır və Mouse ilə sonuncu obyekt seçilir.

c) seçim dördbucaqlısından istifadə ilə də ardıcıl obyektləri seçmək olar. Mousenin göstəricisi seçiləcək birinci obyektin sol yuxarı kənarında saxlanılır, mousenin sol düyməsi sıxılıb vəziyyətdə lazımlı olan obyektlərin siyahısından diapazon seçilir.



*Şəkil 2.4. obyektlər qrupunun seçilməsi*

Qeyd olunmuş üsullarla seçilmiş obyektlər üzərində açmaq, silmək, köçürmək, adını dəyişmək, yerini dəyişmək, xüsusiyyətlərinə baxmaq və s. əməliyyatları yerinə yetirmək olar.

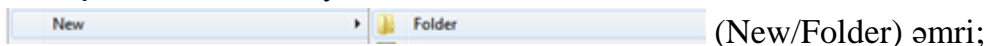
Obyekti acmaq üçün onu seçdikdən sonra mousenin sol düyməsini iki dəfə üzərində tıklamaq və ya klaviaturadan “ENTER” düyməsini sıxmaq lazımdır.

## 2.2. Yeni obyekt yaratmaq

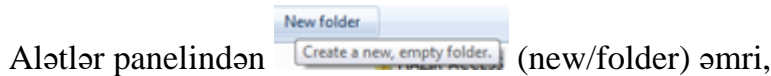
Explorer (bələdçi) proqramı ilə yeni obyektlərin yaradılması mümkündür. Bunun üçün yaradılacaq obyektin saxlanılacağı yer (disk, qovluq) seçilir.

### 1. Qovluqların yaradılması.

Bunun üçün kontekst menyudan

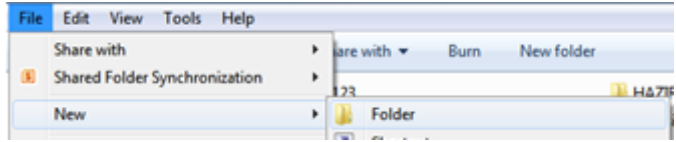


(New/Folder) əmri;



Alətlər panelindən (new/folder) əmri,

Fayl menyusundan  
(File/New/Folder) əmri;



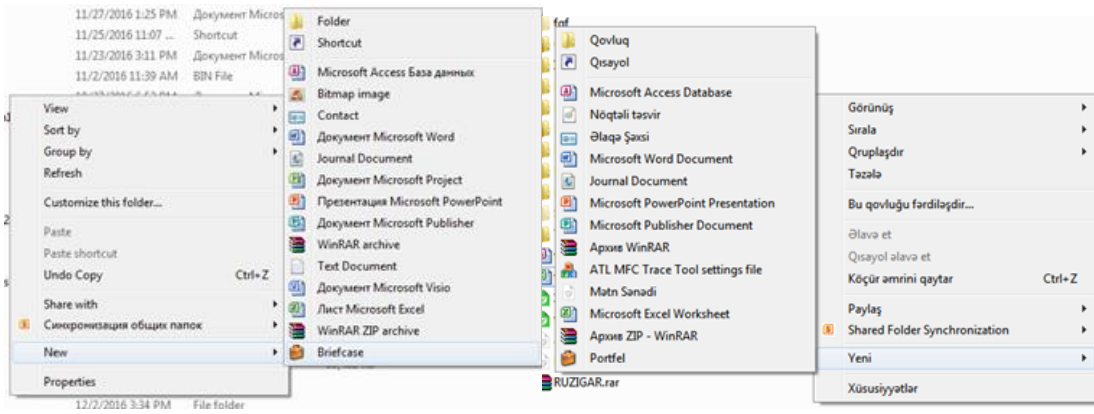
icra edilir. Bu zaman ekranda **New folder** sahəsi açılır. İstifadəçi bu sahədən “New folder” yerinə qovluğa verəcəyi adı daxil edir və “ENTER” düyməsini sıxır.

## 2.İstifadəçi faylının yaradılması.

İstifadəçi faylları adətən tətbiqi proqramlar (Word, Excel, Paint və s.) tərəfindən yaradılır. Lakin Explorer proqramının da istifadəçi fayl yaratmaq imkanları vardır.

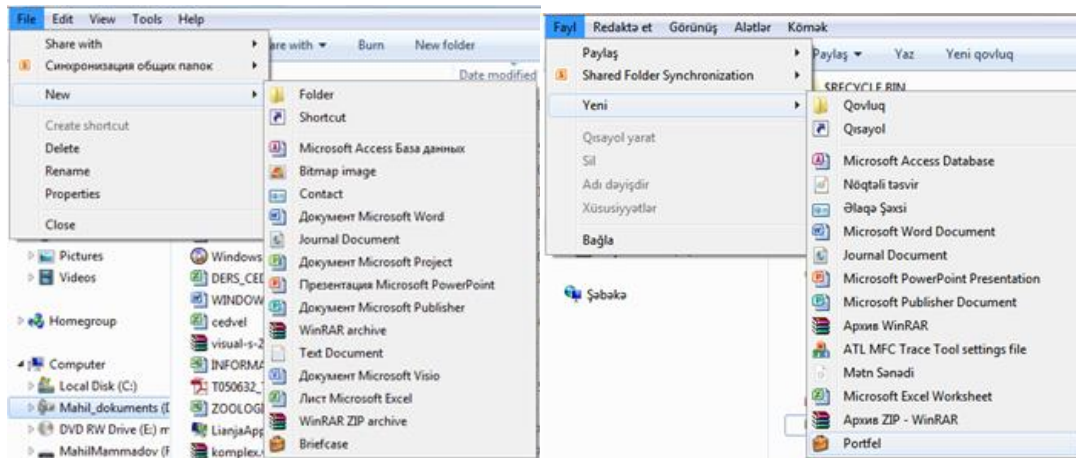
Bələdçi proqramında faylı yaradılmasının aşağıdakı üsulları mövcuddur. Əvvəlcə faylın yaradılacağı qovluq və ya disk seçilir.

a)Konteks menyunun NEW əmrindən

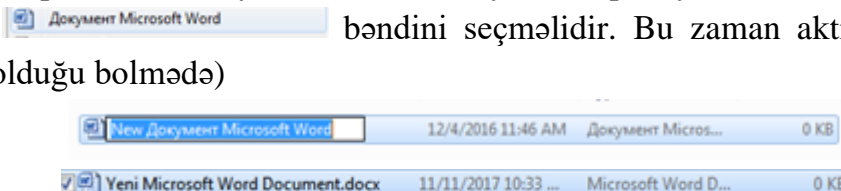


Şəkil 2.5. Konteks menyusunun NEW əmri

b)File(Fayl) menyusunun NEW əmrindən



Şəkil 2.6. File menyusunun NEW əmri

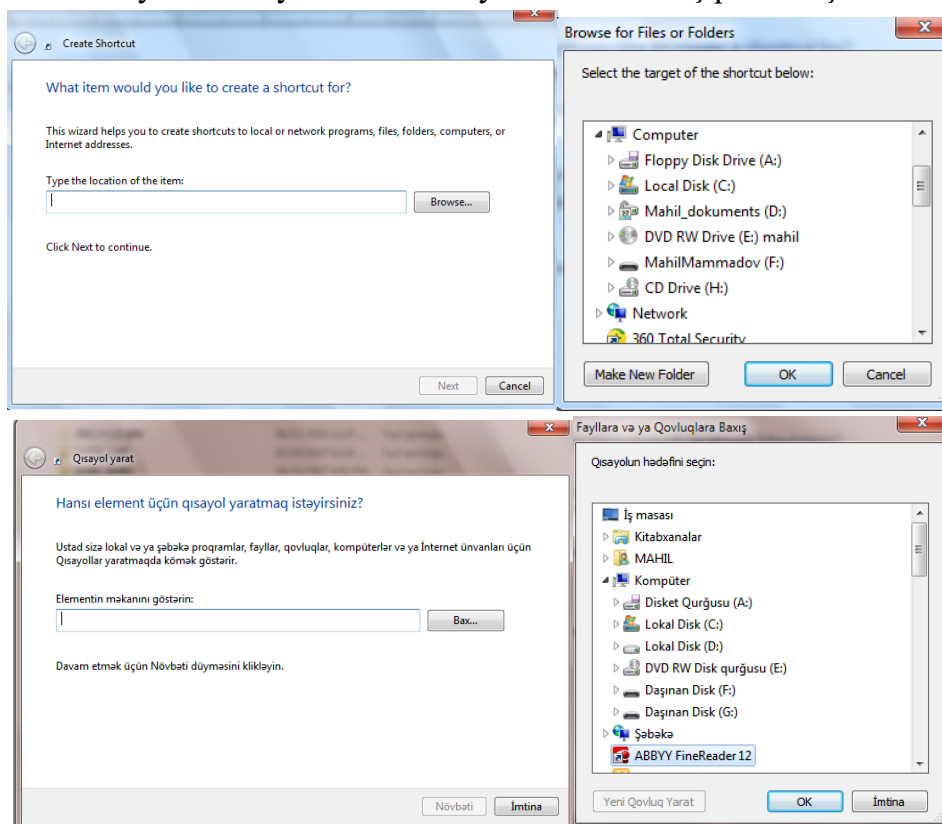
Hər iki halda ekranda istifadəçinin kompüterində Windows sistemində yüklənmiş tətbiqi proqramların siyahısı əks olunur. İstifadəçi bu siyahıdan yaratmaq istədiyi faylin tipini (proqramın adını) seçir və mousun sol düyməsini bir dəfə tıqlayır. Məsələn, tutaq ki, istifadəçi yeni Word sənədi yaratmaq istəyir. Bunun üçün o açılan menyudan  bəndini seçməlidir. Bu zaman aktiv kataloqda (kursorun olduğu bölmədə)

Sətiri açılır. İstifadəçi burada açılmış mətn qutusuna istifadəçi fayli (Word sənədinə verəcəyi adı daxil edir və ENTER düyməsini basır.

### 3. Yarlığın (qısa yolun) yaradılması.

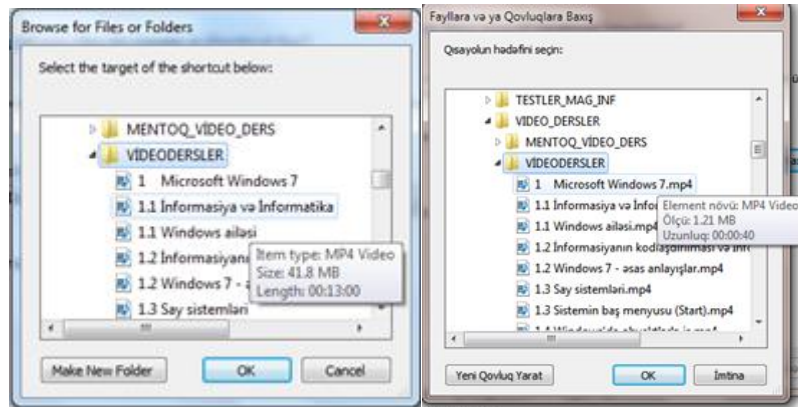
- Konteks menyunun NEW əmrindən
- File(Fayl) menyusunun NEW əmrindən

Bu üsullardan biri ilə **NEW**→**Shortcut** əmri seçilir açılan **“Create Shortcut”** dialoq pəncərəsindən pəncərədən **“Type the location of the item”** sahəsindən yaradılacaq obyektin tam adı yazılır və ya Browser düyməsi ilə axtarış paneli açılır.



**Şəkil 2.7. Qısa yolu yaradılacaq obyektin tam yolunun seçimi**

Qısa yolu yaradılacaq obyekt tapılıb seçilir və “OK” düyməsi sıxılır. Bu zaman obyektin tam adı (yolu) “Type the location of the item” sahəsinə avtomatik yazılır. Məsələn,



Şəkil 2.8. Qısa yolu yaradılacaq obyektin seçimi

Şəkildə təsvir edilən seçimi edib “OK” düyməsini sıxsaq,

Type the location of the item:

"D:\VIDEO\_DERSLER\VIDEODERSLER\1.1 İnformasiya və İnformatika.mp4"

Elementin məkanını göstərin:

"D:\MAISTR\_HAZIRLIQ\_2017\VIDEO\_DERSLER\VIDEODERSLER\1.1 İnformasiy

Bax...

Davam etmək üçün Növbəti düyməsini klikləyin.

alınacaq. Bundan sonra “Create Shortcut” diaoq pəncərəsindən “NEXT” düyməsi sıxılır.

Bu zaman açılan pəncərədə istifadəçi yaradacağı qısa yola ixtiyari adı verə bilər, susmaya görə qısa yolun (yarlığın) adı seçilmiş obyektin adı qəbul edilir.

Type a name for this shortcut:

1.1 İnformasiya və İnformatika

Click Finish to create the shortcut.

Qısayola hansı adı vermək istəyirsiniz?

Qısayol üçün adı daxil edin:

1.1 İnformasiya və İnformatika.mp4

Qısayol yaratmaq üçün Son düyməsini klikləyin.

Növbəti addımda “Create Shortcut” diaoq pəncərəsindən “Finish” (“son“ düyməsi

sıxılır.

Beləliklə seçilmiş (lazımı) obyektin yarlığı yaranmış olur.

### 2.3.Obyektlərin surətinin çıxarılması (kopyalanması)

Explorer (bələdçi) proqramı obyektlərin surətlərini (kopyalarını) bir qovluqdan digərinə (və ya bir xarici yaddaşdan digərinə) köçürmək əməliyyatlarını da yerinə yetirir. Bunun üçün kopyalanacaq obyektlərin saxlandığı yer (disk, qovluq) seçilir (açılır). Bu zaman proqramın (əlavənin) işçi pəncərəsində (şəkil 1, (2)) obyektlərin siyahısı əks olunur. İstifadəçi kopyalanması zəruri olan obyektləri seçir (bax. II fəsil 1. Bölmə). Seçilmiş obyektlərin kopyasını çıxarmaq üçün əvvəlcə onlar mübadilə buferinə (Clipboard) köçürülməlidir. Windows Explorer (Windows Bələdçi) proqramında obyektlərin mübadilə buferinə köçürülməsi üçün aşağıdakı üsullardan istifadə istifadə edilir.

- a) Klaviaturadan CTRL+C;
- b) Konteks menyudan “Copy”
- c) Edit menyusundan “Copy”
- d) Organize alətlər panelindən”Copy”

Bu üsullardan birinin istifadəsi zamanı seçilmiş obyektlər sistemin mübadilə buferinə köçürülmüş olur. Bundan sonra istifadəçi proqramın işçi sahəsində obyektləri köçürməli olduğu qovluğu açır və mübadilə buferindəki obyektləri buraya əlavə edir. Bunun üçün aşağıdakı üsullardan biri istifadə edilir.

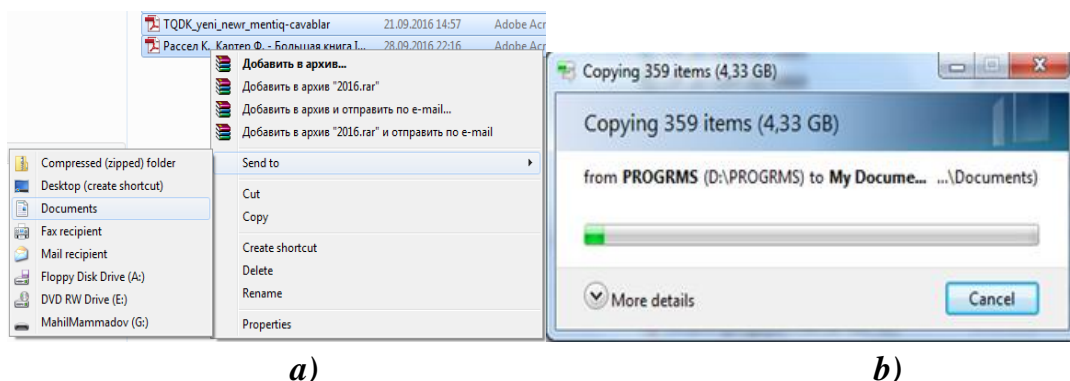
- a) Klaviaturadan CTRL+V;
- b) Konteks menyudan “Paste”
- c) Edit menyusundan “Paste”
- d) Organize alətlər panelindən” Paste”

Obyektlərin kopyalanmasının digər üsulları da mövcuddur. Bunlardan:

1) kopyalanacaq obyektlər işçi sahədə (sol pəncərə), kopyalanacaq qovluq (disk) isə hərəkət panelində (sağ pəncərə) açılır. Kopyalanacaq obyektlər sol pəncərədə seçilir və klaviaturadan “CTRL” düyməsi sıxılı vəziyyətdə obyektlər Mouse ilə (mouseini sol düyməsi sıxılı vəziyyətdə) sağ paneldəki qovluğun adının üzərinə gətirilir (daşınır).

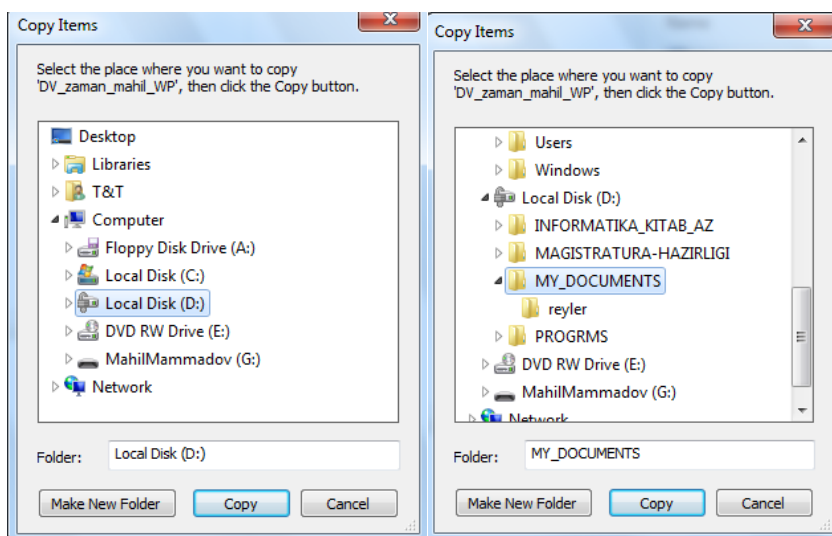
2) kopyalanacaq obyektlər işçi sahədə (sol pəncərə) seçilir kontekst menyudan “Sent to..” əmri seçilir. Açılan siyahıdan seçilmiş obyektlərin surətlərinin göndəriləcəyi qovluq və ya informasiya daşıyıcısının adı seçilir və onun üzərində

mousenin sol düyməsi bir dəfə tıklanır. Bu zaman secilmiş obyektlərin sürətləri secilmiş ünvana (qovluq və ya qurğuya) köçürülməyə başlayır (\*şəkil 2.9., b).



**Şəkil 2.9. Obyektlərin kontekst menyusunun “send to” əmri ilə köçürülməsi**

3) kopyalanacaq obyektlər işçi sahədə (sol pəncərə) secilir **Edit (Redaktə)** menyusundan Copy to folder... (**Qovluğa köçür..**) əmri seçilir. Bu zaman ekrana kompüterdə quraşdırılmış və aktiv olan xarici yaddaş qurğularının və sistem kitabxanalarının siyahısını əks etdirən dialoq pəncərəsi açılır. Bu siyahılardan kitabxana və ya qurğunun seçimi nəzəri hissədə və 2.1. bölməsində verilib.



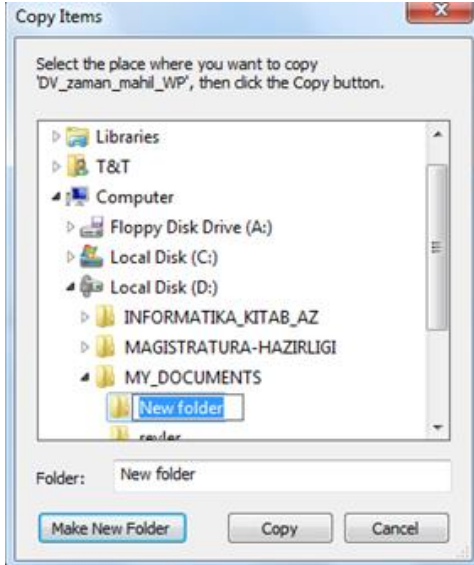
**Şəkil 2.10. Edit (Redaktə) menyusundan Copy to folder... (Qovluğa köçür..) əmri seçilərkən açılan pəncərə.**

Bu pəncərədən seçilmiş obyektlərin köçürülməsi lazım olan qovluq və ya qurğu seçilir və açılmış dialoq pəncərəsindən “Copy” düyməsi sıxılır. Köçürmədən imtina etmək zərurəti yarandıqda “Cancel” düyməsi istifadə edilir.

Əgər istifadəçi seçdiyi obyektləri köçürəcəyi yerdə (ünvanda) yeni qovluğa



köçürmək istəsə bunun üçün şəkil 2.10-dakı dialoq pəncərəsinin **Make New Folder** (yeni qovluq yarat) düyməsini tıklamalıdır. Bu zaman ekranda yeni qovluğa ad vermək üçün sahə açılır. Bu sahəyə (New folder) əvəzinə qovluğa veriləcək ad daxil edilir və “Copy” düyməsi tıklanır.



**Şəkil 2.11. Edit (Redaktə) menyusundan Copy to folder... (Qovluğa köçür..) əmri seçilərkən açılan pəncərədən yeni qovluğun yaradılması.**

## 2.4.Obyektlərin yerinin dəyişdirilməsi

Explorer (bələdçi) proqramı obyektlərin bir qovluqdan digərinə (və ya bir xarici yaddaşdan digərinə) yerini dəyişdirmək əməliyyatlarını da yerinə yetirir. Bunun üçün yerləri dəyişdiriləcək obyektlərin saxlanıldığı yer (disk, qovluq) seçilir (açılır). Bu zaman proqramın (əlavənin) işçi pəncərəsində (şəkil 1, (2)) obyektlərin siyahısı əks olunur. İstifadəçi yerləri dəyişdirilməsi zəruri olan obyektləri seçir (bax. II fəsil 1. Bölmə). Seçilmiş obyektlərin yerləri dəyişdirmək üçün əvvəlcə onlar mübadilə buferinə (Clipboard) köçürülməlidir. Windows Explorer (Windows Bələdçi) proqramında obyektlərin mübadilə buferinə köçürülməsi üçün aşağıdakı üsullardan istifadə istifadə edilir.

- Klaviatüradan CTRL+X;
- Konteks menyudan “Cut”
- Edit menyusundan “Cut”
- Organize alətlər panelindən”Cut”

Bu üsullardan birinin istifadəsi zamanı seçilmiş obyektlər sistemin mübadilə buferinə köçürülmüş olur. Bundan sonra istifadəçi proqramın işçi sahəsində

obyektləri köçürməli olduğu qovluğu açır və mübadilə buferindəki obyektləri buraya əlavə edir. Bunun üçün aşağıdakı üsullardan biri istifadə edilir.

- a) Klaviaturadan CTRL+V;
- b) Konteks menyudan “Paste”
- c) Edit menyusundan “Paste”
- d) Organize alətlər panelindən” Paste”

Obyektlərin yerlərinin dəyişdirilməsinin aşağıdakı üsulları da mövcuddur.

1)yeri dəyişdiriləcək obyektlər işçi sahədə (sol pəncərə), obyektlərin son saxlanma yeri isə (qovluq, disk) isə hərəkət panelində (sağ pəncərə) açılır. Yeri dəyişdiriləcək obyektlər sol pəncərədə seçilir və klaviaturadan “Shift” düyməsi sıxıllı vəziyyətdə obyektlər Mouse ilə (mouseini sol düyməsi sıxılı vəziyyətdə) sağ paneldəki qovluğun adının üzərinə gətirilir (daşınır).

2)yerləri dəyişdiriləcək obyektlər işçi sahədə (sol pəncərə) secilir **Edit (Redaktə)** menyusundan **Move to folder... (Qovluğa dəyişdir..)** əmri seçilir. Bu zaman ekrana kompüterdə quraşdırılmış və aktiv olan xarici yaddaş qurğularının və sistem kitabxanalarının siyahısını əks etdirən dialoq pəncərəsi açılır. Bu siyahılardan kitabxana və ya qurğunun seçimi nəzəri hissədə və 2.1. bölməsində verilib. Bundan sonra bu fəslin 2.3. bölməsinin 3-cü bəndində qeyd olunan əməliyyatlar icra olunur.

## TEST TAPŞIRIQLARI

### 1. Obyektlər hansı görünüş rejimindədir

2016	06.12.2016 14:20	File folder	
INFORMATIKA_FESILLER_UZRE_TESTLER	07.12.2016 15:51	File folder	
INFORMATIKA_SINAQ	06.12.2016 14:21	File folder	
600 olan	30.03.2016 23:22	Adobe Acrobat D...	1 098 KB
2016 Qəbul imtahanı 1-ci mərhələ (Infor...	11.04.2016 9:55	Adobe Acrobat D...	511 KB
2016 Qəbul imtahanı 1-ci mərhələ (Infor...	11.04.2016 9:55	Adobe Acrobat D...	535 KB
Informatika	04.03.2016 20:37	Adobe Acrobat D...	313 KB
tqdk yeni testler	11.04.2016 9:52	Adobe Acrobat D...	3 791 KB
SİQNALLARIN ANALİZ texnologiyaları -8...	19.03.2016 13:54	Microsoft Word 9...	2 235 KB
Test_say sistemleri test1-1	14.11.2016 13:39	Microsoft Word 9...	62 KB

- Details
- List
- Tiles
- Content
- Small icons

### 2. Alətlər panelində Burn düyməsinin vəzifəsi

- Yalnız qovluqları CD/DVD disklərə yazır
- Seçilmiş obyektləri CD/DVD disklərə yazır
- CD/DVD disklərdən sevilmiş obyektləri pozur
- Seçilmiş obyektləri FD disklərə yazır
- Seçilmiş obyektləri HDD yadaşa yazır

### 3. Bələdçidə (Explorer) ▶ işarəsi nəyi göstərir?


- Qovluğun alt qovluğa malik olduğunu
- Qovluğun açıq olduğunu
- Qovluğun boş olduğunu
- Qovluğun xüsusi qovluq olduğunu
- Qovluğun ümumi qovluq olduğunu

### 4. My Computer-də floppy disklər əsasən hansı hərflə göstərilir?

- F,K
- C,D
- D
- A,B
- E

### 5. Obyektin sürətini mübadilə buferinə köçürmək üçün kontekst menyunun hansı əmrindən istifadə olunur?

- a) Send to
  - b) Copy
  - c) Cut
  - d) Paste
  - e) Undo
6. Ctrl+Y əmri hansı funksiyanı icra edir?
- a) Seçilmiş obyektə kəsib buferə qoyur
  - b) Seçilmiş obyektin sürətini buferə qoyur
  - c) Sonuncu əməliyyatı ləğv edir
  - d) Ləğv olunmuş əməliyyatı qaytarır
  - e) Aktiv pəncərəni bağlayır
7. Obyektin üzərində siçanın sağ düyməsini basdıqda açılan menyu necə adlanır?
- a) Kontekst menyu
  - b) Əsas menyu
  - c) Sistem menyusu
  - d) Program menyu
  - e) Sənəd menyusu
8. Aşağıdakılardan hansı Windows Explorer-də doğru deyil?
- a) Obyektləri yaranma tarixinə görə nizamlamaq olar.
  - b) Obyektləri qrup şəklində yaratmaq olar
  - c) Obyektləri tipinə görə nizamlamaq olar
  - d) Obyektləri tək-tək yaratmaq olar
  - e) Obyektləri adına görə nizamlamaq olar
9. Windows Explorer-də bu menyulardan hansı yoxdur?
- a) File
  - b) Edit
  - c) View
  - d) Tools
  - e) Windows
10. Qovluğun kontekst menyusunda aşağıdakı əmrlərdən hansı yoxdur?
- a) Edit
  - b) Send to
  - c) Copy
  - d) Cut
  - e) Paste

11. Bələdçidə (Explorer)  işarəsi nəyi göstərir?
- Qovluğun açıq olduğunu
  - Qovluğun boş olduğunu
  - Qovluğun xüsusi qovluq olduğunu
  - Qovluğun yarlılığının olmasını
  - Qovluğun sistem qovluğu olmasını
12. Ctrl+X əmri nə edir?
- Seçilmiş obyektə kəsib mübadilə buferinə qoyur
  - Seçilmiş obyektin sürətini mübadilə buferinə qoyur
  - Ləğv olunmuş əməliyyatı qaytarır
  - Sonuncu əməliyyatı ləğv edir
  - Windows-dan çıxır.
13. Windows Explorer-də qovluq üzərində əməliyyat aparmaq üçün ilk olaraq nə etmək lazımdır?
- Kəsmək
  - Yarlığını yaratmaq
  - Seçmək
  - Sürətini çıxarmaq
  - Yerini dəyişmək
14. Çoxlu sayda obyekt içərisindən birinin seçilməsi üçün aşağıdakıların hansından istifadə etmək olar?
- Ctrl+A
  - Ctrl+1
  - Shift+F
  - Mausun sağ düyməsi
  - Mausun sol düyməsi
15. Windows Explorer-in file menyusuna daxil olmayan əmr hansıdır?
- New
  - Delete
  - Select All
  - Rename
  - Properties
16. Verilənlərdən hansı Windows 7 -nin Edit menyusuna daxil deyil?
- Copy

- b) Rename
- c) Cut
- d) Paste
- e) Undo

17. Faylın qısayolunu (shortcut) sildikdə nə baş verir?

- a) Fayl səbətə atılmadan birbaşa silinir və onu bərpa etmək olmur
- b) Həm qısayol, həm də fayl silinir
- c) Ancaq qısayol silinir, fayl silinmir
- d) Fayl silinir, qısayol silinmir
- e) Fayl yerləşdiyi qovluqla birgə silinir

18. Alt+F4 kombinasiyası nə edir?

- a) Aktiv pəncərəni bağlayır
- b) Kömək pəncərəsini ekrana gətirir
- c) Obyekti buferə qoyur
- d) Yazı rejimini dəyişir
- e) Obyekti buferdən istənilən yerə qoyur

19. Verilənlərdən hansı mübadilə buferi (clipboard) ilə bağlı olan əmrdir?

- a) Open
- b) Cut
- c) Properties
- d) Rename
- e) Add To RAR

20. Qovluğun kontekst menyusunda aşağıdakı əmərlərdən hansı yoxdur?

- a) Send To
- b) Print
- c) Copy
- d) Cut
- e) Paste

21. Aşağıdakılardan hansı Windows-un View menyusunun elementi deyil?

- a) Toolbars
- b) Icons
- c) List
- d) Select All

e) Toolbars

22. Windows Explorerdə faylları köçürmək üçün nə etmək lazımdır ?

- a) Shift düyməsi sıxılmış vəziyyətdə faylı digər qovluq üzərinə sürükləyib buraxmaq
- b) Ctrl düyməsi sıxılmış vəziyyətdə faylı digər qovluq üzərinə sürükləyib buraxmaq
- c) Alt düyməsi sıxılmış vəziyyətdə faylı digər qovluq üzərinə sürükləyib buraxmaq
- d) Fayl üzərində sol düyməni iki dəfə sıxmaq
- e) Fayl üzərində sağ düyməni iki dəfə sıxmaq

23. Faylın kontekst menyusunda aşağıdakı əmərlərdən hansı olmur?

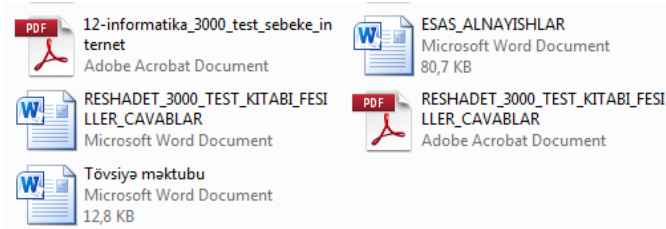
- a) Search
- b) Open
- c) Edit
- d) Cut
- e) Copy

24. Windows sistemində seçilmiş faylı simək üçün aşağıdakı üsullardan hansılar doğrudur?

1. File-Delete; 2. Edit-Delete; 3. Right klik (context menu)-Delete
4. Klaviatüradan Delete; 5. Organize-Delete; 6. Home-Delete

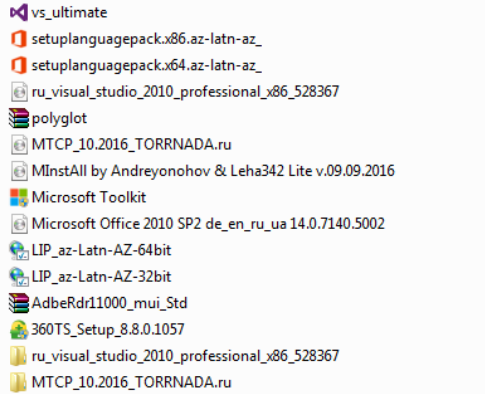
- a) 1,3,4,5
- b) 2,3,4,6
- c) 1,3,4,5,6
- d) 1,2,3,5,6
- e) 1,2,3,4,6

25. Şəkildəki fayllar hansı görünüş rejimindədir?



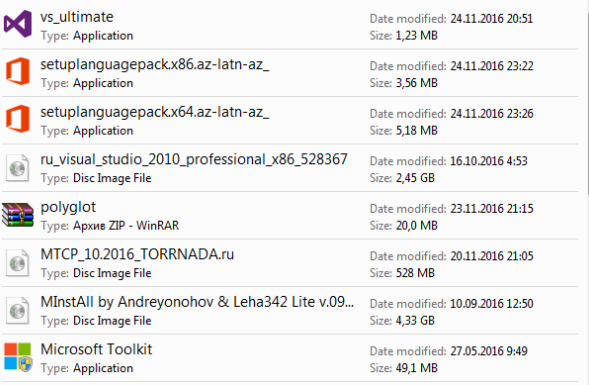
- a) Tiles
- b) List
- c) Details
- d) Content
- e) Filtr

26. Şəkildəki fayllar hansı görünüş rejimindədir?



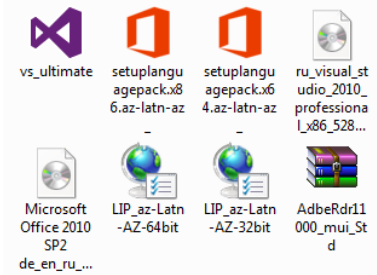
- a) Tiles
- b) List
- c) Details
- d) Content
- e) Filtr

27. Şəkildəki fayllar hansı görünüş rejimindədir?



- a) Tiles
- b) List
- c) Details
- d) Content
- e) Filtr

28. Şəkildəki fayllar hansı görünüş rejimindədir?



- a) Medium icons
- b) List
- c) Details
- d) Content
- e) Filtr
- f)

29. Gizlədilmiş obyektlərin ekranda görünüb- görünməməsi Windows 7 əməliyyat sistemində hansı əmrlə həyata keçirilir?

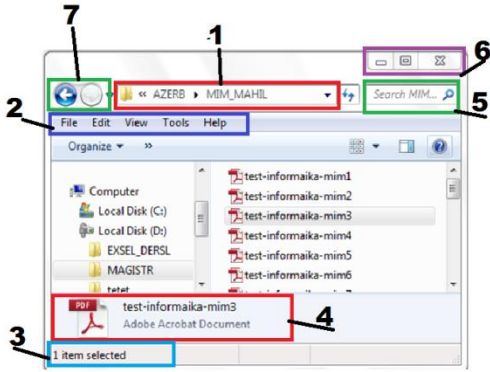
- a) View-Details (Görünüş—Təfərrüatlar)
- b) View—Content (Görünüş—Məzmun)
- c) Organize—Layout( Təşkil et—Düzüm)
- d) Organize—Folder and search options( Təşkil et —Qovluq və axtarış sistemləri)
- e) View—List (Görünüş—Siyahı)



30. Windows Explorer sistemində hər hansı obyekt üzərində mausun sağ düyməsini sıxdıqda nə baş verir?

- a) Start menyusu açılır
- b) Obyekt açılır
- c) Obyekt seçilir
- d) Kontekst menyusu açılır
- e) Proqram işə düşür

31. Pəncərənin 1,2,3 rəqəmləri ilə göstərilmiş hissələri necə adlanır?



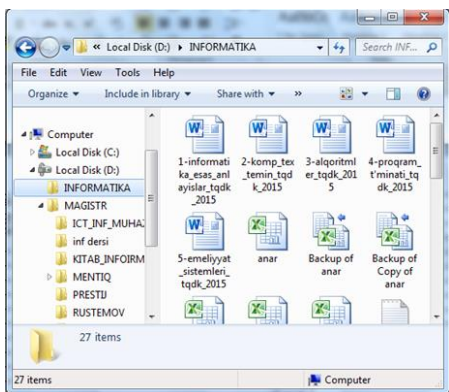
- a) 1-tapşırıqlar paneli, 2-menyu sətri, 3- ünvan sətri
- b) 1 - ünvan sətri, 2 - menyu sətri, 3 - vəziyyət sətri
- c) 1 - ünvan sətri, 2 - alətlər paneli, 3 - tapşırıqlar paneli
- d) 1 - menyu sətri, 2 - vəziyyət sətri, 3 - başlıq sərlövhəsi
- e) 1 - başlıq sərlövhəsi, 2 - xətkəş, 3 - dil paneli

32. İş masasında yerləşən Minesweeper qısa yolunun işarəsi dəyişdirilmişdir. Bu kontekst menyunun hansı əmri vasitəsilə yerinə yetirilmişdir?



- a) Add to archive
- b) Create shortcut
- c) Properties
- d) Copy
- e) Send to

33. İnformatika qovluğunda neçə obyekt vardır?



- a) 1
- b) 12
- c) 27
- d) 7
- e) 0

34. Bələdçi proqramının təyinatı nədir?

- a) Verilənlər bazasının yaradılması
- b) Sərt diskin defragmentasiyası
- c) Qrafik şəkillərin yaradılması
- d) Fayl və qovluqlarla iş
- e) Mətnlərin daxil edilməsi

35. Ardıcıl yerləşən və ardıcıl yerləşməyən fayllar qrupunu seçmək üçün uyğun olaraq hansı xüsusi düymələrdən istifadə olunur?

- a) Shift; Ctrl
- b) Alt; Shift
- c) Esc; Enter
- d) Home; End
- e) Ctrl; Alt

36. Kontekst menyu nədir?

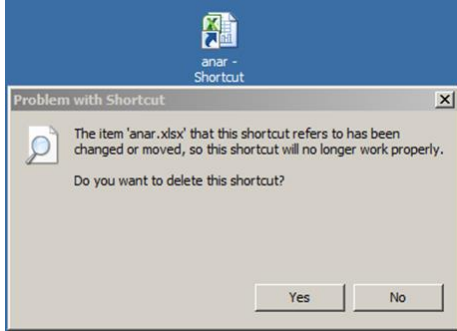
- a) Əməliyyat sisteminin əsas menyusu
- b) Ekranın yuxarı hissəsindəki menyu sətri
- c) Seçilmiş obyektə aid çox istifadə olunan əmrlər toplusu
- d) Alətlər panelində yerləşən əmrlər toplusu
- e) Ən çox istifadə olunan proqramlar toplusu

37. Windows əməliyyat sistemində seçilmiş faylın nüsxəsini çıxarmaq üçün hansı əməliyyatlar yerinə yetirilməlidir?

- a) Ctrl+F, Ctrl+A
- b) Ctrl+B, Ctrl+I

- c) Ctrl+A, Ctrl+P
- d) Ctrl+X, Ctrl+V
- e) Ctrl+C, Ctrl+V

38. Qısayolun üzərində mausun sol düyməsini 2 dəfə vurduqda aşağıdakı pəncərə açılmışdır. Bu nə deməkdir?



- a) Qısayolun istinad etdiyi faylın adı dəyişdirilmişdir
- b) Qısayolun adı dəyişdirilmişdir
- c) Qısayolun istinad etdiyi faylın yeri dəyişdirilmişdir
- d) Qısayolun nüsxəsi çıxarılmışdır
- e) Qısayolun istinad etdiyi fayl pozulmuşdur

39. Aşağıdakı üsullardan hansı ilə yeni yarlıq yaratmaq olmaz?

- a) Kontekst menyudan New -Shortcut
- b) Ctrl+Shift düymələrini basılı saxlayaraq mausun sol düyməsi ilə obyektı çəkməklə
- c) Kontekst menyudan Send To - Desktop (Create Shortcut)
- d) Ctrl düyməsini basılı saxlayaraq mausun sol düyməsi ilə obyektı çəkməklə
- e) Kontekst menyudan Paste Shortcut

40. Köçürmə və silmə əməliyyatlarını tətbiq etmək olmaz.

- a) müxtəlif kataloqlardakı fayllar qrupu an
- b) bütün kataloqa
- c) bir fayla
- d) ayrı-ayrı fayllara
- e) bir kataloqdakı fayllara

---

---

Yığılmağa verilmişdir \_\_\_\_ 2017-ci il,  
Çapa imzalanmışdır \_\_\_\_ 2017-ci il,  
Kağız formatı (210x297)  
Kağız №1, uçot çap vərəqt 8,25 ç.v.  
Sifariş № \_\_\_\_, tiraj \_\_\_\_

---

---

**Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti**

---

---

Rezoqraf üsulu ilə çap olunmuşdur.  
Gəncə şəhəri, Ozan küçəsi, 102.